-*OittA*- ja -*OttA*-verbien normittaminen 1910-luvulta 2010-luvulle

Henni Pajunen

Pro gradu -tutkielma

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Suomen kieli, kieliasiantuntijan opintopolku

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kesäkuu 2017

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

PAJUNEN, HENNI: -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normittaminen 1910-luvulta 2010-luvulle

Pro gradu -tutkielma, 83 s., 4 liites.

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Suomen kieli, kieliasiantuntijan opintopolku

Kesäkuu 2017

– –

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan kolmitavuisten -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normittamista ja oikeinkirjoitushistoriaa 1910-luvulta 2010-luvulle. Tutkielman tarkoituksena on tarkastella epäonnistuneeksi koettua -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormia ja selvittää, milloin ja minkälaisten vaiheiden kautta verbien oikeinkirjoitusasut ovat vakiintuneet. Normitusprosessia tutkitaan 1910- ja 2010-luvulta kerättyjen, -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä koostuvien aineistojen avulla. Aineistoa tarkastellaan etymologisin ja johto-opillisin perustein.

Tutkielmassa tarkastellaan lyhyesti suomen kielen normitusta, ja -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormin suhdetta muihin kielen normeihin. Laajemmin tutkielmassa keskitytään verbien oikeinkirjoitushistoriaan ja siihen, millä tavoin eri kielenhuoltajat, kieliopit ja kielioppaat sekä viralliset kielenhuoltoelimet ovat oikeinkirjoitusongelmaan vaikuttaneet.

Koska kolmitavuisten -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitus määräytyy verbin kantasanan mukaan, kantasanan ja verbin johtosuhdetta sekä kannan etymologiaa analysoidaan tarkemmin. Yksittäisten verbien kantasanojen tarkastelun lisäksi tutkielmassa tarkastellaan, minkälaisia ohjeistuksia verbeistä on annettu tarkasteluajankohtana ja minkälaisin perustein ohjeet on annettu.

Analyysin kautta selvisi, että 1910-luvun aineiston verbien kirjoitusasuissa on vaihtelua ja niistä annetut ohjeistukset osittain keskenään ristiriitaiset. 2010-luvun verbien kirjoitusasut ovat sen sijaan norminmukaiset. -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusohjeistukset eivät ole yksinkertaistuneet, mutta ne ovat vakiintuneet aineiston perusteella hyvin.

Tutkielman keskeinen tulos oli huomio siitä, että verbit alkoivat vakiintua nykyisiin kirjoitusasuihinsa mahdollisesti jo 1950-luvulla, jolloin keskustelu verbien oikeinkirjoituksesta hiipui. Täten aineiston täydentäminen tarkasteluaikavälin keskivaiheilta kerätyillä -*OittA*- ja -*OttA*-verbeillä olisi havainnollistanut normitusprosessia tarkemmin.

Asiasanat: kielen normit, kielenhuolto, kielihistoria, johto-oppi, ortografia, verbit.

SISÄLLYS

1 Johdanto 2
1.1 Tutkimuksen taustaa ja aikaisempi tutkimus 2
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset 4
1.3 Aineiston esittely 5

2 Kielen normitus ja normit 7
2.1 Suomen kielen normitus 7
2.2 -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormi 11

3 -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normituksen historia 14
3.1 -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelma kielenhuoltajien ratkaistavana 14
3.2 Kielenhuollon virallisten toimielinten vaikutus -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normittamisessa 23

4 Aineiston käsittely 27
4.1 Luokittelutapa ja aineiston analyysin esittely 27
4.2 Verbit, joilla on kaksitavuinen *a*-/*ä*-loppuinen nomini- tai verbikanta 31
4.3 Verbit, joilla on kaksitavuinen *o*-/*ö*-loppuinen nomini- tai verbikanta 45
4.4 Verbit, joilla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen kanta 57
4.5 Verbit, joiden kanta on epäselvä 68
4.6 Deskriptiiviverbit 71

5 Lopuksi 75
Lähteet 79

LIITTEET

1 JOHDANTO

Nykysuomen kirja- ja yleiskielen normit ovat vakiintuneet vallitseviin muotoihinsa viimeisen vuosisadan aikana, ja useiden kielimuotojen taustalla ovat vuosia kestäneet kielenhuoltajien väliset keskustelut, kompromissit ja väittelyt (Laitinen 2004: 177). Yksi näistä on tieteellisessä aikakausilehti Virittäjässä vuonna 1901 alkanut *kirjoittaa*- ja *kohottaa*-tyyppisten verbien oikeinkirjoitusasua koskenut kiista. Kyseessä olevat verbit ovat kolmitavuisia *tta*-päätteisiä verbejä, joiden toisessa tavussa on *o*- tai *oi*-aines, ja oikeinkirjoitusongelma koski sitä, kuuluiko verbit kirjoittaa *i*:llisinä vai ilman *i*:tä, esimerkiksi *kirjoittaa* vai *kirjottaa*. Nykynäkökulmasta katsottuna oikeinkirjoitusongelma ratkaistiin vasta 1950-luvun puolessavälissä, jolloin -*OittA*- ja -*OttA*-verbit normitettiin nykyisiin muotoihinsa. Tästä huolimatta -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitus on kohdin horjuvaa ja aiheuttaa edelleen vaikeuksia. (Kolehmainen 2014: 203.) 2000-luvulla kirjoitusasuongelmia ovat aiheuttaneet muun muassa verbit *kehottaa*, *irrottaa*, *ilmoittaa* ja *sekoittaa* (Maamies 2000). Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä 1910-luvulla, jolloin oikeinkirjoituskiista oli vielä käynnissä, ja 2010-luvulla, jolloin verbien kirjoitusasut ovat olleet vakiintuneita jo puoli vuosisataa, sekä verbien normitusprosessia kyseisellä aikavälillä. Aineistonani käytän Suomen Kuvalehden (= SK) numeroita 1910-luvulta ja 2010-luvulta.

1.1 Tutkimuksen taustaa ja aikaisempi tutkimus

-*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormi on mielenkiintoinen tutkimuskohde siksi, että normi nähdään klassisena esimerkkinä epäonnistuneesta normista ja normitusprosessista (Leino 1989: 569). Tästä huolimatta verbejä koskeva tutkimus ei ole ollut kovin runsasta: -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelma mainitaan usein kielenhuollon historian yhteydessä (kuten Pokela 2004: 38–40), mutta verbeihin yksinomaan kohdistuva tutkimus on harvinaisempaa. Turun yliopistosta on valmistunut yksi pro gradu -tutkielma, jossa -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä on tutkittu. Marketta Adamsson (1977) käsittelee pro gradu -tutkielmassaan kahdenlaisten verbijohdosten, -*OittA*- ja -*OttA*-verbien sekä -*oida*-, -*eerata*-, -*taa*-, -*ata*-, -*tuttaa*- ja neli- tai useampitavuisten -*oittaa*-verbien, muotoa, merkitystä ja käyttöä 1800-luvulta

1970-luvulle. Adamssonin pro gradu -tutkielmassa painottuu -*OittA*- ja -*OttA*-verbien esiintyminen sekä kolmella aikakaudella, 1800-luvulla, 1950-luvulla ja 1970-luvulla, että kolmenlaisissa tekstityypeissä, sanomalehdissä, kaunokirjallisuudessa ja sanakirjoissa. Omassa tutkimuksessani tarkasteluväli sijoittuu 1910-luvulta 2010-luvulle ja painotuksena on verbien normitusprosessi.

-*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituskysymystä on käsitelty runsaasti Virittäjässä 1900-luvun alussa (ks. luku 3.1), mutta 2000-lukua lähestyttäessä aihetta on käsitelty harvemmin ja pääasiallisesti Kielikellossa, Kotimaisten kielten keskuksen kielenhuollon tiedotuslehdessä. Sari Maamies (2000) käsittelee Kielikellossa lyhyesti verbijohdosten historiaa ja esittelee tarkemmin -*OittA*- ja -*OttA*-verbien pää- ja lisäsääntöjä. Taru Kolehmainen (2008) puolestaan tarkastelee artikkelissaan sekä -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituskiistaa Virittäjässä 1900-luvulla että kollektiivisten ja virallisten kielenhuoltoelinten toimintaa verbien kirjoitusasun vakiinnuttamisessa. Kolehmainen (2014) palaa aiheeseen tarkemmin kielenhuollon näkökulmasta teoksessaan Kielenhuollon juurilla, jota hyödynnän tutkimuksessani runsaasti. Tutkimukselleni tärkeitä lähteitä ovat myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (= SKS) kielivaliokunnan kokouspöytäkirjat (= SKSKK) vuosilta 1930–1945 ja Suomen Akatemian kielivaliolautakunnan kokouspöytäkirjat (= SAKK) vuodelta 1953. Pääsin tutustumaan kokouspöytäkirjoihin Kotuksen arkistoissa.

Noudatan Adamssonin (1977), Osmo Ikolan (1991) ja Maamiehen (2000) esimerkkiä ja viittaan käsittelemääni verbityyppiin -*OittA*- ja -*OttA*-verbeinä. Artturi Kannisto (1901), Kristiina Pokela (2004) ja Kolehmainen (2008; 2014) ovat käyttäneet kyseisistä verbeistä termejä *tta-päätteiset verbit* ja *tta-verbit*, mutta koen, että tämä nimitys on jokseenkin harhaanjohtava. *tta*-päätteisiksi kuvailtuihin verbeihin kuuluu myös verbejä, jotka eivät ole kolmitavuisia ja joiden toisessa tavussa ei ole *o*:ta tai *oi*:ta, kuten *vaurioittaa* ja *hapettaa*. Termi -*OittA*- *ja* -*OttA*-*verbit* sen sijaan on läpinäkyvämpi ja paljastaa selvemmin, minkälaisista johdoksista on kysymys. Toisaalta -*OittA*- ja -*OttA*-verbeiksi voi luokitella myös nelitavuisia verbejä, kuten *vahingoittaa*. Tässä tutkimuksessa tarkoitus on yksinomaan tarkastella kolmitavuisia -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä. Jätin tutkimukseni ulkopuolelle nelitavuiset -*OittA*- ja -*OttA*-verbit siksi, että niiden oikeinkirjoitusasu on varhain vakiintunut *i*:lliseksi eikä niiden kirjoitusasusta ole väitelty yhtä laajasti kuin kolmitavuisista -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä (Maamies 2000). Käytän siis

termiä -*OittA*- ja -*OttA*-*verbit* jopa silloin, kun viittaan lähdeteoksiin, joissa verbeistä käytetään nimitystä *tta*-*verbit*. Suorissa lainauksissa en kuitenkaan vaihda käsitteitä.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, kuinka -*OittA*- ja -*OttA*-verbit normitettiin 1910-luvulta 2010-luvulle sekä tutkia verbien kantasanoja ja kirjoitusasuja sekä niiden muuttumista. Verbien normitusprosessia seurataan tarkastelemalla aineiston verbien kirjoitusasuja ja niiden oikeinkirjoitusohjeita. Tutkimuskysymykseni on seuraava: miten -*OittA*- ja -*OttA*-verbit 1910-luvulta 2010-luvulle siirryttäessä normitettiin ja miten vakiintuminen näkyy käsittelemässäni aineistossa? Ensimmäinen tutkimushypoteesini on, että 1910-luvun aineistossa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusmuodon vaihtelu on laajempaa ja vakiintumattomampaa kuin 2010-luvun aineistossa, sillä verbien kirjoituskäytänteet ajan kielioppaissa olivat moninaisia eikä kielenhuollossa ollut yhtä maanlaajuista auktoriteettia.

Toinen tutkimushypoteesini liittyy -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitussäännöstön noudattamiseen. Verbien oikeinkirjoitussäännöstö perustuu verbien kantasanoihin. Jos verbin kantasana on *o*-/*ö*-loppuinen ja kaksitavuinen, verbi kirjoitetaan *i*:ttömänä. Jos kantasana on *a*-/*ä*-loppuinen ja kaksitavuinen, verbi kirjoitetaan *i*:llisenä. (Maamies 2000.) Lisäksi nykyiseen säännöstöön kuuluu useita poikkeuksia, jotka esittelen tarkemmin luvussa 3.2. Hypoteesini on, että verbien oikeinkirjoitusasun myöhäisestä vakiintumisesta 1950-luvulla johtuen osa 2010-luvun aineiston verbeistä ei noudata nykyistä säännöstöä vaan kirjallisen tradition tai tottumuksen vuoksi verbi kirjoitetaan norminvastaisesti. Perustan hypoteesini sille, että ennen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusasujen vakiintumista 1950-luvun jälkeen verbeistä oli monia poikkeavia oikeinkirjoitusohjeita ja tämän vuoksi erilaisia kirjoitustapoja (ks. luku 3). Hypoteesia tukee lisäksi se, että vielä 2000-luvun puolella -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusohjeistusta luonnehditaan hankalaksi ja ongelmia aiheuttavaksi (Kolehmainen 2008; Maamies 2000).

1.3 Aineiston esittely

Valitsin aineistoksi Suomen Kuvalehden julkaisut, sillä aikakausilehdellä on 100 vuoden perinne, joka antaa tutkimukselleni siistin historiallisen kaaren. Suomen Kuvalehti ei mainitse verkkosivuillaan kieli-ideologiastaan, mutta ottaen huomioon, että aikakausilehden peruslinja 1900-luvun alkupuolella kallistui poliittisella kirjolla oikealle eikä lehdessä nähtävästi tällöin kiinnostuttu lainkaan ruotsinkielisestä väestönosasta (Siltala – Vares 2016: 9, 58–59), päättelisin lehden arvostavan suomen kielen vaalimista ja soveltavan tätä arvoa myös lehtikielessään. Lisäksi Suomen Kuvalehteä kustantava Otavamedia Oy luettelee kielen vaalimisen ja kehittämisen konserninsa keskeiseksi arvoksi (Arvot ja ympäristövastuu. Otava-konsernin arvot). Uskoisin, että tämä heijastuu Suomen Kuvalehdessä pyrkimyksenä käyttää mahdollisimman norminmukaista ja huoliteltua kieltä. Koen mielekkääksi käyttää yhtä aineistoa, jonka kielenkäytössä on pyritty tasapainoisuuteen, mutta joka myös heijastaa aikansa normitettua kieltä.

Aineistoni koostuu 400 -*OittA*- ja -*OttA*-verbistä, jotka on kerätty Suomen Kuvalehden vuonna 1916–1917 ja 2016 julkaistuista numeroista, jotka olen saanut käyttööni Suomen Kuvalehden digitaalisen arkistopalvelun avulla. Puolet verbeistä on kerätty vuosien 1916–1917 numeroista ja puolet vuoden 2016 numeroista. Vanhempi aineisto on kerätty Suomen Kuvalehden numeroista 1/1916 ja 1–11/1917 ja uudempi numeroista 1–3/2016. Vuodelta 1916 on vain yksi lehti, sillä Suomen Kuvalehden julkaisu aloitettiin vuoden 1916 joulukuussa (Siltala – Vares 2016: 14). Epäsymmetrisyys lehtien numeroiden määrässä johtuu siitä, että 1910-luvun julkaisuissa keskimääräinen sivumäärä on 20 sivua, mutta 2010-luvun lehdissä se on 60 sivua.

Hyödyntämäni lehdet ovat Suomen Kuvalehden arkiston digipalvelun kautta sähköisesti luettavissa, mutta lehdet eivät ole tekstimuodossa. Olen tämän vuoksi kerännyt aineistoni verbit lukemalla jokaisen lehden yksityiskohtaisesti. Ennen verbien keräämistä päätettiin, että aineisto koostuisi 400 verbistä, josta ensimmäiset 200 verbiä kerättäisiin 1910-luvun lehdistä ja loput 200 verbiä 2010-luvun lehdistä. Aloitin keräyksen kunkin vuoden ensimmäisestä lehdestä ja keräsin jokaisen -*OittA*- ja -*OttA*-verbin, kunnes etukäteen päätetty esiintymien määrä täyttyi. Aineiston keräystä aloittaessani epäilin, että -*OittA*- ja -*OttA*-verbien esiintymiä olisi ollut niukasti, joten päätin etsiä niitä kaikista lehtien teksteistä. Tästä johtuen aineistoni verbien tekstilajitausta on kirjava. Verbejä on kerätty artikkeleista, uutisista, pääkirjoituksista, mainoksista, kolumneista, mielipiteistä,

pakinoista, kuvateksteistä, faktalaatikoista, resepteistä, kirjeistä, kuvateksteistä ja sarjakuvista. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole tarkastella -*OittA*- ja -*OttA*-verbien esiintymistä erilaisissa tekstilajeissa tarkemmin, mutta uskoisin tämän vaikuttavan esiintymien laatuun.

2 KIELEN NORMIT JA NORMITUS

Viitatessani termiin *normi* tarkoitan sen suppeamassa merkityksessä kirjakieltä ohjailevaa, kodifioitua normia. Näitä ovat sanakirjoihin, kielioppeihin ja kielioppaisiin kirjatut kielenkäytön ohjeet. Tämän määritelmän ulkopuolelle siis jää normien sosiaalinen puoli, kuten kieliyhteisön käsitys erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin vaadittavasta soveliaasta kielenkäytöstä. (Rintala 1992: 47.) *Normituksella* puolestaan tarkoitan sitä kehityskulkua ja niitä toimenpiteitä, jotka ovat johtaneet normin syntyyn ja vakiintumiseen. Tarkoitan tällä tietoista kielen kehittely- ja ohjailutyötä, jota tietyt instituutiot, kuten tutkimuslaitokset, viranomaiset ja yhdistykset, ohjaavat (Kekäläinen 1980a: 18; Kekäläinen 1980b: 131). Tässä luvussa käsittelen lyhyesti suomen kielen normitusta ja tarkastelen -*OittA*- ja -*OttA*-verbin oikeinkirjoitusnormia.

2.1 Suomen kielen normitus

Normitus kuuluu kielenhuoltoon, ja kielenhuolto on kirjoitetun ja puhutun kielen ohjailua (Kolehmainen 2014: 19, 52). Kielenhuollon tehtävänä on kodifioida normeja niin, että kielen normijärjestelmä säilyy yhtenäisenä ja toimivana. Kodifioinnilla tarkoitetaan tietoista, suunnitelmallista ja vakiinnuttamiseen tähtäävää kielenhuoltoelinten toteuttamaa normittamista. (Kalliokoski 2004: 140–141.) Kun kielellä ei ole kirjallista kulttuuria tai kodifioituja normeja, sen normit ovat implisiittisiä eli niitä noudatetaan puheessa ja sovelletaan puheen tulkinnassa, mutta niistä ei aina olla selvästi tietoisia. Kielimuoto, jonka pohjalta luodaan kielen kirjakielen kirjoitusasu, saa standardin aseman, joka toimii mallina myöhemmille kirjallisille tuotteille. Rintalan (1992: 48) mukaan Suomessa kirjakielen standardin ensimmäisenä mallina toimivat Mikael Agricolan teokset, joiden kehitysvaiheessa Agricola teki tietoisia normivalintoja siitä, mitkä kielenmuodot ja piirteet sisällytettiin standardiin. Suomen kirjakielen kehitykseen vahvimmin vaikuttanut teos oli kuitenkin vuoden 1642 Raamattu, joka asetti mallin kielenkäytölle ja vakiinnutti oikeinkirjoitusnormien keskeiset periaatteet (Häkkinen 1994: 87; Mielikäinen 2000: 238; Leino 2002: 344). Kielen standardin luomista seuraa sen kodifiointi eli kielen normien kirjaaminen kielioppeihin ja sanakirjoihin. Suomessa varhaisilla 1600-luvun kieliopeilla ei ollut normatiivisia tavoitteita, vaan ne pyrkivät pedagogisiin yksinkertaisuuksiin ja toimivat yksinomaan suomen kielen oppikirjoina muun kielisille, minkä vuoksi niillä ei liene ollut vaikutusta kielen standardiin (Häkkinen

1994: 104, 112; Häkkinen 2008: 32; Rintala 1992: 48; Vihonen 1978: 29). Varsinaisia preskriptiivisiä kielioppeja suomen kielelle alettiin kehittää 1800-luvulla kansallisen heräämisen myötä. Tällöin tavoitteeksi asetettiin koko kieliyhteisölle yhteinen kirjakieli ja täten myös yhteiset normit. 1800-luvun normiperinnön välittäjänä ovat erityisesti E. N. Setälän kieliopit, jotka toimivat pitkään myös normiauktoriteettina -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksessa. (Rintala 1992: 49–50.)

Nykyinen suomen kirjakieli on yhdistelmä eri murteiden piirteitä (Lauerma 2004: 136), ja puhuttu kieli on ollut vaikuttava tekijä kirjakielen kehityksessä ja normituksessa. Vanhan kirjasuomen perustana olivat Agricolan aikaa vanhempien mutta valtaosin tuntemattomaksi jääneiden kirjallisten tuotteiden traditio ja lounaismurteet. Vaikka vanhan kirjakielen pohjalla olivat lounaismurteet, painopiste alkoi siirtyä varhain niistä poispäin. (Häkkinen 1994: 443; Lauerma 2004: 137.) Vanha kirjakieli etääntyi puhutuista kielimuodoista: se ei täyttänyt sivistyskielelle tarpeellisia vaatimuksia, ja se koettiin ruotsin vaikutuksesta turmeltuneeksi (Häkkinen 1994: 448). 1800-luvulle asti suomen kirjakielellä ei siis ollut puhuttua vastinetta, ja puhuttu kielimuoto oli kansankieli eli eri murteet (Pääkkönen 2000: 217). Kansallishengen innostama ”murteiden taisteluna” tunnettu kirjakielen kehitysvaihe johti lopulta kielimuotoon, jossa runkona toimi länsimurteiden traditio, jota rikastutettiin itämurteiden sanastolla (Lauerma 2004: 136, 164).

Murteiden vaikutus nykykirjakieleen on siis merkittävä. Onko puhutulla kielellä samanlainen vaikutus -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normitusprosessiin? Murteissa *i*:ttömyys kolmitavuisissa -*OittA*- ja -*OttA*-verbeissä on huomattavasti yleisempää kuin *i*:llisyys. Esimerkiksi Oulun seudun murteissa verbien painottoman tavun diftongin *i*:tä ei tavata koskaan (Manttila – Pääkkönen 2010: 131). *i*:ttömyyden yleisyyttä -*OittA*- ja -*OttA*-verbeissä voi tarkastella Suomen murteiden sanakirjan (= SMS) avulla. Kun vertaa tutkielmani aineistossa useimmin esiintyviä *i*:llisiä verbejä SMS:n murre-esimerkkeihin, paljastuu, että *i*:ttömyys on puhutussa kielessä huomattavasti yleisempää kuin *i*:llisyys. Tarkastelussa ovat aineistoni yleisimmät verbit: *aloittaa*, *ilmoittaa*, *kehoittaa* ja *kirjoittaa*.[1] Kaikki neljä verbiä esiintyvät SMS:n esimerkeissä

[1] 1910-luvun aineistossa viisi yleisintä verbiä ovat *kirjoittaa* (36), *osoittaa* (20), *odottaa* (20), *sekoittaa* (11) ja *kehoittaa* (8). Esiintymämäärät on merkitty sulkeisiin verbien perään. 2010-luvun aineistossa viisi yleisintä verbiä puolestaan ovat *kirjoittaa* (27), *odottaa* (24), *ilmoittaa* (22), *aloittaa* (20) ja *tarkoittaa* (18). Koska tämän hetkinen SMS kattaa murresanat verbiin *letkastua* asti, voi tarkastella vain tekstissä mainitsemiani neljää verbiä. Taulukko 1 (s. 29–30) esittelee koko aineiston verbien esiintymämäärät.

enimmäkseen *i*:ttöminä. Verbeistä *aloittaa*, *kehoittaa* ja *kirjoittaa* esiintyy myös *i*:llisiä muotoja, mutta ne esiintyvät esimerkeissä harvemmin, ja usein verbien toisen tavun *oi*-diftongin jälkikomponentti *i* on merkitty ummistuvaksi. Verbi *ilmoittaa* sen sijaan esiintyy SMS:n esimerkeissä ainoastaan *i*:ttömänä. (SMS.) *i*:ttömyyden yleisyyttä puhutussa kielessä on useasti käytetty perusteluna kyseistä kirjoitustapaa puolustettaessa. Kannisto (1901: 71, 75) esimerkiksi toteaa, että *i*:tön kirjoitusasu edustaa yleistä ääntämistapaa ja että jopa Savon ja Karjalan murrealueilla, joissa -*OittA*- ja -*OttA*-verbit ovat selvimmin erottuneet kahdeksi eri ryhmäksi, on alettu suosia *i*:ttömyyttä. Kanniston mukaan *i*:tön muoto on suositumpi murteissa, mutta on vaikea selvittää, tarkoittaako hän ”yleisellä ääntämistavalla” murteita, puhekieltä yleisesti tai molempia. Rapola sen sijaan erottelee puhekielen ja murteiden vaikutuksen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitukseen tarkemmin. Rapola toteaa, että *i*:ttömät muodot sopivat puhekieleen paremmin kuin *i*:lliset. Murteiden, kuten savolais- ja eteläpohjalaisten murteiden, vaikutusta sen sijaan ei tulisi huomioida verbien oikeinkirjoituksessa. (SKSKK 10.12.1945.) Puhekielen ja murteen määrittelyistä huolimatta puhutun kielen *i*:ttömyydellä on ollut näkyvä vaikutus -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitukseen.

Ketkä sitten normeista päättävät? Aikaisemmin olen maininnut normipäätöksiin vaikuttaneena kielenhuoltajana Setälän, mutta vastuussa ovat olleet useat muut yksittäiset kielentutkijat, joista mainittakoon vielä tutkimukseni kannalta tärkeinä Knut Cannelin ja Martti Airila, ja kielentutkijoista muodostuneet kollektiivit (Kolehmainen 2014: 20–21). Normitustyöhön ryhtyivät 1800-luvun loppupuolella yksittäisten kielenhuoltajien lisäksi kielenhuoltoelimet. Ensimmäinen organisaatio, jossa suomen kielenkäytön päätöksiä käsiteltiin kollektiivisesti, oli vuonna 1868 perustettu SKS:n Kielitieteellinen Osakunta. SKS:n kieltä normittavien kollektiivien rinnalla toimi myös vuodesta 1876 alkaen Kotikielen Seura, joka käsitteli kielikysymyksiä ja teki jonkin verran normipäätöksiä. Kielenkäytön auktoriteettina toimi myös seuran julkaisema aikakausilehti Virittäjä, jossa väittely -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusasusta alkoi. Kummankin järjestön tavoitteena oli suomen kehittäminen kaikinpuoliseksi sivistyskieleksi. (Kolehmainen 2014: 20–21, 58–59, 76.) Järjestelmällisestä kielenhuollosta 1900-luvun puolella huolehti ensin SKS:n ensimmäinen kielivaliokunta vuosina 1928–1944, virallinen toimielin, joka perustettiin edistämään kielen normittamista ja kehittämistä. Työtä jatkoi samalla nimellä uusi kielivaliokunta vuosina 1945–1947. Suomen kielen kehittämis- ja huoltotyö siirtyi valtion varoilla toimivalle Suomen Akatemian kielilautakunnalle vuonna 1949.

(Kolehmainen 2014: 79, 82 93, 96.) Molemmat SKS:n kielivaliokunnat ja Suomen Akatemian kielilautakunta olivat merkittäviä toimijoita -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormin vakiinnuttamisessa, ja käsittelen tätä aihetta laajemmin luvussa 3.2.

Kielikiistat ja -väittelyt eivät ole harvinaisia suomen kielen normituksen historiassa, ja ne ovat vaikuttaneet monien normien kehitysvaiheisiin. -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasuongelman lisäksi samankaltaisen normikeskustelun kohteina ovat olleet esimerkiksi kieltosanan *ei* käyttö taipumattomana tietyissä yhteyksissä 1870-luvulla ja ”hatullisten” suhuäänteiden merkintätapa, jota on viimeksi käsitelty suomen kielen lautakunnassa vuonna 2005. (Kolehmainen 2014: 226, 343; Laitinen 2004: 177–178.) Virittäjässä 1900-luvun alussa käyty väittely -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormista oli normikeskustelulle hyvin tyypillinen. Luonteenomaisia piirteitä, joita normeja koskevissa väittelyissä usein esiintyy, ovat sitä käsitelleen keskustelun ”demokraattisuus” ja käsitellyn ongelman suhde kirjoitettuun ja puhuttuun kieleen. Keskustelun demokraattisuudella tarkoitetaan sitä, että keskusteluun osallistuneet ovat kielenhuoltajia ja muita kielenkäytön ammattilaisia. Lisäksi puheenvuorojen argumentit ja perustelut nojaavat keskustelijoiden arvoihin ja ihanteisiin suomen kielestä. Toinen normikeskustelulle tyypillinen piirre on ongelman liittyminen kirjakielen ja puhekielen väliseen suhteeseen. *i*:ttömyyttä suosittiin -*OittA*- ja -*OttA*-verbeissä, sillä se heijasti puhuttua kieltä, jossa *i* usein jätetään pois. Yhdeksi ongelmaksi muodostui siis se, että tulisiko kirjakieleen tietoisesti laadittujen oikeinkirjoitusnormien vaikuttaa puhekieleen ja toisin päin. (Leino 2002: 337–338.)

Normatiivisen kielen välittäjinä ja normien uudistajina toimivat kieliopit ja kielioppaat (Kolehmainen 2014: 116–117; Rintala 1992: 60). Varhaiset (opetus)kieliopit ja kielioppaat olivat perusluonteeltaan preskriptiivisiä (Rintala 1992: 50), ja ennen 1900-luvun puoliväliä kielioppien tavoitteena oli kielen normien järjestelmällinen esitys (Kolehmainen 2014: 117). Myöhemmissä kieliopeissa on kielen ohjailun sijaan pyritty kielen rakenteen tieteelliseen kuvailuun eli deskriptiivisyyteen (Kolehmainen 2014: 117; Rintala 1992: 53). Tutkimuksessani hyödyntämäni kieliopit ovat E. N. Setälän normatiivinen Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi -teos (1898) ja Arvi Jänneksen Suomen kielioppi. Alkeis-, muoto- ja runo-oppi -teos (1890). Molemmat kieliopit kuitenkin edustavat 1800-luvun lopun kieltä, joten vastapainoksi näille hyödynnän Ikolan

(1992) Nykysuomen käsikirjaa. Vaikka teoksella on tieteellinen tausta, se on muodoltaan ja käyttötarkoitukseltaan vahvasti normatiivinen (Häkkinen 1994: 114). Ikola (1992: 9) itse luonnehtii teostaan sekä kieliopiksi että kielioppaaksi.

Tarkastelun kohteena ovat myös kielioppaat, joiden tehtävänä on ollut jakaa tietoa kielen normeista ja niiden uudistuksista sekä suostutella kielenkäyttäjät noudattamaan niitä (Yli-Vakkuri 1980: 95). Kielioppaat ovat merkittäviä myös siksi, että ne esittävät uusia ja vakiintumattomia normeja, jotka perustuvat kielioppaan kirjoittajan ja tämän taustayhteisön käsitykseen ihanteellisesta kielestä (Kolehmainen 2014: 21; Rintala 1992: 60). Tutkimuksessani hyödynnettyjä kielioppaita ovat Cannelin Kieliopas (1916), Airilan Suomenkielen oikeinkirjoitusopin ensimmäinen ja kolmas painos (1920; 1929), E. A. Saarimaan Hyvää ja huonoa suomea (1931) ja Lauri Kettusen Hyvää vapaata suomea (1949a) ja sen liiteteos Suomen kielen ohjesanastoa (1949b). Vastapainona 1900-luvun alun kielioppaille hyödynnän Uusi kieliopas -teosta (2011), Terho Itkosen 1980-luvulla julkaistun Kielioppaan nykyaikaistettua yleiskielen käsikirjaa, jonka uudistustyön on tehnyt Sari Maamies.

2.2 -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormi

Aikaisemmin mainitsin, että -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormi on koettu esimerkiksi epäonnistuneesta normituspyrkimyksestä. Epäonnistuneeksi normia luonnehditaan siksi, että se johti kompromissiratkaisuun, joka ei ole riittävän selkeä. Lisäksi sen norminantoperusteet perustuvat runsaasti poikkeuksia sisältäviin ja osittain epäselviin johtosuhteisiin, joiden oikeellisuutta ei ole koettu kylliksi pohditun. (Leino 1989: 569; Rintala 1992: 59.) Normituksen perustana käytettyjä etymologisia syitä on pidetty jopa epätieteellisinä (Kettunen 1949a: 77). Käsittelen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normituksen kehityskulkua laajemmin luvussa 3.

Kirjakielen normit ovat erilaisia niin vaikuttavuudeltaan, alkuperältään kuin taustaltaankin. Päivi Rintala (1992: 55) luokittelee kodifioidut normit alkuperänsä perusteella karkeasti kolmeen eri ryhmään: *kirjakieleen otettuihin normeihin*, *kirjakielelle tehtyihin normeihin* ja *korrektiivisiin normeihin*. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat normit, jotka ennen kirjakieleen ottamista ovat esiintyneet jossakin kielimuodossa, kuten murteissa, laaja-alaisina ja vakiintuneina. Rintala nimittää näitä ”todellisiksi normeiksi”.

Toiseen ryhmään kuuluvat normit on lisätty kirjakieleen täsmentävien ja määrittelevien erikoistehtäviensä vuoksi, esimerkiksi ohjaamaan puhekielessä esiintymättömien mutkikkaiden lauserakenteiden muodostamisessa. Tähän normiryhmään kuuluvat myös ortografiaa koskevat normit. Näiden normien säännöstöjä on pohdittu ja käsitelty kielenhuoltoelimissä ja kirjallisuudessa, ja normit itsessään ovat sivistyskielelle tarpeellisia. (Rintala 1992: 55, 57–59.) Kolmanteen ryhmään kuuluvat normit ovat myös kirjakielelle luotuja normeja, mutta nämä tähtäävät kielen parantamiseen ja niiden noudattaminen ei ole kielen toimintakyvyn kannalta välttämätöntä. Näiden normien noudattamisessa on osittain kyse makuasiasta: yhtä ilmausvaihtoehtoa suositaan, koska se on suomalaisempi tai kauniimpi, ja toista vältellään, koska se on vierasperäinen tai vulgaari. (Rintala 1992: 55–56.)

Luokittelisin -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormin Rintalan (1992: 59) mukaisesti toiseen normiryhmään eli *kirjakielelle tehtyihin normeihin*. -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitussäännöstö kehitettiin vakiinnuttamaan kirjoitusasultaan kirjavaa kirjakieltä, eli sen periaatteena on kielen täsmentäminen. Rintalan kriteerien mukaan -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormi sopii toiseen normiryhmään myös sen perusteella, että sitä on käsitelty runsaasti kielenhuoltopiireissä (tarkemmin luvussa 3). Toisaalta normilla on samankaltaisia piirteitä Rintalan luokittelun *korrektiivisten normien* kanssa. Virittäjässä vuonna 1901 käydyssä oikeinkirjoituskeskustelussa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien esteettisyys oli väittelyn arvoista: *i*:ttömyyttä puolustettiin sen lyhyyden (Kannisto 1901: 75) ja *i*:llisyyttä sen kauneuden puolesta (Grotenfelt 1901: 111). Rintalan kolmannen normiryhmän toinen keskeinen piirre on se, että ne eivät vaikuta kielen funktionaalisuuteen. Olisiko suomen kirjakieli siis toimintakykyinen ilman -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormia? Väittäisin, että olisi – toimihan suomen kirjakieli varteenotettavana sivistyskielenä jo 1800-luvun lopulla täyttäen keskeiset tehtävänsä niin hallinnossa, kirjallisuudessa kuin koulutuksessa vuosikymmeniä ennen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasun vakiintumista 1950-luvulla. Toisaalta -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormin poistaminen tai muuttaminen nykykielestä johtaisi todennäköisimmin samankaltaiseen epävarmuuden tilaan kuin 1900-luvun alussa (Ikola 1951: 291). Lisäksi suuremman variaation hyväksyminen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasussa kuitenkin vaikuttaisi epäloogiselta, erityisesti siksi, että nomineissa *i*:tä koskeva säännöstö on vakiintunut oppitekoiseen, mutta selkeään kielelliseen oppositioon, jossa *i*:tä käytetään adjektiiveissa, mutta ei substantiiveissa: -*nen*-johtimella tehdään

substantiiveja (*hevonen*) ja -*inen*-johtimella adjektiiveja (*punainen*). (Leino 1989: 569; Leino 2001: 102–103.) Luokittelisin loppujen lopuksi -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormin suomen kirjakielelle välttämättömäksi normiksi.

3 -*OittA*- JA -*OttA*-VERBIEN NORMITUKSEN HISTORIA

Historiallisessa tarkastelussa pääpainopisteenä on Virittäjässä vuonna 1901 Kanniston johdolla alkanut oikeinkirjoitusväittely ja siitä seuranneet yksittäisten kielenhuoltajien toimet -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelman ratkaisussa. Tarkoitukseni on tarkastella ongelman taustaa, ketkä väittelyyn osallistuivat ja miten osallistujien kielelliset ideologiat vaikuttivat -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasuun. Luvun toisessa alaluvussa tutkin, kuinka kielenhuollon kollektiiviset toimielimet jatkoivat yksittäisten kielenhuoltajien aloittamaa normitustyötä ja kuinka -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormi lopulta vakiintui. Vaikka keskityn historiallisessa tarkastelussani 1900-lukuun, esittelen lyhyesti -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksen lähtökohtaa, johon normitus 1900-luvulla perustui, ja verbien oikeinkirjoitusongelmasta käytyä keskustelua 1800-luvun loppupuolelta.

3.1 -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelma kielenhuoltajien ratkaistavana

Vaikka -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelmaa käsittelevä keskustelu oli vilkkaimmillaan 1900-luvun alkupuolella, -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasun säännöttömyyttä pohdittiin 1800-luvun puolellakin. Wolmari Kilpinen käsitteli -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasua vuonna 1863. Kilpinen puolusti *i*:töntä kirjoitustapaa, sillä se on lyhyempi ja esteettisempi (”ihanampi”, ”miehuullisempi”). *i*:tön muoto ei myöskään loukkaa sanakorkoa, ja se esiintyy puhekielessä. Kilpisen mukaan *i*:töntä muotoa tulisi harjoittaa kirjoitetussa kielessä myös siksi, että sitä käytetään kirjoitetussa kielessä. (Kannisto 1901: 76–77; Kolehmainen 2014: 206.) Jännes puolestaan huomauttaa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien epäjohdonmukaisuudesta kirjoituksessaan ”Muistutuksia uuden raamatunsuomennoksen kielestä” vuonna 1887. Jännes (1887: 6–7) toteaa, että useat kirjoittavat kolmitavuiset *tta*-päätteiset verbit aina ilman *i*:tä, mutta moni käyttää *i*:tä yhteyksissä, jossa sitä ei alun perin ole ollutkaan ja päinvastoin. Hän suosittelee, että kyseiset verbit tulisi kirjoittaa ilman *i*:tä ellei *i* ole taivutuspäätteen osa tai kuulu korolliseen tavuun. Sekä Jännes että Kilpinen siis suosivat -*OittA*- ja -*OttA*-verbien *i*:töntä kirjoitusasua.

-*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusväittelyn 1900-luvun alussa viritti Kannisto Virittäjässä (Adamsson 1977: 33; Kolehmainen 2014: 204; Pokela 2004: 38–39).

Artikkelissa ”Eräs oikeinkirjoituskysymys” Kannisto (1901: 70) toteaa, että suomen kieli ei ole vielä vakiintunut sivistyskielenä riittävän täsmälliseksi ja yhdenmukaiseksi. Epätasaisuutta ja horjuvuutta aiheuttavista ”loukkauskivistä pahimpana” Kannisto pitää -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä ja niiden johdannaisia. Kannisto (1901: 71) esittelee, miten keskeisissä kieliopeissa on neuvottu -*OittA*- ja -*OttA*-verbien käytöstä, ja tarkastelee Jänneksen (1890) ja Setälän (1898) kielioppeja. Jänneksen (1890: 40) kieliopissa kehotetaan, että kolmitavuiset -*OittA*- ja -*OttA*-verbit, joiden toisessa tavussa on *o*, tulisi toistaiseksi kirjoittaa *i*:n kanssa, jos verbit on johdettu *a*-loppuisista nomineista. *i*:llisinä tulisi Jänneksen mukaan kirjoittaa esimerkiksi verbit *kirjoittaa*, *harjoittaa*, *paloittaa*, *majoittaa*, *punoittaa*, *kuumoittaa* mutta ilman *i*:tä verbit *alottaa*, *erottaa*, *himottaa*, *inhottaa*, *jaottaa*, *karkottaa*, *kiihottaa*, *korottaa*, *osottaa*, *pakottaa*, *tavottaa* ja *virvottaa*. Setälä toteaa kieliopissaan, että *tta*-päätteisten kolmitavuisten -*OittA*- ja -*OttA*-verbien, joiden toisessa tavussa on *o*, kirjoitusasu on horjuva. Hän tarkentaa, että monet kirjoittavat *oi*:n etymologisista syistä niihin sanoihin, joiden kantavartalona on *a*-loppuisen nominin monikko, esimerkiksi *kirja* > *kirjoittaa*, *rauta* > *raudoittaa*. *i*:ttöminä tulisi sen sijaan kirjoittaa verbit, joiden kanta on *o*-loppuinen, kuten *inho* > *inhottaa* ja *pakko* > *pakottaa*. (Setälä 1989: 122.) Sekä Jänneksellä että Setälällä -*OittA*- tai -*OttA*-verbien perussääntö on se, että verbit, joiden kantasanana on *a*- tai *ä*-loppuinen nomini, tulee kirjoittaa *i*:llisinä ja *o*-loppuiset puolestaan *i*:ttöminä. Ongelmaksi muodostuvat siis deverbaaliset -*OittA*- ja -*OttA*-verbit sekä verbit, joiden kantasana ei ole *a*-, *ä*- tai *o*-loppuinen ja joiden kantasanaa ei tiedetä.

Kannisto toteaa, että -*OittA*- ja -*OttA*-verbit ovat olleet alun perin kaksi tarkasti toisistaan erotettua ryhmää, mutta kokee, että suurin osa suomen kielen käyttäjistä ei kielitajunsa avulla pysty enää erottamaan niitä toisistaan. -*OittA*- ja -*OttA*-verbien muodostamista vaikeuttaa myös kieliopeissa esitettyjen sääntöjen epäkäytännöllisyys. Kannisto kokee, että on liikaa vaatia kirjoittajaa joka kerta miettimään onko -*OittA*- tai -*OttA*-verbi johdettu nominista vai ei ja jos on, niin *a*- ja *ä*- vai *o*-loppuisesta nominista. (Kannisto 1901: 72.)

Kannisto huomioi sen, että Jänneksen ja Setälän kieliopeissa -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä koskevat säännöt on mielletty väliaikaisiksi eikä niiden muodostamisongelmaan ole suhtauduttu vakavasti. Siksi Kannisto ehdottaa, että jos -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksella ei ole selkeää säännöstöä, niin sellainen on tehtävä. (Kannisto 1901:

73.) Kanniston ehdotus on jokseenkin radikaali (Kolehmainen 2104: 205). Hän esittää kaksi vaihtoehtoa: joko kaikkiin -*OittA*- ja -*OttA*-verbeihin kirjoitettaisiin *i* tai sitten *i*:tä ei kirjoitettaisi niihin lainkaan. Ennen kuin Kannisto esittää oman kantansa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksesta, hän toteaa, että kummassakin vaihtoehdossa jouduttaisiin luopumaan äännelaillisesta kielikannasta. Hän ei kuitenkaan koe tätä muutosta haitaksi, sillä kirjakielessä samankaltaisia ääniopillisia muutoksia on jo paljon eikä johto-opillisten seikkojen noudattaminen oikeinkirjoituksessa saisi olla ensisijaista, varsinkin, kun ne eivät edistä luetun ymmärtämistä. Lisäksi Kannisto toteaa, että kielihistorian opettaminen ei ole oikeinkirjoituksen vastuulla. (Kannisto 1901: 73.)

Kannisto perustelee *i*:ttömyyskantaansa kattavasti. Ensinnäkin hän toteaa, että *i*:ttömät muodot edustavat yleisempää ääntämystapaa, koska useammissa murteissa, kuten savolaismurteissa, *oi*-diftongin jälkikomponentti jää ääntymättä. Lisäksi Kannisto pitää *i*:ttömiä muotoja kansankielisempinä – *i*:lliset muodot puolestaan ovat teennäisiä eivätkä kuulu tai ole koskaan kuuluneetkaan suomen kirjakieleen. Koska *i*:ttömät muodot ovat yleisempiä, *i*:ttömälle kannalle päädyttäessä tulisi harvempien verbien oikeinkirjoitusta muokata kuin päinvastaisessa tapauksessa. Kannisto myös mainitsee *i*:ttömien muotojen lyhyyden, jota hän pitää tavoiteltavana hyveenä sanoille. (Kannisto 1901: 75.) Lopuksi Kannisto (1901: 76–77) mainitsee sekä Kilpisen että Jänneksen kannanotot -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasusta 1800-luvun loppupuolelta, joissa Kanniston tapaan suositaan -*OittA*- ja -*OttA*-verbien *i*:ttömyyttä, ja vetoaa aikaisempaan auktoriteettiin kantansa varteenotettavuuden lisäämiseksi. Kannisto kuitenkin myöntää, että ilman *i*:tä jotkut -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä olisivat esteettisesti epämiellyttäviä ja jopa vastenmielisiä, kuten *kirjottaa*, *rauhottaa* ja *tasottaa*.[2] Kannisto hyväksyisikin *i*:llisten muotojen käytön kaunokirjallisuudessa esteettisyyden, kuten runomitan vaatimuksien tai tunnelman luomisen, saavuttamiseksi. (Kannisto 1901: 75–76.)

Kanniston artikkeli -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksesta herätti laajan keskustelun Virittäjässä, ja se sai sekä kannattajia että vastustajia. Virittäjän toimitus pyysi lukijakuntaansa kuuluvia kielentutkijoita, opettajia ja kirjailijoita ilmaisemaan mielipiteensä Kanniston ehdotuksesta ja julkaisi seuraavissa numeroissa yhteensä 12

[2]Toisaalta Kannisto (1901: 75–76) samassa yhteydessä huomauttaa, että -*OittA*- *ja* -*OttA*-verbien pelkkä *i*:llisyys tekisi esimerkiksi deskriptiiviverbeistä ”koomisia”. Esimerkiksi *hohottaa* > *hohoittaa, murjottaa* > *murjoittaa* ja *tuijottaa* > *tuijoittaa.* Tähän puolestaan nimimerkki V.A. Virittäjässä (1901: 129) kommentoi, että Kanniston pelko deskriptiiviverbeistä on turha, sillä kyseisiä verbejä ei koskaan ole käytetty *i*:llisinä puhe- tai kirjakielessä.

lausuntoa, joista kahdeksan oli Kanniston kanssa samaa mieltä ja neljä vastusti hänen ehdotustaan (Virittäjän toimitus 1901: 93–94). *i*:ttömyyden puolestapuhujat painottivat perusteluissaan sitä, että kirjakielen tulisi vastata muodoltaan puhekieltä, ja että -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasun epäjohdonmukaisuus haittasi esimerkiksi opettajien, ”kynämiehien” ja murretaustaisten kirjoittajien työtä. Lisäksi koettiin, että *i*:ttömyys soveltuisi hyvin suomen kielen yleiseen korkosäännöstöön, jossa toinen tavu on koroton. (Ingman 1901: 95–96; J.W.J. 1901: 96; Killinen 1901: 108–109; Latvala 1901: 96; Luoma 1901: 127–128; Mäkelä 1901: 109; —rima— 1901: 130; W.P. 1901: 109–110.) Nimimerkillä W.P. (1901: 110) kirjoittanut esittää toteaman kielen luonteesta ja väittää, että *i*:llisyys on luonnollisesti ”elävästä kielestä” katoava muoto, ja ilmoittaa huolensa siitä, että *i*:llisyyden tukeminen aiheuttaisi suomen kielessä tilan, jossa ääntämys ei vastaisi kirjoitustapaa:

> – – ovat nyt puheena-olevat *i*:lliset muodot monin paikoin jo kokonaan hävinneet ja ovat ymmärtääkseni kaikkialla vähenemään päin. *i*:n käytäntöön ottaminen nyt vaihtoehtoisesti mainitussa laajennetussa mitassa – – tuntuu näin ollen suorastaan luonnottomalta, jopa väkivaltaiselta. Otaksun, että puheena-oleva *i* häviää aikaa myöten tykkänään elävästä kielestä, ellei vastustavia pakkokeinoja käytetä. – – mutta elävän kielen pyrkimys *i*:ttömyyteen on mielestäni niin luonnollinen ja varma, että pelkään tämän *i*:n, jos se käytäntöön otetaan, lopultakin jäävän pääasiallisesti pelkäksi kirjoitusmerkiksi.

Puhutun kielen evoluution tulisi siis heijastua myös kirjoitetun kielen normittamiseen. Kanniston *i*:ttömyysehdotusta vastustavien kirjoittajien kannanotoissa puolestaan painotettiin, että puhekielen *i*:ttömyys ei saisi määrätä kirjakielen kirjoitusasua ja sekä *i*:llisyydellä että *i*:ttömyydellä on perinteensä niin puhutussa kielessä, murteissa kuin kirjoitetussa kielessäkin. Kannanotoissa *i*:llisyyden säilymistä kielessä suositaan myös sen esteettisyyden vuoksi – *i*:ttömyyden lyhyys koettiin arkipäiväiseksi. Pakollisen yhdenmukaisuuden, joko *i*:llisyyden tai *i*:ttömyyden, sijaan Kanniston ehdotusta vastustavat esittävät, että vallitsevaa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitussääntöä tulisi selventää ja laajentaa. (Grotenfelt 1901: 110; Jaakkola 1901: 111–112; Malin 1901: 94–95; V.A. 1901: 128–130.) Esimerkiksi nimimerkki V.A. (1901: 129) ehdottaa, että kielioppisääntöä tulisi tarkentaa verbeistä johdettavien -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kohdalla:

> *i*:tä käytetään *o*:n jäljessä johtopäätteen edellä niissä kolmitavuisissa -*tta*-päätteisissä teonsanoissa, jotka voidaan johtaa joko *a*-loppuisista nomineista taikka sellaisista teonsanoista, joiden vartalon loppuääntiönä on -*aa* taikka joista löytyy johtomuoto -*aantua*.

Kannisto vaati, että kieli tulisi normittaa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksen kohdalla jyrkästi joko *i*:ttömyydeksi tai *i*:llisyydeksi vallitsevan ja ongelmia aiheuttavan

kompromissiratkaisun sijaan, jossa verbien rinnakkaismuotoja esiintyy runsaasti. Samaa ajatusta toistivat hänen ehdotuksensa kannustajat. Ehdotusta vastustavien puheenvuoroissa sen sijaan painottui kompromissiratkaisu: ehdottoman *i*:ttömyyden tai *i*:llisyyden sijaan aikaisempaa kieliopeissa esitettyä säännöstöä tulisi täsmentää niin, että verbien muodostus selkenisi. Yksimielisyyteen väittelyssä ei siis päästy, mutta enemmistö 12 keskusteluun osallistuneesta tuki Kanniston ehdotusta. Kanniston ehdotus sai tukea myös laajemmalta taholta: vuonna 1902 Virittäjän toimitus julkaisi loppulausunnon -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusväittelystä, jossa se päätti tukea Kannistoa ja ryhtyi toteuttamaan hänen *i*:ttömyysehdotustaan Virittäjässä. Lehdessä kirjoitettiin kaikki kolmetavuiset -*OittA*- ja -*OttA*-verbit yksinomaan *i*:ttöminä ellei kirjoittaja erillisesti vaatinut, että tekstissään tulisi noudattaa *i*:llistä kirjoitustapaa. Toimituksen loppulausunnossa todettiin, että ehdotusta vastustaneet eivät ”tuoneet esille uutta ja entistä tyydyttävämpää jakoperustetta” -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitukselle ja että tärkein *i*:ttömyyttä vastustaneiden huomioista oli kyseisen muodon esteettisyyden puute. Tähän toimitus vastasi, että kielellinen kauneuden taju ei saisi vaikuttaa kielen kehitykseen niin, että puhutun (”elävän”) ja kirjoitetun kielen välille syntyisi suuria eroavaisuuksia. (Virittäjän toimitus 1902: 11–12.)

Kannisto palasi -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituskysymykseen Virittäjässä uudestaan vuonna 1907. Kirjoituksessaan hän toistaa ehdotuksensa *i*:ttömyyden puolesta ja esittää samat perustelut sen tueksi mutta keskittyy myös ehdotukseensa kohdistuneiden kritiikkien kommentoimiseen. Hän kritisoi väitettä *i*:ttömyyden ”epärunollisuudesta” toteamalla, että *i*:llisyyden esteettisyys perustuu tottumukseen ja että sanan runollisuuteen ei vaikuta vain yksi kirjain. (Kannisto 1907: 95.) Kannisto kommentoi myös kritiikkiä pelkän *i*:ttömyyden epäjohdonmukaisuudesta: jos *i* poistetaan -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä, tulisi se poistaa myös muista vastaavista sanoista. Tähän Kannisto toteaa, että samalla johdonmukaisuudella tulisi *i*:llisyyden puolustajienkin lisätä *i* muihin vastaaviin sanoihin. Kanniston mukaan suomen kielen äännelaillisuus ei saisi toimia -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksen lähtökohtana. Normi tulisi sen sijaan perustaa nykyiseen puhuttuun ja kirjoitettuun yleiskieleen. (Kannisto 1907: 97–98.) Lopuksi Kannisto käy läpi sanaryhmiä, joiden painottomassa tavussa on *oi* ja joista *i*:n voisi poistaa, ja päätyy hyvin samankaltaiseen tulokseen kuin vuonna 1901: kolmitavuiset -*OittA*- ja -*OttA*-verbit ja niiden johdannaiset sekä *ttain*-, *ttäin*-, *ttaisin*-, *ttäisin*- ja *tellen*-loppuiset partikkelit tulisi kirjoittaa *i*:ttöminä. *i*:llisinä sen sijaan tulisi kirjoittaa nominien monikot, verbien

imperfekti- ja konditionaalimuodot, kolmitavuiset *nen-*, *sa-* ja *sä*-loppuiset adjektiivit sekä *aise-*, *äise-* ja *itse*-päätteiset kolmitavuiset verbit ja niiden johdannaiset. (Kannisto 1907: 100–101.) Kolehmainen (2014: 209) pohtii, että Kanniston kirjoituksen tarkoituksena oli aloittaa uusi keskustelu -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksesta, mutta tämänlaista keskustelua ei Virittäjässä käyty.

Kanniston keskustelunpohjustukseen viitattiin Virittäjässä vasta vuonna 1915, kun aikakausilehden *i*:ttömyyskantaa puolustettiin nimimerkin T[3] aloitteesta. Virittäjä oli saanut moitteita, koska lehden *i*:ttömyyden toteuttamisen -*OittA*- ja -*OttA*-verbeissä nähtiin horjuttaneen *i*:n käyttöä muissakin johtopäätteissä. ”*i*:n sortamista” oli esiintynyt myös Ylioppilaslehdessä, jossa *i* oli jätetty pois esimerkiksi *inen*-loppuisista adjektiiveista. Nimimerkki T huomauttaa, että *i*:n käytön horjumiseen on tässä tapauksessa vaikuttanut Virittäjän sijaan *i*:n esiintymisen vähäisyys puhutussa kielessä. Hän ehdottaakin, että puhekielen suojeluun ja hoitoon *i*:n käytön kannalta tulisi kiinnittää yhtä paljon huomiota kuin kirjoitetussa kielessäkin. (T 1915: 125–126.)

-*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelma olisi voinut ratketa Kanniston ehdotuksen myötä, sillä Virittäjän lukijakuntaan kuului alallaan vaikutusvaltaisia kielenkäyttäjiä, kuten yliopistojen ja koulujen opettajia, jotka olisivat voineet levittää uutta normiehdotusta, mutta Virittäjän tuesta huolimatta *i*:ttömyys ei yleistynyt kielenkäytössä (Maamies 2000). *i*:ttömyyden asema alkoi horjua jopa Virittäjässä epävakaisuuden jatkuessa (Pokela 2004: 39).

Kielenhuolto kuitenkin pyrki vastaamaan ongelmallisiin kielikysymyksiin, ja moititun ja puutteellisen säännöstön tilalle pyrittiin luomaan yksinkertaisempi ja täsmällisempi ohjeistus. Yksi tällainen esitettiin Cannelinin vuonna 1916 julkaistussa teoksessa Kieliopas: ohjeita suomenkielen käyttäjille 1. Äänne- ja sanaoppi. Teoksen alkupuheessa Cannelin viittaa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelmasta syntyneeseen väittelyyn ”kiivaana mielipiteiden vaihtona” ja toteaa, että ”miltei kaikki” teoksen kirjoittamisprosessiin osallistuneista ovat hyväksyneet sen kannan, jolle Cannelin -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksessa asettuu. Cannelinia kielioppaan luomisessa olivat avustaneet muun muassa Setälä, Tunkelo ja Kannisto – kaikki kielentutkijoita, jotka olivat aikaisemmin osallistuneet -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelman

[3] Kolehmainen (2014: 210) nimeää kirjoittajan E. A. Tunkeloksi, Virittäjän silloiseksi päätoimittajaksi.

ratkaisemiseen. (Cannelin 1916: 4–5.) Cannelin toteaa Virittäjässä noudatettavan edelleen jyrkkää *i*:ttömyyskantaa, mutta huomauttaa, että kirjoitustapa ei ole levinnyt aikakausilehden ulkopuolelle. Sen sijaan yleisesti noudatetaan Jänneksen antamaa oikeinkirjoitussääntöä: useat -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä esiintyvät edelleen *i*:llisinä ja samaa kirjoitustapaa suositaan suurissa aikakausikirjajulkaisuissa ja monien kaunokirjailijoiden teoksissa. (Cannelin 1916: 46.)

Kielioppaassaan Cannelin (1916: 43) tarkastelee kolmitavuisia -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä kattavasti ja esittelee ”oikeamman” ja ”vakiintuneemman” verbin rinnalla myös sen rinnakkaismuodon. Cannelin antaa esimerkeiksi runsaasti verbejä, mutta olen selvyyden vuoksi poiminut seuraavaan listaan vain yhden verbiesimerkin kustakin verbiryhmästä. Esimerkeiksi poimimieni verbien ”oikeammat” muodot esitetään ensimmäisinä ja lihavoituina. Seuraavaksi esittelen ryhmät, joihin Cannelin on -*OittA*- ja -*OttA*-verbit vartaloittensa mukaan on jakanut:

1) *a*(*a*)-/*ä*(*ä*)-vartaloisista nomineista muodostetut verbit, kuten ***hiekoittaa*** *(<hiekka) ~ hiekottaa*
2) *a*(*a*)-/*ä*(*ä*)-loppuisiin verbivartaloihin palautuvat verbit, kuten ***aloittaa*** *(<alka-) ~ alottaa*
3) alkuperältään tuntemattomat ja hämäräperäiset verbit, jotka yleisimmin esiintyvät *i*:llisinä, kuten ***ilmoittaa*** *~ ilmottaa (<?; vrt. ilmaantua)*
4) *o*-/*ö*-loppuisissa nomini- tai verbivartaloista muodostetut verbit, kuten ***ehdottaa*** *(< ehto) ~ ehdoittaa*
5) *oa*-vartaloiset verbit, kuten ***erottaa*** *(eroan) ~ eroittaa*
6) deskriptiiviverbit, kuten *ammottaa*, *helottaa* ja *tuijottaa*.

Cannelin (1916: 45) huomauttaa, että kohdan 6) verbeille ei ole annettu *i*:llisiä rinnakkaismuotoja, koska ne eivät koskaan esiinny *i*:llisinä. Cannelinin antaa seuraavaan ohjeistuksen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksesta: ”1:sessä, 2:sessa ja 3:ssa kohdassa luetellut johdannaiset kirjoitettakoon *i*:llisinä, muut kaikki (4—6) *i*:ttöminä.” Ohjeistuksen mukaan *i*:llisinä siis kirjoitetaan verbit, joiden rinnalla kielessä esiintyy *a*(*a*)-/*ä*(*ä*)-vartaloisia nomineita, *a*(*a*)-/*ä*(*ä*)-loppuisiin verbivartaloihin palautuvat verbit ja alkuperältään hämäräperäiset verbit, jotka useimmiten esiintyvät *i*:llisinä, ja *i*:ttöminä puolestaan kirjoitetaan *o*-/*ö*-loppuiset nomini- ja verbivartaloiset verbit, *oa*-vartaloiset

verbit sekä deskriptiiviverbit. Lopuksi Cannelin toteaa, että hänen laatimansa ohje ei tule tyydyttämään ”Virittäjän jyrkälle kannalle asettuneita kielenkäyttäjiä”, mutta toivoo, että uudet yksityiskohtaisemmat ohjeet tulevat auttamaan kielenkäyttäjiä, jotka eivät ole halunneet luopua -*OittA*- ja -*OttA*-verbien *i*:llisyydestä. (Cannelin 1916: 47.) Useat Kielioppaan jälkeen julkaistut kieliopit ja -oppaat noudattivatkin Cannelinin ohjeistusta.

Cannelinin kielioppaassa esitetty kompromissiratkaisua kannattava ohje sai mahdollisesti jopa Virittäjän luopumaan jyrkästä *i*:ttömyyskannastaan (Kolehmainen 2014: 210). Se, että kielioppaan luomisprosessiin vaikuttaneista kielenhuollon alalla toimineista henkilöistä suurin osa tuki Cannelinin ohjetta, ilmentää sitä, että -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kaksijakoinen kirjoituskäytäntö ja *i*:llisyys olivat jo syvästi juurtuneet kielenkäyttöön (Maamies 2000). Cannelinin kielioppaan julkaisun tienoilla Virittäjässä hiljalleen luovuttiin yksinomaisesta *i*:ttömyydestä, ja vuoteen 1930 mennessä Virittäjän *i*:ttömyys koettiin ”voitetuksi” (Kolehmainen 2014: 210; Saarimaa 1931: 52).

Koska Cannelinin kielioppaassa esitetty uudistettu ohjeistus alkoi vähitellen vakiintua normiksi, jälkeenpäin ilmestyneet oikeinkirjoitusta ja kielenkäyttöä ohjaavat teokset ovat toistaneet kyseistä ohjeistusta usein sitä lainkaan muuttamatta. Airila noudattaa Cannelinin ohjeistusta vuonna 1920 julkaistussa kielioppaassaan. Airila (1920: 12) huomauttaa, että suurinta horjuvaisuutta -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksessa tapahtuu niiden verbien kohdalla, joiden kantana on *o*-loppuinen nomini, ja joiden johto on kokonaisuudessaan epäselvä. Saarimaa (1931: 52) toistaa kielioppaassaan samat ohjeet mutta lisää, että tyylisyistä eräät vanhahtavat ja arkaistiset sanat tulee kirjoittaa *i*:llisinä, kuten *aivoitus, armoittaa,* ja *innoitus*, sillä *i*:ttöminä ne tuntuisivat arkipäiväisemmiltä.

Yksittäiset kielenkäyttäjät olivat siis kielenohjailullaan onnistuneet kehittämään -*OittA*- ja -*OttA*-verbien säännöstöä, jota selvästi noudatettiin kieliopeissa ja kielioppaissa, mutta jonka vakiintuminen oli hidasta. Johan Vasenius harmittelee Virittäjässä vielä vuonna 1931 (s. 499) suomen kirjakielen oikeinkirjoituksen horjuvuutta ja kirjavuutta: ”kielenkäyttäjä alituisesti on epätietoinen siitä, miten oikeastaan on kirjoitettava se ja se sana: – – *kirjottaa* vaiko *kirjoittaa, alottaa* vaiko *aloittaa, korottaa* vaiko *koroittaa* – –.” -*OittA*- ja -*OttA*-verbit ovat edelleen kielen ongelmakohtien joukossa. Samaisessa

tekstissä Vasenius (1931: 500) kommentoi Cannelinin ohjetta -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasusta[4]:

> Kukapa tulee aina ajatelleeksi, mihin äänteeseen kantasanan vartalo päättyy, ja minusta ainakin tuntuu aivan yhtä luonnolliselta, että sanotaan ja kirjoitetaan *koroittaa* kuin *kirjoittaa*. – – Nämä ohjeet saattavat olla filologille varsin selkeitä, mutta niille, jotka ovat ehtineet unohtaa suomen kielioppinsa, ne varmaan ovat ainakin jossain määrin vaikeatajuisia ongelmia.

Vaseniuksen kommentti -*OittA*- ja -*OttA*-verbien ohjeistuksen monimutkaisuudesta on sama kuin Kannistolla kolmekymmentä vuotta aikaisemmin. Kysymykseksi herää, miksi akateemisissa piireissä vakiintuneet normit eivät ole levinneet koko kieliyhteisöön, eli miten saada kielenkäyttäjät tietoiseksi normiuudistuksista ja miten saada heidät hyväksymään ne (Yli-Vakkuri 1980: 93). Valma Yli-Vakkuri painottaa kielioppaiden roolia kielenuudistuksien tiedottajina ja taivuttelijoina ja toteaa, että onnistuakseen tehtävässään tavallisellekin kielenkäyttäjälle selkeänä ohjaajana oppaiden tulisi esittää ongelmakohdat erittäin seikkaperäisesti, esimerkiksi yksityiskohtaisten taivutuskaavioiden avulla. Oppaassa tulisi välttää myös kielenkäyttäjän epävarmuutta lisääviä ilmauksia, kuten ”joskus vielä” tai ”sekä muissa eräissä tapauksissa”. Kielioppaiden tulisi olla oppikirjamaisia perinteisten essee- ja pakinatyylisten opastyyppien sijaan. (Yli-Vankkuri 1980: 98.) Nämä kritiikit huomioon ottaen tutkimuksessani tähän saakka käsittelemäni kieliopit ja -oppaat eivät ole ihanteellisia selkeiden sääntöjen ja ohjeiden välittämisessä. Nostan vielä yhdeksi -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusohjeistuksen vakiintumattomuuden syyksi sen, että normiuudistusta johtivat yksittäiset henkilöt, eivät kansallisesti viralliset järjestöt tai toimielimet, joilla olisi ollut maanlaajuista vaikutusvaltaa kielenkäytön ongelmien ratkaisussa ja kirjakielen vakiintumisen edistämisessä. Tämä kuitenkin muuttui, kun vuonna 1928 perustettu SKS:n kielivaliokunta, kielenkäytön kysymyksiä käsittelevä ja niistä päättävä virallinen toimielin, otti ratkaistavakseen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusongelman (Kolehmainen 2008).

[4] Vasenius (1931: 500) kuitenkin toteaa, että Cannelinin kielioppaan sanahakemisto kuitenkin turvaa tilanteissa, joissa verbin oikeinkirjoituksesta ei ole varmuutta. Hän pitää tätä myös ratkaisuna kirjakielen horjuvuudelle ja kannattaa laadittavaksi ”normatiivista sanaluetteloa”, jonka avulla kirjoitustapa vakiintuisi (Vasenius 1931: 502).

3.2 Kielenhuollon virallisten toimielinten vaikutus *-OittA-* ja *-OttA*-verbien normittamisessa

Vuonna 1930 *-OittA-* ja *-OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormin ongelmaan puututtiin ensimmäistä kertaa kollektiivisesti SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa Martti Airilan alustuksen pohjalta, minkä tavoitteena oli *-OittA-* ja *-OttA*-verbien ja niiden johdannaisten vakiinnuttaminen. Kokouksessa todettiin Airilan ja Cannelinin kielioppaiden antamat ohjeistukset *-OittA-* ja *-OttA*-verbien kannalta kattaviksi eikä niitä ryhdytty kyseenalaistamaan. Kokouksessa tarkasteltiin sen sijaan 15 epävarmaa ja kiistanalaista verbiä, jotka esiintyivät Cannelinin ja Airilan kielioppaissa eri asuisina. Ensimmäisessä kokouksessa 19.3. käsiteltiin vain yksi *-OittA-* ja *-OttA*-verbi, *erottaa – eroittaa*, jonka tapauksessa valiokunta ei päässyt yksimielisyyteen verbin oikeinkirjoituksesta, sillä kumpaakin kirjoitusasua kannatettiin. (SKSKK 19.3.1930.) Valiokunnan seuraavassa kokouksessa 16.4. jatkettiin samasta aiheesta. Tällä kertaa valiokunta päätyi yhdenomaiselle kannalle melkein kaikkien ongelmallisten verbien kohdalla. Aikaisemmassa kokouksessa selvittämättä jäänyt *erottaa – eroittaa*-verbi suositeltiin kirjoittamaan *i*:ttömänä. Ratkaisematta jäivät vain verbit *vilvoittaa* ja *virvoittaa*, jotka kummatkin esiintyvät vanhassa kirjakielessä *i*:ttöminä, mutta joista yleiskielessä oli yleistynyt myös *i*:llinen muoto. (SKSKK 16.4.1930.) Kyseiset verbit nostettiin esille valiokunnan kokouksessa 21.5., mutta kokouksen vähälukuisen osallistujamäärän vuoksi asiasta ei voitu päättää, ja asia jätettiin jälleen pöydälle (SKSKK 21.5.1930). Valiokunnan kokouksessa 29.5.1931 asiaa käsiteltiin jälleen Vanhan testamentin tekeillä olevan suomennoksen vuoksi. Kokouksessa päädyttiin lopputulokseen, että verbit *aloittaa*, *kehoittaa* ja *virvoittaa* suositeltiin kirjoittamaan *i*:llisinä ja *i*:ttöminä verbit *erottaa*, *hajottaa*, *inhottaa*, *korottaa* ja *sirottaa*. (SKSKK 29.5.1931.) Pöytäkirjoissa ei ole mainintaa vuonna 1930 ratkaisematta jääneen *vilvoittaa*-verbin kirjoitusasusta.

Seuraavan kerran SKS:n kielivaliokunta palasi asiaan vuonna 1945, jolloin se käsitteli aihetta Martti Rapolan alustuksen pohjalta. Alustuksessa käsiteltiin kirjoitusasultaan horjuvia *-OittA-* ja *-OttA*-verbejä, kuten *hajottaa – hajoittaa* ja *karkottaa – karkoittaa*. Rapola toteaa, että useimmat yksittäistapaukset, kuten *kirjoittaa*, ovat jo muodoltaan vakiintuneet mutta kirjoitusasu eräiden sanojen kohdalla tulkinnaltaan epäselvien ohjeiden ja sääntöjen vuoksi on edelleen horjuva. Ratkaisu *-OittA-* ja *-OttA*-verbien kirjoitusasun ongelmaan tulisi etsiä nykykielestä, mieluimmin yleiskielestä, vanhaan kirjakieleen ja murteisiin vetoamatta. Rapola ehdottaakin *i*:ttömyyttä tapauksissa, joissa

tarjolla on useita johtamismahdollisuuksia ja joissa verbiin ei yhdisty selvää *a*-loppuista kaksitavuista kantaosaa. Lisäksi Rapola suosii *i*:ttömyyttä arkityylisissä verbeissä ja verbeissä, jotka pohjautuvat kolmitavuiseen *a*-loppuiseen kantasanaan, kuten *koroittaa* (< *korkea*) – *korottaa* ja *virvoittaa* (< *virkeä*) – *virvottaa*. Vaikka Rapola suosiikin *i*:ttömyyttä, hän ei halua muuttaa *i*:ttömiksi verbejä, jotka ovat vakiintumassa tai ovat jo vakiintuneet *i*:llisiksi. Alustusta seuranneessa kokouksessa Rapolan ehdotukseen suhtauduttiin varautuneesti, sillä laajan *i*:ttömyyden toteuttamispyrkimyksen uskottiin horjuttavan jo jossain määrin vakiintunutta käytäntöä, joka puolestaan saattaisi jälleen johtaa sekavuuteen. Kokouksessa ei esitetty uusia sääntöjä -*OittA*- ja -*OttA*-verbien johtotavoille eikä yksimieliseen ratkaisuun tällöinkään päästy. (SKSKK 10.12.1945.) Rapolan alustus vuodelta 1945 julkaistiin Virittäjässä vuonna 1947. Sen rinnalla julkaistiin myös valiokunnan työjaoston laatima ohjelista kirjoitusasultaan horjuvista verbeistä (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224): listan kolmetavuisista -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä kaikki paitsi *varottaa* olivat nykyisessä kirjoitusasussa.

SKS:n kielivaliokunnan työtä -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normituksessa jatkoi vuonna 1949 perustettu Suomen Akatemian kielilautakunta. Kielilautakunnan kokouksessa 30.3.1953 käsiteltiin kirjoitusasuiltaan epäselviä -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä, joita ei sisällytetty Virittäjässä vuonna 1947 julkaistuun verbilistaan. Kokouksessa käsitellyillä verbeillä on kielessä joko selvä sekä *a*- että *o*-loppuinen mahdolliseksi kannaksi muodostuva nomini ja verbi tai niiden kirjoitusasu ja johtotapa ovat ristiriidassa keskenään, esimerkiksi *haarottaa* (< *haara*, *haaroa*), jossa *i*:ttömyyden määrää verbin deskriptiivisyys, ja *viitoittaa* (< *viitta*, *viittoa*), jossa verbin merkitys liittyy *a*-loppuiseen nominiin. Lisäksi kokouksessa kumottiin aikaisemmin annettu suositus verbistä *varottaa*, ja kielilautakunta palasi *i*:llisen kirjoitusasun kannalle. Tähän muutokseen päädyttiin, sillä verbit *varoitella* ja *varotella*[5] (=varovasti) sekaantuivat ja sananmuoto *varottava* muuttui *i*:ttömässä kirjoitusasussa kaksimerkityksiseksi (onko jotain *varottava*, vai *varottaako* joku muita jostain). (SAKK 30.3.1953.) Kielilautakunnan seuraavassa kokouksessa 27.4. kirjoitusasultaan horjuvien -*OittA*- ja -*OttA*-verbien listaa täydennettiin ja annettiin säännöt verbien yleisestä taivutuksesta:

[5] Johdannainen *varo(i)tella* liittyy sekä verbiin *varoittaa* että *varoa*. *i*:llinen *varoitella* tällöin liittyisi verbiin *varoittaa* ja *i*:tön *varotella* verbiin *varoa*. Kokouspöytäkirjassa annetaan selkeyttävä esimerkki verbistä *varotella*: ”Porot nulkkasivat varotellen, sillä lumen kuori leikkasi niiden jalkoja.” (SAKK 30.3.1953.)

> 1. *i*:llisinä on kirjoitettu *a*(*ä*)-loppuiseen (ei kuitenkaan *ea*, *eä*-loppuiseen) kantaan liittyvät sanat, lukuun ottamatta deskriptiivis-onomatopoieettisia ja eräistä arkisävyisiä sanoja.
>
> 2. *i*:ttöminä on kirjoitettu muunlaiseen kantaan liittyvät tai suhteiltaan hämärät sanat, paitsi eräitä vanhastavaan tai ylätyyliin kuuluvia. (SAKK 27.4.1953.)

Uudistettu lista ja säännöstö julkaistiin Virittäjässä samana vuonna. Kaikki listan kolmitavuiset -*OittA*- ja -*OttA*-verbien vastaavat kirjoitusasultaan nykyistä asuaan. (Suomen Akatemian kielilautakunta 1953: 333–335.)

Uutta säännöstöä alettiin noudattaa myös kieliopeissa. Matti Sadeniemen täydentämän ja uudistaman Setälän Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi (1966) -teoksen seitsemännessätoista painoksessa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitukseen ohjataan Suomen Akatemian antaman ohjeistuksen mukaan seuraavasti: *i:*llisinä kirjoitetaan ne verbit, joiden rinnalla on *a*- tai *ä*-loppuinen kaksitavuinen kanta ja *i:*ttöminä kaikki muut. Jos verbillä on kaksi eri johtomahdollisuutta, suositaan *i*:töntä muotoa. Lisäksi tietyt vanhastavat ja ylätyyliset sanat kirjoitetaan johdostaan huolimatta *i*:llisinä, kuten *innoittaa*, ja arkityyliset ja kuvailevat verbit puolestaan kirjoitetaan *i*:ttöminä, kuten *hoilottaa*. (Setälä – Sadeniemi 1966: 44, 45.) Matti Sadeniemi käsittelee aihetta lyhyesti Kielikellossa vuonna 1974. Sadeniemi kertaa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien vuoden 1953 säännöstön eikä lisää uusia suosituksia verbilistaan tai säännöstöön. (Sadeniemi 1974: 6–8). Ikola (1991: 96) toistaa teoksessaan Nykysuomen käsikirja vuoden 1953 säännöstöä uskollisesti mutta tarkentaa, että ne verbit, joiden rinnalla kielessä ei ole mitään samakantaista sanaa, tulee kirjoittaa *i*:ttöminä.

Muutoksia -*OittA*- ja -*OttA*-verbien vuoden 1953 ohjeistukseen ei ole tehty, ja se on pysynyt muuttumattomana 2000-luvulle saakka. Maamies palaa aiheeseen Kielikellossa vuonna 2000 -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituskysymystä käsittelevässä artikkelissa, jonka yhteydessä hän toistaa aikaisemmin mainitun pääsäännön ja kokoaa yhteen vielä lisäsäännöt: *i*:ttöminä kirjoitetaan verbit, joiden rinnalla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen kanta (*hajo-ta* tai *haja-* > *hajottaa*), verbit, joiden rinnalla ei ole samankaltaista sanaa (*kehottaa*), deskriptiiviset verbit (*hoilottaa*), sävyltään arkiset verbit ja verbit, jotka ovat muuten vakiintuneet *i*:ttömiksi (*laiskottaa*). *i*:llisinä puolestaan kirjoitetaan verbit, jotka ovat tyyliltään vanhahtavia (*kirvoittaa*) tai juhlavia (*innoittaa*), ja verbit, joiden kantasana on kolmitavuinen tai pitempi (*autio* > *autioittaa*). Maamies on sitä mieltä, että sääntöjen tulkitsemisessa voi syntyä ongelmia, ja pitää erityisesti

tyylisävyjä tulkinnanvaraisina. Hän ehdottaa, että verbit jaettaisiin pääsäännön mukaan käyttäytyviin ja niihin, joilla ei ole selvää kantaa ja jotka ovat muuten vakiintuneet jompaankumpaan kirjoitusasuun. (Maamies 2000.)

-*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitussäännöstö on siis kohtalaisen mutkikas eikä kovinkaan looginen tai johdonmukainen (Kolehmainen 2014: 213). Nykytutkijoiden näkökulmasta Kanniston kannattamalla ehdottomalla *i*:ttömyydellä olisi ollut paremmat edellytykset vakiintuneisuuden saavuttamisessa ja *i*:tön kirjoitusasu olisi helpottanut kielenkäyttäjien työtä (Ikola 1951: 291; Pokela 2004: 40; Pulkkinen 1972: 49). Vakiintuneen kirjoitustavan muuttamista ei kuitenkaan pidetä suositeltavana. Ongelmista huolimatta -*OittA*- ja -*OttA*-verbien nykyinen oikeinkirjoitusnormi on jo vakiintunut, ja suhteellinen vakiintuneisuus tyydyttävämpi tilanne kuin normin muuttamisesta todennäköisimmin johtuva sekavuuden tila. (Ikola 1951: 291.) Normiin puuttumisen sijaan suositeltavampaa olisi esimerkiksi ohjata kielenkäyttäjiä helposti saatavien sanakirjojen ja kielioppaiden pariin (Maamies 2000). Nykyään Kotuksen ylläpitämä Kielitoimiston sanakirja on vapaasti käytettävissä internetissä.

4 AINEISTON KÄSITTELY

Tässä luvussa analysoin aineistoni -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä käyttäen luokittelua, jonka olen muodostanut yhdistämällä Cannelinin (1916) ryhmittelyn ja -*OittA*- ja -*OttA*-verbien nykyiset säännöt. Jaotteluni muodostuu viidestä kantatyyppiryhmästä, ja ennen kuin käsittelen aineistoani, esittelen luokittelujärjestelmäni luvun ensimmäisessä alaluvussa. Aineistoani käsittelen luvun muissa alaluvuissa. En ole erotellut uutta ja vanhaa aineistoa vaan käsittelen niitä rinnakkain kunkin ryhmän sisällä. Hyödynnän -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kantasanojen analyysissä pääasiallisesti kahta sanakirjaa: etymologisen Suomen sanojen alkuperä sanakirjan osia 1–3 (= SSA) (1992; 1995; 2000) ja Häkkisen (2009) Nykysuomen etymologista sanakirjaa (= NES). Lisäksi hyödynnän myös Kielitoimiston sanakirjan verkkoversiota (= KS).

4.1 Luokittelutapa ja aineiston analyysin esittely

Aineistoni käsittelyä varten olen kehitellyt luokittelun yhdistämällä luvussa 3.1 esittelemäni Cannelinin (1916: 43–45) ryhmityksen ja luvussa 3.2 kertaamani Maamiehen (2000) tiivistyksen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien nykyisestä oikeinkirjoitusohjeistuksesta. Aineiston olisi voinut jaotella verbien morfologisten johdostyyppien ja niiden semanttisten tyyppien perusteella, mutta kummatkin lajittelutavat ovat puutteellisia tutkielmani näkökulmasta. -*OittA*- ja -*OttA*-verbit luokittuvat johdinaineksensa mukaisesti -*(t)tA*-verbijohdosten laajaan ylätyyppiin, ja vielä sen sisällä -*ttA*- ja -*OittA*-verbijohdosten alatyyppeihin, kuten *syyttää* ja *sanoittaa* (Koivisto 2013: 280, 282; VISK§ 318). Näitä verbijohdostyyppejä voisi vielä jakaa verbien kantasanojen sanaluokan perusteella deverbaalisiin ja denominaalisiin alaryhmiin. Tämä jaottelutapa on kuitenkin vajavainen, sillä tutkimukseni lähtökohtana on tarkka johdostyyppi. Aineistoni on siis johdostyyppien perusteella hyvin homogeeninen, minkä vuoksi johdostyyppeihin pohjautuva jaottelu ei toimisi -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusta tutkittaessa. Verbityypin semanttisen jaottelutavan mukaan -*OittA*- ja -*OttA*-verbit ovat yleismerkitykseltään kausatiivisia eli muuttamista ilmaisevia, ja nominikantaiset -*ttA*-verbit jakautuvat semanttisen pääryhmänsä sisällä viiteen eri alaryhmään: faktiivisiin, instruktiivisiin, privatiivisiin, instrumentatiivisiin ja

direktionaalisiin verbeihin[6]. Merkitysalaryhmät motivoituvat kantasanan tarkoitteen mukaan, ja tarkoitteella on tietynlainen rooli johdoksen kuvaamassa tilanteessa. Kaikki merkitysryhmät muodostuvat substantiivikantaisista johdoksista, mutta poikkeuksellisesti faktiivisiin kuuluu lisäksi adjektiivikantaisia johdoksia. Kyseisen luokittelutavan ulkopuolelle kuitenkin jäävät verbikantaiset -*OittA*- ja -*OttA*-verbit, ja merkitysluokkien liepeille jää hämäräperäisiä tapauksia ja kaksimerkityksisyyksiä. (Koivisto 2013: 288–290.) Aineistoni tarkastelussa toimivin on luokittelu, joka perustuu verbien kantasanoihin. Kehittelemässäni luokittelussa on viisi kantatyyppiryhmää:

1) verbit, joilla on kaksitavuinen *a*-/*ä*-loppuinen nomini- tai verbikanta
2) verbit, joilla on kaksitavuinen *o*-/*ö*-loppuinen nomini- tai verbikanta
3) verbit, joilla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen nomini- ja/tai verbikanta
4) verbit, joiden kanta on epäselvä
5) deskriptiiviverbit.

Nykyisen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitussäännöstön mukaan kohtien 2), 3), 4) ja 5) verbit tulee kirjoittaa *i*:ttöminä ja kohdan 1) verbit puolestaan *i*:llisinä. Luokitteluni perustuu kohdissa 1)–4) -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kantasanoihin, mutta viimeinen luokitteluryhmä, deskriptiiviverbit, on erikoistapaus. Deskriptiiviverbit ovat johdosmaisia, mutta niitä ei ole johdettu selvästä kantasanasta. Sen sijaan niiden vartaloaines muodostuu foneemijonosta, joka äänneasullaan jäljittelee jotain kuultavaa tai nähtävää ilmiötä. Rakenteeltaan aineistoni deskriptiiviverbit vastaavat muita -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä, sillä ne noudattavat muuttamisjohdosten muottia: verbin vartaloaines päättyy lyhyeen vokaaliin, jota seuraa -*ttA*-johdin. (VISK § 309.) Deskriptiiviset -*OittA*- ja -*OttA*-verbit ovat lisäksi erikoisia oikeinkirjoituksen näkökulmasta, sillä ne on aina kirjoitettu *i*:ttöminä (Cannelin 1916: 45; Kettunen 1959: 88). Näiden syiden vuoksi deskriptiiviset -*OittA*- ja -*OttA*-verbit on järkevämpää erottaa omaksi luokakseen.

Seuraavaksi esittelen taulukot aineistossani esiintyvistä -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä ja niiden esiintymä- ja kokonaismääristä. Vasemmanpuoleisessa taulukossa esittelen 1910-luvun aineiston, joka koostuu 200 -*OittA*- ja -*OttA*-verbistä. Erilaisia verbejä

[6] Koivisto (2013: 90) luonnehtii nominikantaisia merkitysryhmiä seuraavasti: faktiiviset ilmaisevat kantasanan tarkoittamaksi tekemistä, kuten *kesyttää*, instruktiiviset ilmaisevat varustamista kantasanan tarkoitteella, kuten *jauhottaa*, privatiiviset ilmaisevat kantasanan tarkoitteen poistamista, kuten *madottaa*, instrumentatiiviset ilmaisevat toimimista kantasanan tarkoitteen avulla, kuten *kumittaa*, ja direktionaaliset tarkoittavat kantasanan tarkoittamaan paikkaan tai tilaan saattamista, kuten *nauhoittaa*.

aineistossa on yhteensä 45, mutta ottaen huomioon, että näistä seitsemän esiintyy aineistossa kahdessa erilaisessa kirjoitusasussa, kuten *aloittaa – alottaa*, on verbien kokonaismäärä 38. Oikeanpuoleisessa taulukossa esittelen 2010-luvun aineiston. Uudemmassa aineistossa erilaisia -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä on 39 ja vain yksi näistä, *kehottaa – kehoittaa*, esiintyy kahdessa eri kirjoitusasussa. Verbien kokonaismäärä on siis 38. Todelliset lekseemimäärät on merkitty taulukossa sulkeisiin. Ne verbit, jotka esiintyvät aineistoissa kahdessa eri kirjoitusasussa mutta samamerkityksisinä, on taulukkoon merkitty asteriskilla. Koska osa verbeistä esiintyy sekä 1910-luvun että 2010-luvun aineistossa, kuten *aloittaa* ja *kirjoittaa*, aineistoni koostuu yhteensä 50 eri verbistä.

TAULUKKO 1. 1910-luvun ja 2010-luvun aineistoissa esiintyvät -*OittA*- ja -*OttA*-verbit ja niiden esiintymä- ja lekseemimäärät.

	1910-luvun verbit	Esiintymämäärät		2010-luvun verbit	Esiintymämäärät
*	*alottaa*	3		*aloittaa*	20
*	*aloittaa*	3		*ehdottaa*	2
*	*ehdottaa*	1		*erottaa*	4
*	*ehdoittaa*	1		*haavoittaa*	1
	ellottaa	1		*hajottaa*	1
*	*erottaa*	7		*harjoittaa*	1
*	*eroittaa*	1		*helpottaa*	4
	haavoittaa	1		*ilmoittaa*	22
	harjoittaa	6		*irrottaa*	2
	helpottaa	1		*kaavoittaa*	1
	hohottaa	1		*karkottaa*	1
	ilmoittaa	7	*	*kehottaa*	4
	kadottaa	4	*	*kehoittaa*	1
	karkoittaa	5		*kiihottaa*	1
*	*kehottaa*	1		*kirjoittaa*	27
*	*kehoittaa*	8		*kohottaa*	1
	kiihoittaa	2		*korottaa*	1
	kirjoittaa	36		*nauhoittaa*	1
	kohottaa	8		*odottaa*	24
	kotkottaa	1		*osoittaa*	18
	korottaa	1		*painottaa*	1
	kurkottaa	1		*pakottaa*	3
	kuumottaa	1		*pelottaa*	6
	lahjoittaa	7		*pudottaa*	3
	odottaa	20		*rahoittaa*	2
	osoittaa	20		*rajoittaa*	3

(jatkuu)

TAULUKKO 1. (jatkuu)

*	pakottaa	1	sekoittaa	3
*	*pakoittaa*	3	*sijoittaa*	2
*	*pelottaa*	1	*tarkoittaa*	18
*	*peloittaa*	6	*tasoittaa*	1
*	*piilottaa*	1	*teloittaa*	3
*	*piiloittaa*	1	*tiedottaa*	4
	pudottaa	2	*toivottaa*	1
	rokottaa	1	*tuijottaa*	5
	sekoittaa	11	*upottaa*	1
	sidottaa	1	*valloittaa*	2
	sijoittaa	5	*varoittaa*	2
	sirottaa	2	*veloittaa*	1
	tarkoittaa	2	*velvoittaa*	2
	tasoittaa	1	-	
	tavoittaa	2	-	
	toitottaa	2	-	
	toivottaa	1	-	
	tuijottaa	5	-	
	valloittaa	4	-	
Yhteensä	45 (38)	200	39 (38)	200

Avaan seuraavaksi analysointitapaani. Olen muuttanut verbit sanakirjoille tyypilliseen muotoon eli A-infinitiiviin mutta esittelen kunkin verbin kohdalla esimerkkilauseen aineistosta. Mikäli verbi esiintyy aineistossani kahdessa eri kirjoitusasussa, käsittelen niitä yhtäaikaisesti ja esittelen ensin normitetun kirjoitusasun ja sitten norminvastaisen kirjoitusasun, kuten luvun 4.2 ensimmäisessä verbissä *aloittaa* – *alottaa*. Tarkastelen tarkemmin verbin muodostusta sen kantasanasta ja kannan etymologiaa, sillä *-OittA-* ja *-OttA*-verbien oikeinkirjotus on vahvasti sidoksissa verbien kantasanoihin. Seuraavaksi tutkin, minkälaisia oikeinkirjoitusohjeita 1800-luvun lopun ja 1900-luvun kieliopit ja kielioppaat sekä viralliset kielenhuoltoelimet verbistä antavat. Lopuksi tarkastelen, miten verbin kirjoitusasu on vakiintunut 1900-luvulta 2010-luvulle tultaessa ja, mikäli verbin oikeinkirjoituksessa on tapahtunut muutoksia, selvitän mistä ne johtuvat. Lähes kaikki verbeistä vakiintuivat nykyiseen kirjoitusasuunsa 1950-luvun jälkeen, joten niiden kirjoitusasu ei ole muuttunut lainkaan 2010-luvulle tultaessa. Välttääkseni liiallista toistoa, mainitsen 2010-luvun oikeinkirjoitustilanteen vain niiden verbien kohdalla, joiden kirjoitusasussa tai muodostuksessa on tapahtunut muutoksia 1950-luvun jälkeen. Koska muutama verbeistä on yleiskielessä harvinaisia ja täten merkitykseltään mahdollisesti tuntemattomia, olen verbin rinnalle lisännyt verbin merkityksen puolilainausmerkeissä. Tarkoituksenani ei ole antaa täydellistä kuvaa verbin

mahdollisesta merkityskirjosta vaan pyrin antamaan verbien identifioivat merkitykset. Merkityksiä, jotka eivät ole yleiskielestä poikkeavia, en ole selittänyt.

4.2 Verbit, joilla on kaksitavuinen *a*-/*ä*-loppuinen nomini- tai verbikanta

aloittaa – alottaa (< *alkaa* < **alka*) (SSA). Verbin *i*:tön muoto esiintyy sekä puhekielessä että murteissa, ja koska puhutussa kielessä esiintyvät molemmat vaihtoehdot, pyrkivät ne näkyviin myös kirjoitetussa kielessä. Verbi on johdettu *alkaa*-verbistä, jonka puolestaan lasketaan kuuluvan ikivanhaan omaperäiseen sanastoon. Verbin sanavartalon suomalais-ugrilaiseksi asuksi on rekonstruoitu **alka*, ja se on mahdollisesti taipunut sekä nominina että verbinä. (NES.) Ennen 1900-luvun kielioppaiden oikeinkirjoitussääntöjä on kuitenkin neuvottu kirjoittamaan verbi *i*:ttömänä: Jännes (1890: 40) toteaa, että ne -*OittA*- ja -*OttA*-verbit, jotka ovat selviä johdoksia *a*-loppuisista nomineista, tulee kirjoittaa *i*:llisinä, mutta luettelee *aloittaa*-verbin *i*:ttömien joukkoon. Jännes ei tarkenna ratkaisuaan tai tarjoa verbille kantasanaa. Cannelin (1916: 44) ja Saarimaa (1931: 52) sen sijaan nimeävät verbin kantasanaksi *a*-loppuisen verbivartalon *alka*- ja ohjaavat kirjoittamaan verbin muotoon *aloittaa*. Airilan (1920: 10) -*OittA*- ja -*OttA*-verbien ohjeluettelossa verbi on myös muodossa *aloittaa*. Kettunen (1949b: 11) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä mutta ei pidä muotoa kansankielisenä. Kettusen (1949a: 77) mukaan verbi voi olla johdos kantasanasta *alko*, mutta koska kielessä esiintyy verbin rinnalla *alkaa*-verbi, nähdään *i*:llisyys ”säännönmukaisena”. SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1931 päätettiin, että verbi tulisi kirjoitettaa *i*:llisenä. Verbin oikeinkirjoitus oli ilmeisesti vielä epäselvä tämänkin päätöksen jälkeen, sillä Suomen Akatemian kielilautakunta sisälsi verbin kirjoitusasultaan ongelmallisten -*OittA*- ja -*OttA*-verbien ohjeluetteloon vuonna 1953. Luettelossa verbi ohjattiin kirjoittamaan *i*:llisenä, ja sen kantasanaksi oli merkitty *alkaa.* (SKSKK 29.5.1931; SAKK 27.4.1953.)

Ottaen huomioon, että -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasu *aloittaa*-verbin kohdalla ohjeistuksissa alkoi vakiintua vasta Cannelinin kielioppaan vaikutuksesta, on ymmärrettävää, että 1910-luvun aineistossa *aloittaa*-verbi esiintyy sekä *i*:llisessä että *i*:ttömässä kirjoitusasussa. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy yhteensä kuusi kertaa, kolme kertaa muodossa *aloittaa*, kuten esimerkissä 1, ja kolme kertaa muodossa *alottaa*, kuten esimerkissä 2. 2010-luvun aineistossa verbi esiintyy 20 kertaa, mikä tekee siitä uudemman aineiston neljänneksi esiintyneimmän verbin. 2010-luvun aineistossa verbi

esiintyy ainoastaan *i*:llisessä muodossa, kuten esimerkissä 3, eli verbin *i*:llisen kirjoitusasun voi päätellä vakiintuneen hyvin.

> (1) Ihmeelliseltä näyttää, miten tämä mies, joka kerjäläispoikana *aloitti* elämänuransa, sai varoja tämmöisen suurenmoisen kirjaston keräämiseen. (SK 10/1917)
> (2) Tähän tapaan *alottaa* Regulus Lintupakinoissaan esityksen maakotkasta. (SK 9/1917)
> (3) Yritys *aloitti* toimintansa viime vuonna. (SK 3/2016)

haavoittaa (< *haava* < **hawwa*) (NES; SSA). Verbi on johdos sanasta *haava*. Sana selitetään vanhaksi germaaniseksi lainaksi, jonka rekonstruoitu kantamuoto on **hawwa*, jonka alkumerkitys on ’isku, lyönti’. Sanalla on suomessa käyttötapoja, jotka viittaavat sen germaaniseen alkumerkitykseen, kuten *tällä haavaa* ’tällä kertaa’. (NES.) Verbin *haavoittaa* merkitys viittaa vain vioittamiseen. 1900-luvun alun kielioppaissa kannatettiin yksinomaan *i*:llistä kirjoitusasua. Sekä Cannelin (1916: 43) että Saarimaa (1931: 52) ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:llisenä kantasanan *haava* perusteella. Airila (1920: 9) suosii myös *i*:llistä muotoa, mutta oikeuttaa kantansa vetoamalla kirjallisen tradition auktoriteetiin. Samalla kannalla pysyy myös Kettunen (1949b: 20), joka ohjaa kirjoittamaan verbin muotoon *haavoittaa* ja nimeää verbin kannaksi *haava*-sanan. Suomen Akatemian kielilautakunta käsitteli vuonna 1953 -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä, joiden oikeinkirjoitusta ei ole käsitelty aikaisempien kielenhuoltoelimien toimesta ja joiden kirjoitustapa oli edelleen epäselvä. Tällöin *haavoittaa*-verbille oli esitetty kaksi kantasanaa: *haavoa*-verbi ja *haava*-nomini. Koska *haavoa* koettiin yleiskielessä tuntemattomaksi, *haavoittaa*-verbin kantasanaksi suosittiin nominia *haava.* Tämä päätös toistettiin Suomen Akatemian kielilautakunnan kuukautta myöhemmin ilmestyneessä ohjeluettelossa. (SAKK 30.3.1953; SAKK 27.4.1953.) 1910-luvun ja 2010-luvun aineistossa *haavoittaa* esiintyy kummassakin vain kerran, esimerkeissä 4 ja 5, ja ainoastaan *i*:llisessä muodossa. Esiintymien vähäisyyden vuoksi päätelmiä verbin oikeinkirjoituksen vakiinnuttamisesta on vaikea tehdä.

> (4) Ei hän sitä kuoliaaksi ampunut, *haavoitti* vain. (SK 4/1917)
> (5) Veroparatiisitalous *haavoittaa* valtioita ja ennen kaikkia kansalaisia vieden pohjaa julkisen hyvinvoinnin rakentamiselta. (SK 1/2016)

ilmoittaa (< *ilma*) (NES; SSA). NES nimeää verbin ikivanhaksi johdokseksi sanasta *ilma*. SSA puolestaan toteaa, että verbit *ilmaantua* ja *ilmoittaa* ovat joko vanhoja johdoksia tai sijamuotoja sanasta *ilma.* Verbin kantasanaa ei tunnettu 1900-luvun alun kielioppaissa.

Cannelin (1916: 44) ja Saarimaa (1931: 52) pitävät *ilmoittaa*-verbin alkuperää hämäräperäisenä, mutta toteavat, että verbi esiintyy yleisemmin *i*:llisenä. Airila (1920: 9) pitää *i*:llistä kirjoitusasua vakiintuneena mutta jälleen perustaa väitteensä kirjalliseen traditioon. *i*:llisyyden kannalla on myös Kettunen (1949b: 30), joka ei kuitenkaan tarjoa ohjesanastossaan verbille kantasanaa. SKS:n kielivaliokunnan vuoden 1945 kokouksessa Rapola toteaa, että *ilmoittaa*-verbin kantasana on voinut kadota käytöstä tai verbi on voinut muodostua ilman välitöntä *oi*-loppuista kantasanaa. Rapola ehdottaakin, että verbin voisi täten palauttaa sanaan *ilma*. (SKSKK 10.12.1945.) Kokouksen pohjalta laaditussa ohjeluettelossa verbi oli edelleen muodossa *ilmoittaa*, mutta sille ei tällöin annettu kantasanaa (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224). Rapolan kantasanaehdotus loppujen lopuksi toteutui, sillä vuonna 1953 Suomen Akatemian kielilautakunnan lopullisessa *-OittA-* ja *-OttA*-verbien ohjeluettelossa ilmoitettiin *ilmoittaa*-verbin kantasanaksi *ilma* (SAKK 27.4.1953). Maamies (2000) toistaa Suomen Akatemian ohjeistuksen mutta antaa verbille lisäksi mahdolliseksi kannaksi SSA:n tapaan *ilmaantua*-verbissä esiintyvän *ilma*-vartalon. 1910-luvun aineistossa *ilmoittaa* esiintyy seitsemän kertaa ja ainoastaan *i*:llisenä, kuten esimerkissä 6. Vaikka verbin kantasana oli 1900-luvun alussa vielä tuntematon ja täten perusteet verbin oikeinkirjoitukselle olivat epäselvät, *i*:llinen muoto vaikuttaisi vakiintuneelta jo tällöin. 2010-luvun aineistossa *ilmoittaa* on aineiston kolmanneksi yleisin verbi esiintyen aineistossa 22 kertaa. Verbi esiintyy ainoastaan norminmukaisessa kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 7.

> (6) Jos teillä on tarjottavaa Suomen kodeille, niin *ilmoittakaa* Suomen Kuvalehdessä. (SK 1/1917)
> (7) Osa kunnista on *ilmoittanut* tarjoavansa jatkossakin kokopäiväpaikan kaikille. (SK 1/2016)

kaavoittaa (< *kaava*) (Kettunen 1949b: 37). SSA ja NES selittävät kantasanan germaaniseksi lainaksi, jonka alkumuodoksi on rekonstruoitu **skawwa-/*skawwā*, jota edustaa esimerkiksi saksan *schauen* ’katsella, nähdä’. 1900-luvun varhaisissa kielioppaissa verbiä ei käsitellä juuri lainkaan. Airila (1929: 12) kielioppaansa toisessa painoksessa suosittelee kirjoittamaan *i*:llisenä *kaavoitella*-verbin, joten voisi uskoa hänen ulottavan saman ohjeistuksen samaan sanueeseen kuuluvaan *kaavoittaa*-verbiin. Kettunen (1949b: 37) nimeää verbin kantasanaksi *kaava*-nominin ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä.Verbin oikeinkirjoitusta ei ole käsitelty kertaakaan virallisissa kielenhuoltoelimissä. Verbiä ei myöskään mainita uudemmissa ohjeistuksissa. Vähäisen käsittelyn vuoksi voisi päätellä, että verbi on varhain ja ongelmitta vakiintunut *i*:lliseen

kirjoitusasuun. Tätä päätelmää ei kuitenkaan voi tukea aineiston avulla, sillä verbi esiintyy siinä vain kerran. Verbin ainoa esiintymäkerta on 2010-luvun aineistossa, esimerkissä 8. Verbi on kirjoitettu norminmukaisesti *i*:lliseen muotoon.

> (8) Viime keväänä puolueen talousmaantieteellinen työryhmä ehdotti, että Helsinkiin *ei kaavoitettaisi* lisää asuntoja. (SK 2/2016)

kirjoittaa (< *kirja*). Verbi on johdos sanasta *kirja*, joka on alun perin tarkoittanut merkkiä, (koriste)kuviota tai piirtoa. Alkumerkityksessään verbi *kirjoittaa* on tarkoittanut kuvioiden tai koristeiden piirtämistä, leikkaamista tai ompelemista. (NES; SSA.) Verbi on vakiintunut varhain *i*:lliseen kirjoitusasuunsa: sekä Jännes (1890: 40) että Setälä (1898: 122) nimeävät verbin *kirja*-nominin johdokseksi ja ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. *i*:llistä kirjoitusasua ei pyritty muuttamaan 1900-luvun alussa, ja kaikki hyödyntämäni kielioppaat noudattavat aikaisempaa ohjeistusta verbin kohdalla (Cannelin 1916: 43; Airila 1920: 9; Saarimaa 1931: 148; Kettunen 1949a: 76). SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1930 Rapola toteaa, että *kirjoittaa*-verbin kirjoitusasusta tai ääntämisestä ei enää väitellä (SKSKK 10.12.1945). Verbin kirjoitusasua ei ole käsitelty laajemmin kielenhuoltoelimissä. Verbin ilmeinen normittaminen *i*:lliseen muotoon jo 1800-luvun loppupuolella heijastuu aineistossani. Verbi esiintyy ainoastaan *i*:llisenä, kuten esimerkeissä 9 ja 10. Se on myös sekä 1910-luvun että 2010-luvun yleisin verbi ja esiintyy vanhemmassa aineistossa 36 kertaa ja uudemmassa 27 kertaa.

> (9) Tuohi ja hiili olivat apukeinoina, kun hän veljensä kera yritteli piirrellä ja *kirjoittaa*. (SK 8/1917)
> (10) Hän *kirjoittaa* parhaillaan novellikokoelmaan rikostarinaa. (SK 1/2016)

lahjoittaa (< *lahja*). Verbi on johdos nominista lahja, joka on vanha skandinaavinen laina sanasta **blahja*, joka puolestaan perustuu liinavaatetta merkitsevään germaaniseen **blahjōn*-muotoon. (NES; SSA.) Verbin *a*-loppuinen kantasana on ilmeisen läpinäkyvä, minkä vuoksi 1900-luvun alun ja puolivälin kielioppaat ovat ohjanneet kirjoittamaan verbin *i*:llisenä (Cannelin 1916: 43, Airila: 1920: 11; Kettunen 1949b: 62). Suomen Akatemian kielilautakunta käsitteli *lahjoittaa*-verbin oikeinkirjoitusta ja kantasanaa vuonna 1953. Tällöin verbin kantasanaksi pohdittiin aikaisemmin hyväksyttyä nominia *lahja* ja verbiä *lahjoa*. Koska verbi ei kuitenkaan ollut faktiivinen, kielilautakunta päätti, että denominaalinen johto oli luontevin ratkaisu. (SAKK 30.3.1953.) Luvussa 4.1 totesin,

että faktiiviset verbit ilmaisevat kantasanan tarkoittamaksi tekemistä, kuten *kesyttää* ’tehdä kesyksi’ (KS), mutta *lahjoittaa*-verbin merkityssisältö on pikemminkin instruktiivinen eli ilmaisee kantasanan tarkoitteella varustamista. Jos *lahjoittaa*-verbin kannaksi tulkittaisiin *lahjoa*-verbi, jonka merkityksiä ovat ’antaa lahjuksia, koettaa lahjalla vaikuttaa johonkin ratkaisuun’ (KS), tulisi huomioida, että verbikantaiset muuttamisjohdokset ilmaisevat kantaverbin tarkoittaman toiminnan, tapahtuman tai tilan aiheuttamista (VISK § 312). Verbi *lahjoittaa* ei ole samamerkityksinen *lahjoa*-verbin kanssa vaan pikemminkin merkitsee jonkin (merkittävän tai arvokkaan) antamista lahjaksi (KS). Tällöin denominaalinen kanta *lahjoittaa*-verbille on loogisempi. Kielilautakunnan päätös toistettiin kuukautta myöhemmin laaditussa lopullisessa ohjeluettelossa (SAKK 27.4.1953). Verbi *lahjoittaa* esiintyy aineistossani seitsemän kertaa ja vain 1910-luvun aineistossa. Uskoisin, että yksimielisyys verbin kirjoitusasusta, joka paljastuu jokaisessa käsittelemässäni kielioppaassa, on vaikuttanut verbin kirjoitusasun yhdenmukaisuuteen aineistossani: verbi esiintyy ainoastaan *i*:llisessä muodossa, kuten esimerkissä 11.

> (11) Sittemmin Pietari Suuri *lahjoitti* sen suosikilleen ruhtinas A. D. Menshikoville. (SK 4/1917)

nauhoittaa (< *nauha*). Verbi on johdos nominista *nauha*. Vanhassa merkityksessään verbi on merkinnyt kenkien varustamista nauhoilla, uudessa äänen tallentamista. (SSA.) NES tarkentaa vielä, että kantanominin sanavartalo on alkuperältään tuntematon. Verbi mainitaan ainoastaan Airilan (1920) ja Kettusen (1949b) kielioppaissa. Airilan (1929: 11) teoksen ohjeluettelossa verbi on *i*:llisessä muodossa, mutta perusteluja kirjoitusasulle ei ole mainittu. Kettunen (1949b: 85) kannattaa myös *i*:llistä kirjoitusasua ja esittää verbin vanhemman ja uudemman merkityksen mutta ei tarjoa kantasanaa verbille. Verbiä ei käsitelty kertaakaan virallisissa kielenhuoltoelimissä eikä sitä sisällytetty niiden ohjeluetteloihin. Verbi esiintyy vain 2010-luvun aineistossa ja siinä vain kerran. Esimerkissä 12 verbi on norminmukainen. Vähäisen käsittelyn ja esiintymien harvinaisuuden vuoksi verbin normittamisesta on vaikea tehdä johtopäätöksiä. Toisaalta ne muutamat ohjeet, joita verbin oikeinkirjoituksesta on annettu, suosivat *i*:llistä kirjoitusasua.

> (12) *Olemme nauhoittaneet* keikkoja ajatuksena tehdä niistä julkaisuja, mutta kiireen takia niitä käytetään varmaan joskus retrospektiivitarkoituksissa. (SK 1/2016)

osoittaa (< *osa)* (NES; SSA). NES toteaa, että verbi on johdos *osa*-sanasta. Sana *osa* puolestaan on todennäköisesti vanha arjalainen laina, jonka alkumuoto on **ansa-s*. SSA toteaa, että *osoittaa*-verbi on ”ilmeisesti” johdos sanasta *osa*, mutta ei esitä verbille muita kantavaihtoehtoja. Verbin rinnalla kielessä esiintyy verbi *osata*, joka myös on johdos sanasta *osa* (NES; SSA). Jännes (1890: 40) esittää varhaisimman säännön verbin oikeinkirjoituksesta ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. Jännes siis tulkitsee verbin johdokseksi sanasta, joka ei ole *a*-/*ä*-loppuinen. Cannelin ja Airila sen sijaan ohjaavat kirjoittamaan verbin muodossa *osoittaa*. Cannelin (1916: 44) perustelee kantansa sillä, että *osoittaa*-verbi palautuu *a*-loppuiseen verbivartaloon *osaa*-. Airila (1920: 11) sen sijaan ei esitä minkäänlaisia perusteluja kirjoitusasun valinnasta. Kettunen suosii myös *i*:töntä kirjoitusasua mutta ei ole varma verbin kantasanasta. Hän ehdottaakin mahdolliseksi kannaksi *a*-loppuista vartaloa, joka esiintyy esimerkiksi lausekkeessa *antaa osana.* (Kettunen 1949b: 78.) Rapolan alustuksessa, joka esitettiin SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945, todetaan, että *osoittaa*-verbille ei ole mahdollista osoittaa välitöntä kantasanaa. Virittäjässä kaksi vuotta myöhemmin julkaistussa kielivaliokunnan työjaoston laatimassa ohjeluettelossa verbi suositeltiin kirjoittamaan *i*:llisenä. Kantasanaa verbille ei ole osoitettu. (SKSKK 10.12.1945; Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Suomen Akatemian kielilautakunnan vuonna 1953 julkaisemassa ohjeluettelossa verbi oli edelleen *i*:llisessä muodossa, mutta kantasanaksi oli merkitty vartalo *osa*- (SAKK 27.4.1953).

Verbi on yleinen aineistossani. 1910-luvun aineistossa verbi on toiseksi yleisemmin esiintyvä verbi ja löytyy aineistosta 20 kertaa. 2010-luvun aineistossa verbi esiintyy 24 kertaa, mikä tekee siitä uudemman aineiston esiintymämäärältään toiseksi yleisimmän verbin. Verbi esiintyy kummassakin aineistossa vain *i*:llisessä asussa, kuten esimerkeissä 13 ja 14. Jännestä ja Kettusta lukuun ottamatta verbi on aina ohjattu kirjoittamaan *i*:llisenä, ja uskon, että tämä on vaikuttanut verbin *i*:llisen kirjoitusasun vakiintuneisuuteen.

> (13) Sammumaton tiedonjano, tavaton työinto sekä horjumaton rehellisyys ja kunniantunto *osoittivat*, että hän oli oikea pohjalainen Isonkyrön pitäjästä. (SK 2/1917)
> (14) Tutkimukset *osoittavat*, että tulokset ovat sitä huonompia, mitä pienempi yksikkö on. (SK 3/2016)

rahoittaa (< *raha*). Verbi on johdos nominista *raha*. (SSA.) Kantanomini on vanha germaaninen laina, jonka alkuperäiseksi muodoksi on rekonstruoitu **skrahā* ja joka on merkinnyt kuivunutta eläimen nahkaa. Sanan alkuperäinen merkitys on viitannut maksuvälineenä käytettyihin turkisnahkoihin. (NES; SSA.) Verbin oikeinkirjoituksessa on yksinomaan suosittu *i*:llisyyttä, ja verbi on mainittu Airilan (1929: 14) ohjeluettelossa ja Saarimaan (1931: 155) sanahakemistossa *i*:llisenä mutta kantasanattomana. Kettunen (1949b: 109) suosii *i*:llistä kirjoitusasua ja nimeää verbin kantasanaksi *raha*-nominin. Verbin oikeinkirjoitusasua ja kantasanaa käsiteltiin Suomen Akatemian kielilautakunnan kokouksessa vuonna 1953. Kokouksessa hyväksyttiin Kielitoimiston hoitajan laatima alustus, jossa verbi tulkittiin denominaaliseksi sanaksi. *i*:llinen kirjoitusasu säilyi verbin oikeaoppisena muotona, ja sen kantasanaksi nimettiin *raha*-nomini. (SAKK 30.3.1953.) Sama ohjeistus toistettiin kuukautta myöhemmin Virittäjässä julkaistussa ohjeluettelossa (SAKK 27.4.1953). Verbi esiintyy ainoastaan 2010-luvun aineistossa ja siinä kaksi kertaa. Verbi on kummallakin esiintymäkerralla *i*:llisessä kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 15.

> (15) Artikkeli ilmestyy osana kaksivuotista Ajolähtö-tutkimushanketta, jota *rahoittaa* Koneen Säätiö. (SK 3/2016)

rajoittaa (< *raja*). Verbi on johdos nominista *raja*. (SSA.) Nomini on selitetty venäläiseksi lainaksi sanasta *kraj*, jonka merkityksiä ovat ’piiri (kunta); reuna, syrjä; laita, seutu; raja’. (NES; SSA.) Kielioppaissa on yksinomaan ohjattu kirjoittamaan verbi *i*:llisenä. Cannelin (1916: 43) nimeää verbin kantasanaksi nominin *raja* ja suosii verbin *i*:llistä kirjoitusasua. Airila (1920: 11) ja Saarimaa (1931: 155) ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. *i*:llistä kirjoitusta suosii myös Kettunen (1949b: 109). Verbin oikeinkirjoitusta ei käsitelty kertaakaan virallisissa kielenhuoltoelimissä. Verbi esiintyy ainoastaan 2010-luvun aineistossa ja siinä kolme kertaa. Verbi esiintyy vain *i*:llisessä kirjoitusasussaan, kuten esimerkissä 16.

> (16) Intia *rajoittaa* yksityisautoilua ilmansaasteiden piinaamassa pääkaupungissa Delhissä. (SK 1/2016)

sekoittaa (< *seka*) (NES; SSA). Verbi on johdos sanavartalosta *seka-*, jonka alkuperä on tuntematon. Sanavartalolle löytyy vastineita kaikista itämerensuomalaisista kielistä, mutta vastineet eivät ole yksitäisiä substantiiveja vaan joihinkin taivutusmuotoihin kiteytyneitä itsenäisiä sanoja ja sanojen osia (NES). Verbin *sekoittaa* kanta on ilmeisen

läpinäkyvä, sillä 1900-luvun kielioppaissa suositaan verbin *i*:llistä kirjoitusasua. Cannelin (1916: 43) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä ja nimeää verbin kantasanaksi nominivartalon *seka-*. Airila (1920: 12) ja Saarimaa (1931: 156) eivät mainitse verbin kantasanaa, mutta ohjaavat myös kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Samalla kannalla pysyy Kettunen (1949a: 78; 1949b: 120), joka huomauttaa, että vaikka *sekoittaa*-verbin rinnalla kielessä esiintyy myös sana *sekoa*, verbi on johdettu vartalosta *seka-*. Verbin kirjoitusasun vakiintuneisuudesta huolimatta Rapola ehdotti verbille *i*:töntä kirjoitusasua SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945. Rapola selvästi suosii *i*:ttömyyden lisäämistä ja ehdottaakin vastedes kirjoitettavan *i*:ttöminä ne -*OittA*- ja -*OttA*-verbit, joista on annettu eriäviä ohjeita Cannelinin, Airilan ja Saarimaan kielioppaissa. Rapola luettelee *sekoittaa*-verbin yhdeksi näistä, vaikka edellä mainitut kielioppaat ovat kaikki ohjanneet kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Kantaansa Rapola perustelee sillä, että verbin voi johtaa sanasta *seota*. Muut valiokunnan jäsenet olivat kuitenkin pidättyväisiä jo vakiintuneeksi koetun verbin kirjoitusasun muuttamisesta, sillä sen uskottiin aiheuttavan hämmennystä ja sekavuutta. (SKSKK 10.12.1945.) Kun valiokunnan työjaosto kaksi vuotta myöhemmin julkaisi Virittäjässä ohjelistan -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasusta, verbi oli muodossa *sekoittaa* (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224). Saman päätöksen toisti Suomen Akatemian kielilautakunta vuonna 1953 (SAKK 27.4.1953).

Verbin oikeinkirjoitusohjeiden yhdenmukaisuudesta huolimatta Maamies (2000) luokittelee verbin kysymyksiä aiheuttavaksi horjuntatapaukseksi vielä 2000-luvun alussa. Aineistossani horjuneisuus ei kuitenkaan näy. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy 11 kertaa ja ainoastaan *i*:llisessä kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 17. 2010-luvun aineistossa verbi esiintyy ainoastaan *i*:llisenä, kuten esimerkissä 18, ja esiintymäkertoja on vain kolme. Esiintymämäärien runsauteen 1910-luvun aineistossa vaikuttaa se, että lehdessä tällöin julkaistiin pula-ajan ruuanlaitto-ohjeita (Siltala – Vares 2016: 21), joissa ainesosien yhdistämistä on helpoin ilmaista *sekoittaa*-verbillä. Reseptit ovat sittemmin kadonneet SK:sta, mikä heijastuu esiintymien vähäisyyteen 2010-luvun aineistossa.

> (17) *Sekoita* siihen kolme munanruskuaista ja vähän vaniljaa tai sitruunankuoria. (SK 10/1917)
> (18) Maan hallituksen kuin tyhjästä tullut päätös perustaa Suomeen kahdeksantoista uutta itsehallintoaluetta *sekoitti* Kevan toiminnan. (SK 3/2016)

sijoittaa (< *sija*). Verbi on johdos nominista *sija*, jonka merkityksiä ovat ’paikka, kohta, asema’. Kantasana on germaaninen laina, jonka rekonstruoitu alkumuoto on **stīja*. (SSA.) Verbin oikeinkirjoitusasussa on yksinomaan suosittu *i*:llisyyttä. Cannelin (1916: 43) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä, koska nimeää verbin kantasanaksi nominin *sija*. Myös Airila (1920: 12), Saarimaa (1931: 157) ja Kettunen (1949b: 122) suosivat verbin *i*:llisyyttä mutta eivät tarkemmin perustele ratkaisujaan. Verbiä ei käsitelty lainkaan virallisissa kielenhuoltoelimissä. Koska 1900-alun ja puolivälin kielioppaat yksinomaan suosivat *i*:llistä kirjoitusasua, verbin kirjoitusasun voi olettaa vakiintuneen varhain ja ongelmitta. Verbin kirjoitusasun vakiintuneisuus ilmenee aineistossani. Sekä 1910- että 2010-luvun aineistossa verbi esiintyy ainoastaan *i*:llisessä muodossa, kuten esimerkeissä 19 ja 20. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy viisi kertaa ja 2010-luvun aineistossa kaksi kertaa.

> (19) Eihän meillä ole suojia, johon tuollainen kirjasto ja kokoelmat *sijoitettaisiin*. (SK 8/1917)
> (20) Hän on vakuuttanut rahamaailmaa siitä, että lapsiin kannattaa *sijoittaa*. (SK 1/2016)

tarkoittaa (< *tarkka*), ’aikoa, merkitä’ (nykymerkitys) (NES, SSA). Verbi on alun perin murteista kirjakieleen poimittu johdos, jonka kantasana on adjektiivi *tarkka*. Alkuperäisessä merkityksessään *tarkoittaa* on merkinnyt konkreettista tähtäämistä ja kohdistamista, esimerkiksi aseella. Verbi on sittemmin saanut abstrakteja merkityksiä, jotka ovat korvanneet alkuperäisen merkityksen. (NES.) Aineistossani verbin merkitys vastaa nykymerkitystä. Verbin oikeinkirjoituksessa on ohjattu käyttämään *i*:llistä kirjoitusasua. Cannelin (1916: 44) nimeää verbin kannaksi nominin *tarkka* ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Airilan (1920: 12), Saarimaan (1931: 158) ja Kettusen (1949b: 134) ohjeluetteloissa verbi on muodossa *tarkoittaa*. Virittäjässä julkaistussa SKS:n kielivaliokunnan työjaoston laatimassa ohjeluettelossa verbi ohjattiin kirjoittamaan *i*:llisenä (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224). Sama ohjeistus toistettiin Suomen Akatemian kielilautakunnan kirjoitusasultaan ”riidallisten” -*OittA*- ja -*OttA*-verbien ohjeluettelossa, jonka mukaan verbi tulee kirjoittaa *i*:llisenä. (SAKK 27.4.1953.) Verbin vakiintuneisuus näkyy aineistossani, sillä se esiintyy ainoastaan *i*:llisenä, kuten esimerkeissä 21 ja 22. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy kaksi kertaa ja 2010-luvun aineistossa jopa 18 kertaa.

(21) Niin tahdon minäkin tehdä, ja vaikka en kaikessa voikaan olla yhtä mieltä kanssasi, uskon kuitenkin, että rehellisesti *tarkoitat* mitä sanoit. (SK 3/1917)
(22) En *tarkoita*, etteikö muunkin koulutuksen maksuttomuus ole arvokasta. (SK 2/2016)

tasoittaa (< *tasa*-). Verbi on johdos vanhasta omaperäisestä *tasa*-vartalosta. Samasta vartalosta on johdettu monia samamerkityksisiä johdoksia, kuten *tasata*, *tasainen* ja *tasaantua*. (NES; SSA.) Verbin oikeinkirjoituksessa on yksinomaan suosittu *i*:llisyyttä. Cannelin (1916: 44) suosii *i*:llistä kirjoitusasua ja nimeää verbin kantasanaksi sanan *tasa*. Airila (1920: 12) ja Saarimaa (1931: 158) ohjaavat myös kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Kettunen (1949b: 135) rinnastaa verbin *tasaantua*-verbiin ja suosii *i*:llistä kirjoitusasua. Verbi on ilmeisemmin ollut kirjoitusasultaan kohtalaisen vakiintunut, sillä sitä käsitellään vain kerran virallisten kielenhuoltoelimien toimesta. Suomen Akatemian kielilautakunnan vuoden 1953 -*OittA*- ja -*OttA*-verbien ohjeluettelossa verbin kantasanaksi nimettiin sana *tasa* eikä kirjoitusasua muutettu (SAKK 27.4.1953). Verbi esiintyy kerran 1910-luvun aineistossa (esimerkki 23) ja kerran 2010-luvun aineistossa (esimerkki 24). Verbi on molemmissa esiintymissä *i*:llisessä muodossa.

(23) Kuori muutamia kauniita perunoita siten, että ne saavat munan muodon, *tasoita* niiden toinen pää, niin että ne pysyvät pystyssä – –. (SK 10/1917)
(24) Maksuttomuus *tasoittaa* reilulla tavalla lähtökohtia, avaa yksilöille mahdollisuuksia, vahvista yhteiskunnan toimintakykyä ja tuottaa sosiaalista liikkuvuutta. (SK 2/2016)

tavoittaa (< *tava*|*ta*) (NES; SSA). Verbi on johdos *tavata*-verbistä, jonka merkityksiä ovat ’kohdata; osua; saada kiinni, tavoittaa’. Kantaverbi puolestaan on todennäköisimmin germaaninen laina, jonka alkumuodoksi on rekonstruoitu **daþan*-. Alkumuoto edustaa gootin verbiä *ga-daban*, joka merkitsee tapahtumista. (NES.) SSA ehdottaa *tavata*-verbiä alkuperältään äänteellisesti motivoituneeksi sanaksi verraten sitä sukukielten ’tarttumista’ merkitseviin sanoihin, kuten unkarin *tapad* ’tarttua kiinni’. Kantaverbi *tavata* on supistumaverbi, joiden vartalo päättyy joko pitkään vokaaliainekseen tai vokaaliyhtymään, esimerkiksi *tavata* : *tapaa*-. Verbin *tavoittaa* kanta ei kuitenkaan ole pitkään vokaaliainekseen päättyvä *tapaa*-vartalo, sillä supistumaverbit saavat vokaalivartaloissa johtimen -*A*-. (Koivisto 2013: 104.) Verbin *tavoittaa* kanta on siis lyhyeen vokaaliin päättyvä *tapa*-vartalo.

Verbin *tavoittaa* oikeinkirjoitusohjeistuksessa on pääasiallisesti suosittu *i*:llisyyttä. Tästä poiketen Jännes (1890: 40) neuvoo kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä mutta ei tarjoa verbille kantasanaa tai muuten tarkenna päätöstään. Cannelin (1916: 44) ja Saarimaa (1931: 52) nimeävät kantasanaksi *tapaa*-verbikannan ja ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Airilan (1920: 12) ohjeluettelossa verbi on muodossa *tavoittaa*. *i*:llisyyttä suosii myös Kettunen (1949b: 135), joka antaa verbille saman kannan kuin Cannelin ja Saarimaa. SKS:n kielivaliokunnan vuoden 1945 kokouksen alustuksessa Rapola kommentoi, että Jänneksen esittämä *i*:tön kirjoitusasu ei ole saanut kannatusta muilta kielenhuoltajilta. Rapolan alustuksessa ja sitä seuranneessa kokouksessa ei kuitenkaan käsitelty *tavoittaa*-verbin oikeinkirjoitusta, sillä koettiin, että verbin oikeinkirjoituksessa on jo päästy tyydyttävälle kannalle. (SKSKK 10.12.1945.) Kokouksen pohjalta laaditussa Virittäjässä julkaistussa ohjeluettelossa verbi oli muodossa *tavoittaa*. Kantasanaa verbille ei esitetty. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Viralliset kielenhuoltoelimet käsittelivät verbin oikeinkirjoitusta seuraavan kerran vuonna 1953, jolloin verbi sisällytettiin Suomen Akatemian kielilautakunnan ohjeluetteloon. Luettelossa verbi oli muodossa *tavoittaa* ja sen verbikannaksi oli nimetty *tavata*-verbi. (SAKK 27.4.1953.) Aineistossani verbi esiintyy ainoastaan 1910-luvun aineistossa. Esiintymiä on kaksi ja verbi on kummassakin *i*:llisessä muodossa, kuten esimerkissä 25.

> (25) Mutta useinpa innokas varapastori ihan juoksemalla *tavoitti* hänet. (SK 4/1917)

teloittaa (< *tela*). Verbi on johdos nominista *tela*. Kantanomini on alun perin vanha germaaninen laina, jonka rekonstruoitu muoto on **þela-*. (NES; SSA.) Kantanominin nykyinen merkitys ja *teloittaa*-johdoksen merkitys eivät kuitenkaan vastaa toisiaan. Nomini *tela* merkitsee muun muassa veneen tai halkopinon alusta, aluspuuta tai pyörivää tukkia. Johdos *teloittaa* puolestaan merkitsee surmaamista ja mestaamista. (SSA.) SSA toteaa, että *tela*-nominilla on ollut myös telineen ja (mestaus)lavan merkitykset. NES pohtii tarkemmin, että aluspuista eli teloista, on rakennettu lavoja, kuten mestaus- ja polttolavoja. Verbi *teloittaa* merkitsisi tällöin sitä, että on joutunut *teloille* surmattavaksi. (NES.) Huomioida voi, että kielessä esiintyvät murteelliset verbit *teilata* ja *telata*, jotka molemmat merkitsevät surmaamista, tappamista ja mestaamista (NES; SSA).

Cannelin (1916: 44) nimeää *teloittaa*-verbin *tela*-sanan johdokseksi ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. *i*:llisyyden kannalla pysyvät myös Airila (1920: 12) ja

Saarimaa (1931: 52): Airila ei nimeä verbille kantasanaa, mutta Saarimaa antaa verbille kantasanan *tela*. Kettunenkin (1949b: 136) kannattaa *i*:llisyyttä mutta ei anna verbille kantasanaa tai perustele muuten kantaansa. Verbi mainitaan SKS:n kielivaliokunnan työjaoston laatimassa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusluettelossa vuonna 1947. Tällöin verbin kirjoitusasuksi päätettiin aikaisemmin tuettu *i*:llinen muoto. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Suomen Akatemian kielilautakunta palasi verbin oikeinkirjoitusongelmaan vielä vuonna 1953. Verbin *i*:llistä kirjoitusasua ei muutettu, mutta perustelut *i*:llisyydelle muuttuivat. Verbille ei annettu kantasanaa, ei edes Cannelinin perusteltua *tela*-nominia, vaan *i*:llisyys perusteltiin sillä, että verbi on tyyliltään vanhastava. (SAKK 27.4.1953.) Johdoksen ja kantanominin merkityserot ovat ilmeisemmin vaikuttaneet siihen, että ohjeistuksissa harvemmin mainitaan kantanominia *tela* ja *i*:llisyys koetaan verbin tyylistä johtuvaksi piirteeksi. Verbi *teloittaa* esiintyy vain 2010-luvun aineistossa ja siinä kolme kertaa. Verbi on kaikissa esiintymissä *i*:llisessä muodossa, kuten esimerkissä 26.

> (26) Liikkeen julkaisemalla videolla *teloitettiin* viisi miestä, joita syytettiin vakoilusta Britannialle. (SK 1/2016)

valloittaa (< *valta*) (SSA). Verbi on johdos nominista *valta*, joka on selitetty vanhaksi germaaniseksi lainaksi. Lainan alkumuodoksi on rekonstruoitu **walđa*. Verbin *valloittaa* rinnalla kielessä esiintyvä samamerkityksinen *vallata*-verbi on johdos joko alkuperäisestä germaanisesta lainasta tai lainasubstantiivista *valta*. (NES; SSA.) NES ja SSA eivät tarjoa samanlaista kantavaihtoehtoa *valloittaa*-verbille. Oikeinkirjoituksessa verbi on ohjattu kirjoittamaan *i*:llisenä. Cannelin (1916: 44) ja Kettunen (1949b: 152) nimeävät verbin kannaksi nominin *valta* ja suosivat *i*:llistä kirjoitusasua. Airilan (1920: 12) ohjeluettelossa verbi on muodossa *valloittaa*. SKS:n kielivaliokunta ja Suomen Akatemian kielilautakunta eivät käsitelleet verbin oikeinkirjoitusta lainkaan. Koska verbin oikeinkirjoituksessa on ohjattu yksinomaan käyttämään *i*:llistä kirjoitusasua ja viralliset kielenhuoltoelimet eivät kertaakaan käsitelleet verbin oikeinkirjoitusta, voi päätellä, että verbi on ollut kirjoitusasultaan kohtalaisen vakiintunut jo 1900-luvun alussa. Vakiintuneisuus heijastuu myös aineistooni. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy neljä kertaa ja ainoastaan *i*:llisessä muodossa, kuten esimerkissä 27. 2010-luvun aineistossa esiintymiä on kaksi, ja verbi esiintyy *i*:llisenä, kuten esimerkissä 28.

(27) Tilasto osoittaa murhaavilla numeroilla, että koulutytöt Amerikassa *valloittavat* useimmat diploomit ja saavat parhaat erotodistukset. (SK 2/1917)
(28) Videopalvelu Netflix haluaa *valloittaa* koko maailman. (SK 3/2016)

veloittaa (< *velka*). Verbi on johdos nominista *velka* (Maamies 2000). Kantanominille löytyy etymologisia vastineita kaikista lähisukukielistä, kuten karjalan *velka* ja vepsän *velg*, mutta sanan alkuperä on selittämätön. Sana voi olla lainaperäinen, ja tähän viittaavat sanan vokaaliyhdistelmä ja merkitys. Yhden tulkinnan mukaan sana on balttialainen laina, jonka rekonstruoitu kantamuoto **velkā* olisi johdos vetämistä merkitsevästä verbistä. Tätä johdosta ei balttialaiselta taholta ole kuitenkaan pystytty todistamaan. (NES.) Verbin oikeinkirjoituksessa on yksinomaan suositeltu *i*:llistä kirjoitusasua. Cannelin (1916: 44) nimeää verbin kantasanaksi *velka*-nominin ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Samalla kannalla pysyvät Airila (1920: 12), Saarimaa (1931: 162) ja Kettunen (1949b: 158), joiden sanahakemistoissa verbi on *i*:llisessä muodossa. Suomen Akatemian kielilautakunta käsitteli verbin oikeinkirjoitusta vuonna 1953. Verbin kantasanaksi pohdittiin kahta sanaa: nominia *velka* ja verbiä *velkoa*. Mutta koska sekä Cannelin että Saarimaa suosittelivat *i*:llistä kirjoitusasua, ja sen koettiin sopivan paremmin sanan merkitykseen, kielilautakunta päätyi *i*:llisen kirjoitusasun kannalle. (SAKK 30.3.1953.) Kuukautta myöhemmin julkaistussa ohjeluettelossa verbi oli muodossa *veloittaa*, ja sen kantasanaksi oli merkitty *velka*-nomini (SAKK 27.4.1953). Verbi esiintyy vain 2010-luvun aineistossa ja siinä vain kerran. Verbi on *i*:llisessä muodossa (esimerkki 29).

(29) Mitä yrityksiltä *veloitetaan*? (SK 3/2016)

velvoittaa (< *velka*). Kuten edellinen verbi, myös *velvoittaa*-on johdos *velka*-nominista. (SSA.) Verbin muoto ja merkitys ovat kuitenkin eronneet kantasanasta. Verbi on tästä huolimatta säilyttänyt kirjoitusasunsa: Cannelin (1916: 44) ja Airila (1920: 12) ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Kettunen (1949a: 79; 1949b: 158) suosii myös *i*:llistä kirjoitusasua ja tarkentaa, että verbin *i*:llistä asua on suosittu tyylillisistä syistä. Suomen Akatemian kielilautakunta käsitteli verbin oikeinkirjoitusta vuonna 1953. Vaikka verbin muoto ja merkitys poikkeavat sen kantasanasta, verbin kirjoitusasua ei lähdetty muuttamaan, sillä sen *i*:llisyys oli jo melko vakiintunutta. (SAKK 30.3.1953.) Kielilautakunnan julkaisemassa lopullisessa ohjeluettelossa verbi oli muodossa *velvoittaa* ja sen kantasanaksi oli merkitty *velka*-nomini. Ohjeluetteloon oli kuitenkin lisätty

merkintä verbin tyylin vanhastavuudesta. (SAKK 27.4.1953.) Verbin oikeinkirjoitusta ei ole pyritty muuttamaan myöhemmin laadituissa ohjeissa, mutta Maamiestä lukuun ottamatta verbiä ei ole mainittu tyylisävyltään vanhahtavaksi (Ikola 1992: 390; Maamies 2000; Itkonen 2011: 428). Verbi esiintyy aineistossani kaksi kertaa ja ainoastaan 2010-luvun aineistossa. Verbi on kummallakin esiintymäkerralla *i*:llinen, kuten esimerkissä 30.

> (30) Laki *velvoittaa* puolisoita esimerkiksi yhteiseen kasvatusvelvollisuuteen, keskinäiseen taloudelliseen vastuuseen ja tarkoin määriteltyyn järjestykseen sopimusta purettaessa. (SK 2/2016)

Aineistoni *-OittA*-verbeistä suurin osa on kannaltaan kaksitavuisia ja *a-*/*ä*-loppuisia. Tähän kantatyyppiryhmään kuuluu 19 verbiä, joista 17 on denominaalisia ja kaksi deverbaalisia. Kuten liitteestä 1 näkyy, tämän kantatyypin verbien oikeinkirjoitusohjeistuksissa on melko yksimielisesti suosittu *i*:llistä kirjoitusasua. Ristiriitaisia ohjeita ei ole paljon, ja ainoastaan verbit *aloittaa*, *osoittaa* ja *tavoittaa* on ohjattu kirjoittamaan *i*:ttöminä normitusprosessin aikana. Näistä kolmesta verbistä vain *aloittaa* esiintyy aineistossa molemmissa kirjoitusasuissa. Tähän kantatyyppiryhmään kuuluu myös useita verbejä, jotka esiintyvät sekä 1910-luvun että 2010-luvun aineistoissa ja jotka esiintyvät useammin kuin kerran, minkä vuoksi normitusprosessia niiden kohdalla voi seurata tarkemmin. Lähes kaikki näistä verbeistä, kuten *kirjoittaa*, *osoittaa* ja *sekoittaa*, esiintyvät kummassakin aineistossa norminmukaisesti *i*:llisinä ja ovat varhain vakiintuneet *i*:lliseen muotoonsa. Muutosta näiden verbien kirjoitusasuissa ei ole siis tapahtunut. Kuten alla olevasta taulukosta 2 näkyy, ainoa tähän kantatyyppiin kuuluva verbi, jonka kirjoitusasu on vaihdellut aineistossani, on aikaisemmin mainittu *aloittaa*-verbi. Verbi esiintyy 1910-luvun aineistossa sekä *i*:llisenä että *i*:ttömänä mutta on 2010-luvun aineistossa vakiintunut *i*:lliseen muotoon. Verbin kohdalla näkyy selkeästi *i*:llisyyttä suosinut normitusprosessi. Taulukossa 2 tiivistetään molempien aineistojen *-OittA*-verbien kirjoitusasut. Lihavoidut verbit ilmaisevat 1910-luvun kirjoitusasujen kohdalla Cannelinin (1916) kielioppaassa suositeltuja kirjoitusasuja ja 2010-luvun kirjoitusasujen kohdalla nykynorminmukaisia oikeinkirjoitusasuja. Mikäli verbi on esiintynyt yhdessä aineistossa mutta ei toisessa, esimerkiksi vain 2010-luvun aineistossa esiintyvä *kaavoittaa*-verbi ja vain 1910-luvun aineistossa esiintyvä *lahjoittaa*-verbi, olen vertailun vuoksi lisännyt sulkeisiin oikeinkirjoitusohjeissa suositellun kirjoitusasun, jos sellainen on annettu.

TAULUKKO 2. -*OittA*-verbit, joilla on kaksitavuinen *a*-/*ä*-loppuinen nomini- tai verbikanta, ja niiden kirjoitusasut 1910- ja 2010-luvun aineistoissa.

Verbi	Kirjoitusasut 1910-luvun aineistossa	Kirjoitusasut 2010-luvun aineistossa
aloittaa	***i*:llinen** ja *i*:tön	***i*:llinen**
haavoittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
ilmoittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
kaavoittaa	–	***i*:llinen**
kirjoittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
lahjoittaa	***i*:llinen**	**– (*i*:llinen)**
nauhoittaa	–	***i*:llinen**
osoittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
rahoittaa	–	***i*:llinen**
rajoittaa	– **(*i*:llinen)**	***i*:llinen**
sekoittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
sijoittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
tasoittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
tavoittaa	***i*:llinen**	– **(*i*:llinen)**
teloittaa	– **(*i*:llinen)**	***i*:llinen**
valloittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
veloittaa	– **(*i*:llinen)**	***i*:llinen**
velvoittaa	– **(*i*:llinen)**	***i*:llinen**

4.3 Verbit, joilla on kaksitavuinen *o*-/*ö*-loppuinen nomini- tai verbikanta

ehdottaa* – *ehdoittaa (< *ehto*) ’esittää vaihtoehtona, panna ehdolle’ (nykymerkitys), ’esittää varaus t. ehto ’ tai ’esittää (esim. kiitokset)’ (alkuperäinen merkitys 1700-luvulta) (NES). Verbi *ehdottaa* on johdos nominista *ehto*, joka on esiintynyt kirjakielessä 1700-luvulta lähtien, ja jonka nykyinen merkitys on ’edellytys, määräehto’. Vanhempia merkityksiä ovat ’vaihtoehto, valinnanvapaus, vapaa valta t. vapaa tahto’. 1900-luvun alun kielioppaissa on ohjattu kirjoittamaan verbi *i*:ttömänä: sekä Cannelin (1916: 44) ja Saarimaa (1931: 53) tunnistavat *ehdottaa*-verbin kantasanaksi *ehto*-sanan, ja Airilan (1920: 10) -*OittA*- ja -*OttA*-verbien ohjeluettelossa verbi on muodossa *ehdottaa*. *i*:töntä kirjoitusasua suosii myös Kettunen, jonka ohjesanastossa verbi on muodossa *ehdottaa*. Verbin kantasanaksi Kettunen on merkinnyt nominin *ehto*. (Kettunen 1949b: 15.) Virallisissa kielenhuoltoelimissä on yksinomaan suosittu *i*:töntä kirjoitusasua. SKS:n kielivaliokunnan työjaoston laatimassa ohjeluettelossa verbin oikeinkirjoitusasuksi suositeltiin *i*:töntä muotoa. Kantasanaa verbille ei tällöin nimetty. (Rapola – SKS:n

kielivaliokunta 1947: 224.) Sama päätös toistettiin Suomen Akatemian kielilautakunnan ohjeluettelossa vuonna 1953, jolloin verbin kantasanaksi merkittiin nomini *ehto* (SAKK 27.4.1953). 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy kaksi kertaa, kerran *i*:ttömänä (esimerkki 31) ja kerran *i*:llisenä (esimerkki 32). 2010-luvun aineistossa *ehdottaa* esiintyy kaksi kertaa ja ainoastaan *i*:ttömässä kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 33.

> (31) Jos minulle annettaisiin tehtäväksi *ehdottaa* uusi vaakuna Pohjois-Amerikan Yhdysvalloille, niin piirtäisin toiselle puolelle kauniin, vilkassilmäisen naisen, – –. (SK 2/1917)
> (32) Saanko esittää teille miehen, jota Englannin poliisi kolme viikkoa on etsinyt, Mr. Rufus Chandlerin, Loontoon yliopiston opettahan, jolle *on ehdoitettu* Nobel-palkintoa ja joka on lukemattomien oppineiden seurojen jäsen. (SK 10/1917)
> (33) Sitä *ehdotti* esimerkiksi Ruotsin tärkeimpiin lehtiin kuulunut *Dagens Nyheter*, jolla oli perinteisesti hyvät suhteet Nobel-komiteaan. (SK 2/2016)

erottaa – eroittaa (< *ero*). Verbi on johdin sanasta *ero*, joka puolestaan on johdin sanasta *erä*, jonka merkityksiä ovat muun muassa ’erillinen osa, pala; määrä, osa jostakin määrästä’. (SSA.) 1900-luvun alun kielioppaista Cannelinin (1916: 45) ja Saarimaan (1931: 53) ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä, sillä jos kantaverbin vartalo on *oa*-loppuinen, tulee verbi kirjoittaa yksinomaan *i*:ttömänä. Cannelin ja Saarimaa eivät tarkemmin perustele *oa*-loppuisen kantaverbin tärkeyttä, mutta oletan heidän tarkoittavan sitä, että *i*-aines ei ole osa *erota*-verbin vartaloa eikä tällöin kuuluisi myöskään *erottaa*-verbiin. Airila (1920: 10) puolestaan suosii *i*:llistä kirjoitusasua, sillä hänen mukaansa ”vanhemmassa kirjakielessä” *eroittaa* on vakiintuneemmalla kannalla. Kettunen puolestaan suosii *i*:töntä muotoa ja nimeää verbin kantasanaksi nominin *ero*. Hän huomio, että vaikka kirjallinen traditio on vaikuttanut verbin *i*:llisen kirjoitusasun vakiintuneisuuteen, *i*:ttömäänkin kirjoitusasuun on alettu jo tottua. (Kettunen 1949a: 79–80.) Verbi *erottaa* oli yksi ensimmäisistä *-OittA-* ja *-OttA*-verbeistä, joita käsiteltiin kollektiivisten kielenhuoltoelinten toimesta. Vuonna 1930 SKS:n kielivaliokunta käsitteli verbin oikeinkirjoitusta mutta ei päätynyt ratkaisuun. Kumpikin kirjoitusasu sai kannatusta, ja *i*:llinen muoto sai erityisesti etymologista tukea. Pöytäkirjassa ei mainita tarkemmin, minkälaisista etymologisista perusteista oli kyse. (SKSKK 19.3.1930.) Ottaen huomioon, että kannatusta sai muoto *eroittaa*, esitän arvauksen, että verbin kannaksi tulkittiin tällöin sana *erä*. Kielivaliokunta otti verbin käsittelyyn uudestaan vuotta myöhemmin, jolloin verbi suositeltiin kirjoittamaan *i*:ttömänä. Päätöstä ei perusteltu tarkemmin. (SKSKK 29.5.1931.)

Verbin kirjoitusasua kommentoi Rapola alustuksessaan vuonna 1945. Koska verbistä oli aikaisemmin annettu risteäviä ohjeita, tulisi hänen mukaansa verbi kirjoittaa *i*:ttömänä. (SKSKK 10.12.1945.) Kaksi vuotta myöhemmin julkaistussa kielivaliokunnan ohjeluettelossa verbi oli muodossa *erottaa*. Kantasanaa verbille ei ollut lisätty. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Verbin oikeinkirjoitukseen palattiin vielä viimeisen kerran Suomen Akatemian kielilautakunnan toimesta vuonna 1953. Kielilautakunnan ohjeluettelossa verbi oli ohjattu kirjoittamaan *i*:ttömänä ja verbin kantasanaksi oli nimetty nomini *ero*. (SAKK 27.4.1953.) 1910-luvun aineistossa ristiriitaisuus vanhan kirjallisen tradition *i*:llisyyden ja uuden vakiintuvan *i*:ttömyyden välillä on suosinut *i*:töntä muotoa. 1910-luvun aineistossa *erottaa* esiintyy seitsemän kertaa ja *eroittaa* vain kerran, kuten esimerkeissä 34 ja 35. 2010-luvun aineistossa verbi esiintyy neljä kertaa ja ainoastaan *i*:ttömässä kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 36.

> (34) Hän *erottaa* edestään vain vaalean aukean, jonka tietää metsänreunaksi, ja sen yläpuolella nousee kajastava laajuus, minkä hän tietää taivaaksi. (SK 1/1916)
> (35) Kanteleen alkuperäisimmässä rakennemuodossa voidaan *eroittaa* pääasiallisesti kolme eri tyyppiä – –. (SK 8/1917)
> (36) Kuinka sitten *erottaa*, kuka on sunni, kuka šiia? (SK 3/2016)

helpottaa (< *helppo*). Verbi on johdos nominista *helppo*, joka on mahdollisesti vanha germaaninen laina, jolle on rekonstruoitu alkumuoto **χelpō*. (NES; SSA.) Vanhoissa kielioppaissa *helpottaa*-verbin kirjoitusasu on kiistaton: Cannelin (1916: 44), Saarimaa (1931: 53) ja Kettunen (1949a: 80) ohjaavat kaikki kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä ja nimeävät verbin kantasanaksi nominin *helppo*. Myös Airilan (1920: 10) ohjeluettelossa verbi on muodossa *helpottaa* mutta kantasanaa verbille ei ole mainittu. Kielioppaiden yksimielisestä kirjoitusasukannasta huolimatta verbiä käsiteltiin kahdesti virallisissa kielenhuoltoelimissä. SKS:n kielivaliokunnan työjaoston vuonna 1947 laatimassa ohjeluettelossa verbi oli muodossa *helpottaa*, mutta kantasanaa verbille ei tällöin nimetty (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224). Suomen Akatemian kielilautakunnan vuoden 1953 ohjeluettelossa verbi oli edelleen *i*:ttömässä muodossa, ja tällä kertaa kantasanaksi oli mainittu nomini *helppo* (SAKK 27.4.1953). Verbin vakiintuneisuus heijastuu aineistooni, jossa verbi esiintyy ainoastaan *i*:ttömänä, kuten esimerkeissä 37 ja 38. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy vain kerran ja 2010-luvun aineistossa neljä kertaa.

(37) Mutta vaiva ei *helpottanutkaan*, vaan päin vastoin yltyi, kunnes Mona Paranthoën'in täytyi lähteä työstä pois. (SK 7/1917)
(38) Kun tekee pätkän, se *helpottaa* vain hetken. (SK 3/2016)

karkottaa – karkoittaa (< *karko|ta*). Verbi on johdos verbistä *karkota* 'kaikota, juosta tiehensä', joka puolestaan on johdin verbistä *karata* 'juosta, hypätä, hyökätä (kimppuun); paeta'. (SSA.) -*OttA*-verbin kantasana *karkota* on supistumaverbi, joiden vartalo päättyy joko pitkään vokaaliainekseen tai vokaaliyhtymään (Koivisto 2013: 104), kuten *karkota* : *karkkoa*-. Tällöin kantaverbin vartalo olisikin kolmitavuinen. Supistumaverbit kuitenkin ovat johdoksia, ja niiden johdin on -*A*- vokaalivartaloissa ja -*t*- konsonanttivartaloissa (Ikola 1992: 94; Koivisto 2013: 104), esimerkiksi *karkko+a*- ja *karko+t*-. Tämän perusteella voi tulkita, että *karkottaa*-verbi on johdettu supistumaverbin kannasta *kark*(*k*)*o*-. Toisin kuin muut useammat -*OittA*- ja -*OttA*-verbit, supistumaverbeistä johdettujen verbien kantasana ei ole lekseemi vaan leksikaalinen morfeemi, joka esiintyy vain vartalona (VISK § 149). Tulkitsisin tästä huolimatta *karkottaa*-verbin deverbaaliseksi.

Verbin oikeinkirjoituksesta on annettu ristiriitaisia ohjeita. Jännes (1890: 40) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä mutta ei tarkenna miksi tai esitä verbille kantasanaa. Cannelin (1916: 44) ja Saarimaa (1931: 44) puolestaan suosivat *i*:llistä kirjoitusasua ja palauttavat verbin vartaloon *karkaa*-. Airila (1920: 9) suosii *i*:töntä kirjoitusasua mutta perustelee kantansa kirjallisen tradition auktoriteetilla. Airilan alustuksen pohjalta verbin oikeinkirjoitus nostettiin esille SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1930. Kielivaliokunta päätyi *i*:ttömälle kannalle, koska verbi esiintyi vanhassa kirjakielessä yleisesti ilman *i*:tä ja verbivartalo *karkkoa|n* on *i*:tön. (SKSKK 16.4.1930.) Kielivaliokunta palasi asiaan uudestaan vuonna 1945 Rapolan alustuksen pohjalta ja päätyi samaan ratkaisuun kuin viisitoista vuotta aikaisemmin. Kielivaliokunnan päätöksestä huolimatta Kettunen ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä ja perustelee kantaansa sillä, että verbin voi johtaa "lähityypistä *karka-a*". Kettusen mukaan *i*:ttömänä verbi saisi lisäksi *kurkottaa*-verbin tapaan deskriptiivisen vivahduksen. (Kettunen 1949a: 78.) Verbi ilmeisestikin säilyi oikeinkirjoituksensa kannalta ongelmatapauksena, sillä Suomen Akatemian kielilautakunnan vuoden 1953 ohjeluettelossa *karkottaa*-verbi lueteltiin kirjoitustavaltaan horjuvien verbien joukkoon. Viimeinen ja nykyään voimassa oleva ohjeistus neuvoo kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä ja esittää verbin kannaksi verbivartalon *karko*-. (SAKK 27.4.1953.) *i*:llisyyden suosiminen 1900-luvun alun

kielioppaissa näkyy aineistossani: 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy viisi kertaa ja ainoastaan *i*:llisessä kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 39. *i*:ttömän kirjoitusasun normitusta on sen sijaan vaikea tutkia 2010-luvun aineistosta. Verbi esiintyy uudessa aineistossa vain kerran, kuten esimerkissä 40, vaikkakin norminmukaisesti *i*:ttömänä.

> (39) Tauti, joka oli jo manattu itse potilaasta, saattoi näet vielä asustaa vaatteissa, joista sitä *ei ollut karkoitettu*. (SK 9/1917)
> (40) Kun liikemies Seppo Remes *karkotettiin* Venäjältä viime vuoden huhtikuussa (hänelle itselleen tuntemattomasta syystä) – –. (SK 3/2016)

kiihottaa – kiihoittaa (< *kiihko*). *kiihottaa*-verbi on johdos nominista *kiihko* ’halu, into, vimma, himo’, joka puolestaan on johdos nominista *kiihkeä* ’kiivas, hanakka; innokas; kova, ankara’. (SSA.) Verbin *i*:tön kirjoitusasu on ohjeistuksissa yleisempi. Jännes (1890: 40) neuvoo kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä mutta ei esitä verbille kantasanaa. Cannelin (1916: 43) puolestaan kirjoittaisi verbin *i*:llisenä, jos verbin kantasanana pidetään nominia *kiihkeä*, mutta *i*:ttömänä, jos kantasanana on *kiihko*. Saarimaa (1931: 53) poikkeaa Cannelinin ohjeesta: hänen mukaansa verbi on johdos kantasanasta *kiihko* ja ohjaa kirjoittamaan verbin ainoastaan *i*:ttömänä. Airilan (1920: 10) kielioppaan ohjeluettelossa verbi on *i*:ttömässä muodossa, mutta ratkaisua ei ole perusteltu tarkemmin. Airila palaa aiheeseen SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1930. Kokouspöytäkirjasta on pääteltävissä, että Airilan mukaan *kiihottaa*-verbi ei johdu *kiihkeä*-sanasta, kuten Cannelin (1916: 43) ehdottaa. SKS:n kielivaliokunta päätyi lopulta *i*:ttömälle kannalle, ja verbi tulkittiin *kiihko*-sanan johdokseksi. (SKSKK 19.3.1930; SKSKK 16.4.1930.) Kollektiivin päätöksestä huolimatta Kettunen (1949a: 79) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä, koska tulkitsee verbin tyylisyistä *i*:llisenä kirjoitettavaksi verbiksi. Rapola nosti verbin oikeinkirjoituksen aiheeksi alustuksessaan vuonna 1945. Alustuksessaan Rapola toteaa, että koska verbin oikeinkirjoitusasusta on annettu toisistaan poikkeavia ohjeita, tulisi verbi selvyyden kirjoittaa *i*:ttömänä. (SKSKK 10.12.1945.) Rapolan ehdotusta noudatettiin Virittäjässä kaksi vuotta myöhemmin julkaistussa ohjeluettelossa, jossa verbi oli muodossa *kiihottaa.* Kantasanaa verbille ei tällöin esitetty. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Asiaan palattiin vielä viimeisen kerran Suomen Akatemian kielilautakunnan toimesta vuonna 1953. Kielilautakunnan ohjeluettelossa verbi oli muodossa *kiihottaa* ja sen kantasanaksi oli merkitty *kiihko*. (SAKK 27.4.1953.)

Aineistossani *kiihottaa* esiintyy kokonaisuudessaan vain kolme kertaa. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy kaksi kertaa muodossa *kiihoittaa*, kuten esimerkissä 41, ja 2010-luvun aineistossa kerran muodossa *kiihottaa* (esimerkki 42). Mielenkiintoista on, että 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy ainoastaan *i*:llisenä, vaikka ajan kielioppaissa suositaan verbin *i*:töntä muotoa.

> (41) Hänellä oli suunnattoman vilkas mielikuvitus ja sammumaton uteliaisuus, joka häntä ajoi liikkeelle ja *kiihoitti* tutkimaan kaikkea mikä eteen sattui. (SK 1/1917)
> (42) Miestenlehdissä kuvan pitää *kiihottaa*, kirjaani kuvasin taas puhtaita taidekuvia, joiden arvo on esteettinen. (SK 3/2016)

kohottaa (< *koho|ta*). Verbi on johdos verbistä *kohota*, joka merkitsee nousemista ja ylenemistä mutta myös kuohumista tai kellumista (NES; SSA). Kantaverbi on myös supistumaverbi, joten *kohottaa*-verbin kanta on *koho*-vartalo. Cannelin (1916: 45) ja Saarimaa (1931: 53) neuvovat kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä, koska sen kantaverbin vokaalivartalo on *oa*-loppuinen. Airilan mukaan verbit, jotka ilmaisevat kantaverbin ilmaiseman tekemisen teettämistä jollakulla tulee kirjoittaa *i*:ttöminä. Airila tulkitsee *kohottaa*-verbin yhdeksi näistä verbeistä ja suosii siis verbin kohdalla *i*:töntä kirjoitusasua. (Airila 1920: 9.) Kettunen kuvaa *kohottaa*-verbin kohdalla oikeinkirjoitusnormia kiistattomaksi ja ohjaa kirjoittamaan verbin aikaisempien ohjeistuksien tapaan *i*:ttömänä. Kantasanaa hän ei verbille esitä. (Kettunen 1949a: 80.) Verbiä *kohottaa* ei ole missään vaiheessa käsitelty SKS:n kielivaliokunnassa tai Suomen Akatemian kielilautakunnassa. Verbiä ei myöskään mainita uudemmissa ohjeistuksissa. Verbin oikeinkirjoitusasun voi siis päätellä normittuneen *i*:ttömään muotoon varhain. Tämä ilmenee aineistossani, jossa verbi esiintyy ainoastaan *i*:ttömänä. Verbi esiintyy 1910-luvun aineistossa kahdeksan kertaa, kuten esimerkissä 43, ja 2010-luvun aineistossa vain kerran (esimerkki 44).

> (43) Etelä-Pohjanmaan kirjoista mainehikkain on Ison-kyrön vanha kirkko, joka *kohottaa* aikoja uhmaavat kiviset muurinsa viljavien, laajuutensa vuoksi kuuluisiksi tulleiden peltojen keskellä. (SK 2/1917)
> (44) Esimerkiksi brittiläinen taloustieteilijä John Sutton osoitti jo 2012 kirjassaan Competing in Capabilities, että kilpailukykyä voi *kohottaa* vain rajallisesti nostamalla työn tuottavuutta palkanalennuksilla. (SK 2/2016)

pakottaa – pakoittaa (< *pakko*). Verbi on johdos nominista *pakko*, jonka merkityksiä ovat ’velvoitus, välttämättömyys; kipu’. Kantasanansa tavoin verbillä on siis useampia

merkityksiä. Aineistossani *pakottaa*-verbi esiintyy ainoastaan välttämättömyyttä ilmaisevassa merkityksessä, mutta verbi voi myös merkitä jomottamista ja särkemistä. (SSA.) Koska verbin kantasana *pakko* on kohtalaisen läpinäkyvä, ovat kielenhuoltajat ovat olleet yksimielisiä verbin *i*:llisestä kirjoitusasusta. Jännes (1890: 40) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä mutta ei tarkenna verbin kantasanaa. Setälä (1898: 122) nimeää verbin kantasanaksi nominin *pakko* ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. Cannelin (1916: 45) ja Saarimaa (1931: 53) toistavat Setälän ohjeistusta. Airila (1920: 11) ei ole perustellut kantaansa, mutta kielioppaansa ohjeluettelossa ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. Kettunen (1949a: 80–81; 1949b: 96) sen sijaan muuttaisi verbin kirjoitusasua merkityksen perusteella. Kun verbi merkitsee välttämättömyyttä, se tulee kirjoittaa *i*:llisenä, ja kun verbi merkitsee särkemistä ja jomotusta, se tulee kirjoittaa *i*:ttömänä. Kettusen (1949a: 81) sanoin siis: ”päätä *pakottaa*, mutta *pakoittaa* tekemään.” Kettusen ehdotus ei ilmeisemmin saanut kannatusta. SKS:n kielivaliokunnan työjaoston laatimassa ohjeluettelossa verbi ohjattiin kirjoittamaan *i*:ttömänä mutta kantasanaa verbille ei esitetty (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224). Suomen Akatemian kielilautakunnan lopullisessa ohjeluettelossa vuonna 1953 todettiin, että verbin kantasana on *pakko* ja täten verbi tulisi kirjoittaa *i*:ttömänä (SAKK 27.4.1953). Mielenkiintoisen huomion poimisin kuitenkin Maamiehen (2000) -*OittA*- ja -*OttA*-verbien listauksesta, jossa esiintyy verbi *pakoittaa*, joka merkitsee ’pakkoihin panemista’. Verbi on johdos kantasanasta *pakka*, jolle SSA antaa muun muassa merkitykset ’pinkka, tukku, korttipakka’.

Siitä huolimatta, että 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kieliopeissa ja -oppaissa ohjattiin kirjoittamaan verbi *i*:ttömänä, välttämättömyyttä merkitsevä *pakoittaa* esiintyy 1910-luvun aineistossa kolme kertaa, kuten esimerkissä 45. *i*:ttömänä verbi esiintyy vanhemmassa aineistossa vain kerran (esimerkki 46). *i*:ttömyyttä suosinut normitusprosessi vaikuttaisi toimineen, sillä 2010-luvun aineistossa verbi esiintyy kolme kertaa ja ainoastaan muodossa *pakottaa*, kuten esimerkissä 47.

> (45) Höyrylaiva Motala, jonka myrsky matkalla Suomeen *pakoitti* pelastautumaan Gävleen. (SK 8/1917)
> (46) Lisäksi hän on rikoksentekijä sillä Ruotsin Valtakunnan laissa oli kokonaista neljä pykälää, jotka *pakottivat* häntä huolellisesti karttamaan kaikkia sen vartioita. (SK 1/1917)
> (47) HOK-Elannon kannattavuus on yhä kohtuullinen, vaikka hintajohtaja Lidl *pakottikin* sen alentamaan hintojaan. (SK 2/2016)

painottaa (< *paino*). Verbi on johdos nominista *paino*, joka puolestaan on johdos *painaa*-verbistä. (Maamies 2000; SSA.) Nominin *paino* kantasana *painaa* puolestaan on vanha omaperäinen sana, jonka rekonstruoitu muoto on **pajńa-* (NES). Hyödyntämistäni kielioppaissa verbi mainitaan ainoastaan Kettusen (1949b) ohjesanastossa. Kettunen (1949b: 95) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä mutta ei esitä verbille kantasanaa. Verbiä ei ole käsitelty virallisissa kielenhuoltoelimissä tai sisällytetty niiden ohjeluetteloihin. Aineistossani verbi esiintyy ainoastaan 2010-luvun aineistossa ja siinä vain kerran. Esimerkissä 48 verbi on norminmukaisesti *i*:ttömässä muodossa.

> (48) "Projektissa ei ole kerta kaikkiaan mitään poliittista, ei niin mitään", hän *painottaa*. (SK 3/2016)

pudottaa (< *pudo|ta*). Verbi on johdos verbistä *pudota*. Kantaverbi on alkuperältään epäselvä mutta samakantainen verbin *pudistaa* ja deskriptiivisen sanan *putu* ’rikat, puru, hieno roska’ kanssa. (SSA.) Kantaverbi on supistumaverbi, joten -*OttA*-verbi on johdos vartalosta *pudo*-. Verbin oikeinkirjoituksessa Cannelin (1916: 45) ja Saarimaa (1931: 53) ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä, sillä sen kantaverbin vartalo on *oa*-loppuinen. Airila (1920: 9) suosii myös *i*:töntä kirjoitusasua mutta perustelee kantansa sillä, että aiheuttamista ilmaisevat verbit ovat vakiintuneet oikeinkirjoitukseltaan *i*:ttömään muotoon. Kettunen (1949a: 80) luettelee *pudottaa*-verbin oikeinkirjoitukseltaan *i*:ttömäksi mutta ei mainitse verbin kantasanaa. SKS:n kielivaliolautakunta ja Suomen Akatemian kielilautakunta eivät käsitelleet *pudottaa*-verbin oikeinkirjoitusta lainkaan. Käsittelyn puutteen voi tulkita puhuvan verbin vakiintuneisuuden puolesta, sillä kummatkin kielenhuoltoelimet käsittelivät pääasiassa -*OittA*- ja -*OttA*-verbejä, jotka olivat kirjoitusasultaan vielä kiistanalaisia. Aineistossani *i*:ttömyyden vakiintuneisuus on selvä: verbi esiintyy ainoastaan muodossa *pudottaa*, kuten esimerkeissä 49 ja 50. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy kaksi kertaa ja 2010-luvun aineistossa kolme kertaa.

> (49) Kun esim. pieni kivi *pudotettiin* tuntohaivenille, sulkeutui lehti kylläkin, mutta kolmen tunnin kuluttua aukenivat puoliskot jälleen päästäen hyödyttömän kiven putoamaan. (SK 9/1917)
> (50) Pyykkönen aikoo nyt satsata tapahtumien järjestämiseen, minkä vuoksi hän on päättänyt *pudottaa* yhden palikan pois. (SK 3/2016)

rokottaa (< *rokko*). Verbi on johdos rakkoa tai rokkotautia merkitsevästä *rokko*-nominista. Sanan *rokko* ja sen johdosten katsotaan kuuluvan alkuperältään

deskriptiiviseen sanueeseen. (NES; SSA.) Mielenkiintoista on pohtia, onko *rokottaa*-verbin deskriptiivinen alkuperä vaikuttanut sen oikeinkirjoitukseen, sillä verbi on yksinomaan ohjattu kirjoittamaan *i*:ttömänä. Näin ohjaa tekemään Cannelin (1916: 45), joka huomauttaa, että verbi ”tuskin milloinkaan” esiintyy *i*:llisenä. Sekä Airilan (1920: 12) että Saarimaan (1931: 156) ohjeluetteloissa verbi on *i*:tön. Cannelin, Airila ja Saarimaa eivät perustele *i*:töntä kirjoitusasua tarkemmin eivätkä mainitse verbin kantasanaa. Myös Kettunen (1949b: 114) suosii *i*:töntä kirjoitusasua mutta esittää verbin kantasanaksi nominin *rokko*. Koska kaikki edellä mainitsemani kielioppaat suosivat *i*:töntä kirjoitusasua, voi verbin olettaa olleen jo varsin vakiintunut 1900-luvun alussa. Aineistoni kannalta verbin normittamista on vaikea tutkia, sillä verbi esiintyy ainoastaan 1910-luvun aineistossa ja siinä vain kerran. Esimerkissä 51 verbi on norminmukaisesti *i*:ttömässä muodossa.

> (51) Siellä oli hän myöskin kirjoissa ja siellä hänet *oli rokotettu* ja kastettu, vaikkakin hän tämän kertomuksen alkaessa nautti kansalaisluottamusta aivan toisissa maailman kolkissa. (SK 1/1917)

sidottaa (< *sito|a*) (Kettunen 1949b: 121; Maamies 2000). SSA esittelee hakusanan yhteydessä vain tavallisimmat johdokset, joten *sidottaa*-verbin voi luonnehtia kohtalaisen harvinaiseksi. Verbin sanavartalon alkuosa **si*- voi olla indoeurooppalainen laina, johon on lainatessa liitetty -*to*- (< *-*ta*-) johdinsuffiksi. **sito*-vartalo olisi siis itsessään myös johdos. (NES; SSA.) Verbiä ei ole käsitelty kattavasti 1900-luvun alun kielioppaissa, mutta se on ohjattu Airilan (1920: 12) ja Saarimaan (1931: 157) ohjeluetteloissa kirjoittamaan *i*:ttömänä. Myös Kettunen (1949b: 121) suosii *i*:töntä kirjoitusasua ja nimeää verbin *sitoa*-verbin johdokseksi. Verbin oikeinkirjoitusta ei käsitelty lainkaan SKS:n kielivaliolautakunnassa tai Suomen Akatemian kielilautakunnassa. Verbin oikeinkirjoitusta käsittelee 2000-luvulla vain Maamies (2000), joka ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä ja nimeää verbin kannaksi *sitoa*-verbin. Verbi *sidottaa* vaikuttaa siis käytöltään harvinaiselta, mutta oikeinkirjoitukseltaan vakiintuneelta. Verbi esiintyy vain 1910-luvun aineistossa ja siinä vain kerran. Esimerkissä 52 verbi on *i*:ttömässä kirjoitusasussa.

> (52) Nyt on kulunut 10 vuotta runoilijan kuolemasta ja *olemme sidottaneet* Kootut teokset neljään loistokanteen. (SK 1/1916)

sirottaa (< *siro|ta*), ’pirskottaa, ripottaa, hajottaa’ (SSA). SSA nimeää verbin johdokseksi *sirota*-verbistä, jonka merkityksiä ovat ’hajaantua, sinkoutua, hajota (kuten valon hajoaminen)’. NES ei suoraan esitä johtosuhdetta verbien välillä, mutta mainitsee *sirottaa*-verbin *sirota*-sana-artikkelin sisällä. Hyödyntämissäni kieliopeissa, kielioppaissa ja -*OittA*- ja -*OttA*-verbien ohjeluetteloissa verbille ei ole nimetty kantasanaa. En kuitenkaan luokittelisi verbiä kannaltaan epäselvien verbien joukkoon, sillä verbin kannaksi voi loogisesti tulkita on supistumaverbin *sirota*. Verbin vartalo olisi siis kaksitavuinen ja *o*-loppuinen *siro*-.

Verbin oikeinkirjoituksessa on suosittu *i*:töntä kirjoitusasua. Cannelin (1916: 45) ei mainitse verbiä kielioppaassaan mutta ohjaa kirjoittamaan samavartaloisen ja -merkityksisen *sirotella*-verbin *i*:ttömänä. Airilan (1920: 12) ja Saarimaan (1931: 157) ohjeluetteloissa verbi on muodossa *sirottaa*. Myös Kettunen (1949a: 80; 1949b: 123) neuvoo käyttämään *i*:töntä kirjoitusasua, sillä verbi on rinnastettavissa *i*:ttömään ja samamerkityksiseen *ripotella*-verbiin. Vuonna 1931 SKS:n kielivaliokunnan tekemän päätöksen mukaisesti verbi tulisi kirjoittaa *i*:ttömänä (SKSKK 29.5.1931). Verbin kirjoitusasu pysyi muuttumattomana Virittäjässä vuonna 1947 julkaistussa SKS:n kielivaliokunnan ohjeluettelossa. Ohjeluettelo perustui vuonna 1945 pidettyyn SKS:n kielivaliokunnan kokoukseen, mutta kokouksen pöytäkirjassa verbin kirjoitusasua ei mainita käsitellyn. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224; SKSKK 10.12.1945.) Verbin kirjoitusasua ei muutettu Suomen Akatemian kielilautakunnan vuoden 1953 ohjeluettelossa (SAKK 27.4.1953). Verbi esiintyy ainoastaan 1910-luvun aineistossa: verbi esiintyy aineistossa kahdesti ja ainoastaan *i*:ttömässä muodossa, kuten esimerkissä 53.

> (53) Kaada tahdas voideltuun vuokaan ja *sirota* sokeria päälle. (SK 10/1917)

toivottaa (< *toivo|a*). Verbi on johdos *toivoa*-verbistä, jonka merkityksiä ovat ’haluta hartaasti; toivottaa’. (SSA.) Kantaverbin *toivo*-vartalo on mahdollisesti kanta-arjalainen laina, jonka alkumuodoksi on rekonstruoitu **dāiva*-. Rekonstruoitu kanta edustaa muinaisintian *daiva*-vartaloa, joka merkitsee jumalilta tullutta, jumalallista ja taivaallista. (NES.) Verbin *toivottaa* oikeinkirjoituksessa on yksinomaan suosittu *i*:töntä kirjoitusasua, mutta perustelut tälle valinnalle ovat vaihdelleet. Cannelin (1916: 45) toteaa, että *toivottaa*-verbi tuskin milloinkaan esiintyy *i*:llisenä, mutta ei tarjoa verbille

kantasanaa tai perustele ratkaisuaan tarkemmin. Airila (1920: 9) puolestaan mainitsee *toivottaa*-verbin kohdalla, että verbin kantasanana on *o*- tai *oa*-loppuinen verbi. Oletan, että hän tarkoittaa todennäköisimmin *toivoa*-verbiä. Kettunen (1949b: 139) puolestaan nimeää *toivottaa*-verbin johdokseksi nominista *toivo*. Verbin kirjoitusasu on kantasanan epäselvyydestä huolimatta ollut varsin vakiintunut, sillä verbiä ei käsitelty lainkaan SKS:n kielivaliokunnassa tai Suomen Akatemian kielilautakunnassa. Verbi esiintyy sekä 1910-luvun että 2010-luvun aineistossa, mutta esiintymien vähäisyyden vuoksi tarkempia päätelmiä normittamisesta on vaikea tehdä. Vanhemmassa aineistossa verbi esiintyy kaksi kertaa ja uudemmassa kerran. Verbi on kaikissa esiintymissä muodossa *toivottaa*, kuten esimerkeissä 54 ja 55.

> (54) Merkkipäivän johdosta mekin hänelle lähetämme kiitoksemme kaikesta, mitä hän on meille antanut, ja *toivotamme* hänelle edelleenkin voimia jatkuvaan tieteelliseen työhön. (SK 4/1917)
> (55) Hvarin kaunis lomasaari Kroatian saaristossa *toivottaa* tervetulleeksi auringon lisäksi laventelin ja rosmariinin tuoksullaan. (SK 2/2016)

upottaa (< *upo*|*ta*). Verbi on johdos verbistä *upota*. Verbillä *upota* voi olla sama alkumerkitys kuin mordvan verbillä *opamoms*, joka merkitsee tukahtumista, sammumista ja tukehtumista. (SSA.) NES pohtii samaa yhteyttä sanojen välillä mutta toteaa, että ei ole varmaa, onko itämerensuomen ja mordvan sanoilla etymologinen yhteys. Molemmat sanakirjat kuitenkin lisäävät, että mikäli sanoilla yhteys, *upota*-verbi mahdollisesti on äänteellisesti motivoitu sana, sillä sen ääntöliikkeet kuvastavat ilmavirran katkeamista (NES; SSA). Kantaverbi on supistumaverbi, joten *upottaa*-verbin kanta on vartalo *upo*-. Verbin oikeinkirjoitusta käsitellään vain Cannelinin ja Airilan kielioppaissa. Cannelinin (1916: 45) mukaan verbi esiintyy tuskin koskaan *i*:llisenä, sillä sen kantaverbin vartalo on *oa*-loppuinen. Airila (1920: 9) suosii *i*:töntä kirjoitusasua mutta ei perustele kantaansa tarkemmin. Verbiä ei käsitelty kertaakaan SKS:n kielivaliokunnan tai Suomen Akatemian kielilautakunnan toimesta. Aineistossani verbi esiintyy vain 2010-luvun aineistossa ja siinä kerran. Verbi on norminmukaisesti *i*:ttömässä kirjoitusasussa esimerkissä 56.

> (56) Välillä työ *upottaa* hänet tietoisuuden rajamaille, vie tunnon varpaista ja makuaistin suusta. (SK 2/2016)

Kannaltaan kaksitavuisten ja *o*-/*ö*-loppuisten -*OttA*-verbien kantatyyppiryhmä on aineistoni toiseksi laajin. Kantatyyppiryhmään kuuluvista neljästätoista verbistä puolet on denominaalisia ja puolet deverbaalisia. Jo Jänneksen ja Setälän kieliopeista alkaen

kantatyyppiryhmän verbit on ohjattu kirjoittamaan *i*:ttöminä, mikä näkyy selvästi liitteessä 2. Ainoat verbit, joiden oikeinkirjoitusohjeistuksissa on ehdotettu *i*:llisyyttä tai molempia kirjoitusasuja, ovat *erottaa*, *karkottaa* ja *kiihottaa*. Nämä verbit myös esiintyvät 1910-luvun aineistossa *i*:llisinä: *erottaa*-verbi esiintyy kummassakin kirjotusasussa tasapuolisesti, ja *karkottaa* ja *kiihottaa* esiintyvät ainoastaan *i*:llisinä. Kuten alla olevasta taulukosta 3 näkyy, *i*:llisinä esiintyvät myös verbit *ehdottaa* ja *pakottaa*, joita ei ole kehotettu kieliopeissa ja -oppaissa kirjoittamaan tässä kirjoitusasussa. -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksen moninaisuus näkyy siis sekä 1900-luvun alun ohjeistuksissa että aineistossa. Kaikki 1910-luvun aineistossa *i*:llisinä esiintyneet verbit ovat kuitenkin vakiintuneet *i*:ttömään kirjoitusasuun 2010-luvun aineistoa tarkastellessa. Taulukossa 3 tiivistetään kantatyyppiryhmän verbien aineistossa esiintyvät kirjoitusasut. Ajanjaksona suositellummaksi ja norminmukaiseksi koettu muoto on lihavoitu. Verbejä *painottaa*, *sidottaa* ja *sirottaa* ei ollut mainittu 1910-luvun kielioppaissa, joten niille ei voi mainita norminmukaista kirjoitusasua. Lisäksi *kiihottaa*-verbille hyväksyttiin kummatkin kirjoitusasut sen kantasanasta riippuen: jos kantasana oli *kiihkeä*, suosittiin *i*:llistä kirjoitusasua, jos kantasana oli *kiihko*, kirjoitusasu oli *i*:tön.

TAULUKKO 3. -*OttA*-verbit, joilla on kaksitavuinen -*o*/-*ö*-loppuinen nomini- tai verbikanta, ja niiden kirjoitusasut 1910- ja 2010-luvun aineistoissa.

Verbi	Kirjoitusasut 1910-luvun aineistossa	Kirjoitusasut 2010-luvun aineistossa
ehdottaa	*i*:llinen ja ***i*:tön**	***i*:tön**
erottaa	*i*:llinen ja ***i*:tön**	***i*:tön**
helpottaa	***i*:tön**	***i*:tön**
karkottaa	***i*:llinen**	***i*:tön**
kiihottaa	***i*:llinen** ja ***i*:tön**	***i*:tön**
kohottaa	***i*:tön**	***i*:tön**
pakottaa	*i*:llinen ja ***i*:tön**	***i*:tön**
painottaa	–	***i*:tön**
pudottaa	***i*:tön**	***i*:tön**
rokottaa	***i*:tön**	– (***i*:tön**)
sidottaa	*i*:tön	– (***i*:tön**)
sirottaa	*i*:tön	– (***i*:tön**)
toivottaa	***i*:tön**	***i*:tön**
upottaa	– (***i*:tön**)	***i*:tön**

4.4 Verbit, joilla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen kanta

hajottaa (< *haja*- ja < *hajo*|*ta*) (SSA; Maamies 2000). SSA nimeää verbin johdokseksi sanavartalosta *haja*-. Kantavartalon alkuperälle on useampia selityksiä. NES toteaa, että nykykäsityksen mukaan vartalo on vanha germaaninen laina, jonka rekonstruoitu muoto on **sājan*-. Samaa alkumuotoa edustaa esimerkiksi gootin *saian*, joka merkitsee kylvämistä. Tämän vuoksi esimerkiksi Agricolan kielessä *hajottaa* on merkinnyt myös kylvämistä. (NES.)

Kielioppaissa verbiä on ehdotettu sekä deverbaaliseksi että denominaaliseksi, mikä on vaikuttanut myös oikeinkirjoitusohjeistuksien moninaisuuteen. Cannelin (1916: 43) suosii *i*:llistä muotoa ja ehdottaa verbin kantasanaksi nominia *haja* mutta huomioi, että verbin kannaksi voi tulkita myös *hajota*-verbin *oa*-loppuisen vokaalivartalon ja tämän tyyppiset verbit tavallisesti kirjoitetaan *i*:ttöminä. Airila (1920: 9) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä ja perustelee kantansa vetoamalla kirjallisen tradition auktoriteettiin. Saarimaa (1931: 53) puolestaan ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä mutta ei mainitse *haja*-nominia kantasanavaihtoehtona. Kettunen (1949b: 20) nimeää verbin kantasanaksi *haja*-vartalon ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Verbin oikeinkirjoitus- ja kantasanaongelmaa pohdittiin SKS:n kielivaliokunnassa vuonna 1930. Tällöin valiokunta päätyi suosimaan *i*:töntä muotoa käytäntöön ja kieliopilliseen johdonmukaisuuteen vedoten. *i*:ttömyyden puolesta puhui erityisesti kielessä esiintyvä *hajoa*-verbimuoto. Kokouksen pöytäkirjassa kuitenkin todetaan, että *i*:llisyyttä tukee *haja*-vartalo ja teoreettinen *hajoi*-monikkovartalo. (SKSKK 16.4.1930.) Päätös toistettiin uudestaan vuotta myöhemmin pidetyssä kokouksessa (SKSKK 29.5.1931).

Verbin kirjoitusasu oli ilmeisemmin vielä vakiintumaton, sillä Rapola nosti verbin oikeinkirjoituksen esille alustuksessaan kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945. Rapola toteaa, että *hajottaa*-verbistä on annettu runsaasti ristiriitaisia ohjeita, ja ehdottaa, että verbi tulisi tämän vuoksi tulevaisuudessa kirjoittaa *i*:ttömänä. (SKSKK 10.12.1945.) Rapolan ehdotus toteutui: Virittäjässä kaksi vuotta myöhemmin julkaistussa ohjeluettelossa verbi neuvottiin kirjoittamaan *i*:ttömänä. Kantasanaa verbille ei tällöin kuitenkaan annettu. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Virallinen kielenhuolto käsitteli verbin oikeinkirjoitusta vielä vuonna 1953. Tällöin Suomen Akatemian kielilautakunnan julkaisemassa ohjeluettelossa verbin *i*:ttömään oikeinkirjoitusasuun ei ollut puututtu, mutta verbin kantasanaksi oli nimetty verbi *hajota*. (SAKK 27.4.1953.)

Myöhemmissä ohjeistuksissa verbin kirjoitusasua ei ole muutettu (Itkonen 2011: 143), mutta osassa niistä on huomioitu, että verbillä on sekä *a*- että *o*-loppuinen kantasana (Ikola 1992: 94; Maamies 2000). Aineistossani verbi esiintyy ainoastaan 2010-luvun aineistossa ja siinä vain kerran. Esimerkissä 57 verbi esiintyy norminmukaisesti *i*:ttömänä.

> (57) Ei ollut omaa armeijaa, ja poliisikin *oli hajotettu* keväällä 1917. (SK 2/2016)

irrottaa (< *irta*- ja < *irro*|*ta*) (NES; SSA; Maamies 2000). NES ja SSA nimeävät verbin johdokseksi balttialaisesta lainavartalosta *irta*-. Cannelin (1916: 43) tulkitsee verbin *irta*-vartalon johdokseksi ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Airilan (1920: 10) ohjeluettelossa verbi on myös *i*:llisessä muodossa, mutta hän ei ole perustellut ratkaisuaan tarkemmin. *i*:llisyyden kannalla on myös Saarimaa (1931: 52), joka nimeää verbin kannaksi *irta*-vartalon. Myös Kettunen (1949b: 31) suosii *i*:llistä muotoa. Kettunen (1949a: 77) lisäksi kommentoi, että *i*:ttömänä verbi saisi deskriptiivisen vivahteen ja muistuttaisi *irvottaa*-verbiä. Kaikki 1900-luvun alun kielioppaat siis suosivat verbin *i*:llistä kirjoitusasua.

Rapola käsitteli verbin oikeinkirjoitusta alustuksessaan kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945. Rapola luettelee verbin yhdeksi niistä -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä, joista oli aikaisemmin annettu ristiriitaisia ohjeistuksia, ja ehdottaa, että verbin voisi vastedes kirjoittaa *i*:ttömänä. (SKSKK 10.12.1945.) Perustelu verbin oikeinkirjoitukselle on merkillinen, sillä hyödyntämissäni kielioppaissa on oltu hyvin yksimielisiä verbin oikeinkirjoituksesta. Rapolan ehdotus sai ilmeisemmin kannatusta, sillä kielivaliokunnan kaksi vuotta myöhemmin julkaisemassa ohjeluettelossa verbi oli muodossa *irrottaa*. Kantasanaa verbille ei tällöin kuitenkaan ollut annettu. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Uusi ja *i*:ttömyyttä tukeva kantasana verbille annettiin Suomen Akatemian kielilautakunnan ohjeluettelossa vuonna 1953: verbin kannaksi oli merkitty *irrota*-verbi (SAKK 27.4.1953). Vasta Maamies (2000) ja Kolehmainen (2008) ovat maininneet verbin mahdollisiksi kannoiksi sekä *irta*-vartalon että *irrota*-verbin. Aineistossani verbi esiintyy ainoastaan 2010-luvun aineistossa. Verbi esiintyy norminmukaisesti *i*:ttömässä muodossa, kuten esimerkissä 58.

> (58) Järki sanoi, että voin *irrottaa* kädet turvallisesti köydestä, koska köyden ote pitää jossain toisessa kohtaa ruumista. (SK 3/2016)

kehottaa – ***kehoittaa*** (< *kehä-* ja < *kehkeä*). SSA nimeää *kehottaa*-verbin johdokseksi sanasta *kehkeä*, jonka merkityksiä ovat muun muassa ’kuohkea, pehmeä, pöyheä; innokas, halukas, altis’. Murteissa *kehottaa*-verbin merkityksiä ovat esimerkiksi ’pöyhiä, hajotella, käännellä’. (SSA.) NES mukaan suostuttelemista merkitsevä *kehottaa*-verbi on johdos joko ikivanhasta *kehä*-vartalosta tai tämän *kehke*-tyyppisestä laajennuksesta. Etymologiset sanakirjat siis antavat verbille useampia kantavaihtoehtoja. Kielioppaiden ohjeistuksissa verbi on tulkittu alkuperältään hämäräperäiseksi. Koska verbille kuitenkin on esitetty varteenotettavia ja perusteltuja kantaehdotuksia, en luokitellut verbiä kannaltaan epäselvien verbien joukkoon. Sekä Cannelin (1916: 44) että Saarimaa (1931: 52) ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Cannelin toteaa verbin kannaltaan hämäräperäiseksi vaikkakin yleisemmin *i*:llisenä esiintyväksi, ja ehdottaa verbille kantaa *kehtaa-*. Airila (1920: 9) suosii *i*:llistä kirjoitusasua, joka on hänen mukaansa kirjallisen tradition jo vakiinnuttama muoto. *i*:llisyyden kannalla pysyy myös Kettunen (1949a: 79), joka suosii muotoa tyylisyistä. Kettunen myös toteaa, että *i*:tön muoto olisi johdos nominista *keho*, jonka merkitsee ihmisruumista. Verbin *kehottaa* merkitys tällöin liittyisi ruumiista koskevaan toimintaan. (Kettunen 1949b: 43.) *i*:llistä kirjoitusasua suosittiin vielä kielivaliokunnan varhaisissa kokouksissa: SKS:n kielivaliolautakunta suositteli verbin *i*:llistä kirjoitusasua käytettäväksi Vanhan testamentin uudessa suomennoksessa (SKSKK 29.5.1931).

i:töntä kirjoitusasua verbille ehdotti Rapola alustuksessaan SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945. Rapola toteaa, että koska verbillä ei ole selvää kantasanaa tai rinnastettavaa etymologista vastinetta eivätkä sitä sido minkäänlaiset tyylisyyt, sen kirjoitusasun muuttamista *i*:ttömäksi voisi myös harkita. (SKSKK 10.12.1945.) Useat kielivaliokunnan jäsenet kuitenkin olivat haluttomia muuttamaan verbin kirjoitusasua, sillä *i*:llisen muodon koettiin jo vakiintuneen. Tästä huolimatta valiokunnan työjaoston laatimassa ohjeluettelossa verbi oli muodossa *kehottaa*. Kantasanaa verbille ei tällöin annettu. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) *i*:tön muoto vakiintui kieleen, sillä Suomen Akatemian kielilautakunnan vuonna 1953 laatimassa *-OittA-* ja *-OttA*-verbien ohjeluettelossa verbi esiintyi *i*:ttömänä mutta kantasanattomana (SAKK 27.4.1953). Verbi on myöhemmissä ohjeistuksissa säilynyt *i*:ttömänä, eikä kantasanaa sille ei ole esitetty (Ikola 1992: 348; Maamies 2000; Itkonen 2011: 187).

Verbin kirjoitusasun ongelmallisuus ilmenee aineistossani. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy kahdeksaan kertaa muodossa *kehoittaa*, kuten esimerkissä 59, ja kerran muodossa *kehottaa*, kuten esimerkissä 60. *i*:llisyyden yleisyys vastaa aikansa oikeinkirjoitussuosituksia. 2010-luvun aineistossa puolestaan näkyy *i*:ttömyyteen johtanut normitus: verbi esiintyy muodossa *kehottaa* neljä kertaa, kuten esimerkissä 61, ja kerran muodossa *kehoittaa*, kuten esimerkissä 62. Ottaen huomioon, että tämä on ainoa tapaus, jolloin 2010-luvun aineistossa -*OittA*- tai -*OttA*-verbi on kirjoitettu normin vastaisesti, voi olettaa, että joko verbin oikeinkirjoitus ei edelleenkään ole täysin vakiintunut tai kyseessä on yksinkertainen lyöntivirhe. Norminvastaisten esiintymien vähäisyyden vuoksi johtopäätöksiä normin vakiintuneisuudesta ei voi kattavasti esittää.

> (59) Ellei ole, *kehoitamme* Teitä hankkimaan sen. (SK 6/1917)
> (60) Siksi *kehotamme* jokaisen hankkimaan tämän muistelmateoksen itselleen, varsinkin kun teoksen julkaisun tuottama voitto lankeaa Suomen Kirjailijaliiton sairausapurahaston hyväksi. (SK 1/1917)
> (61) Vastaanottokeskuksessa häntä *kehotettiin* ottamaan särkylääkettä ja juomaan teetä. (SK 3/2016)
> (62) Bing Crosby ja The Andrews Sisters *kehoitti* 40-luvun laulussaan korostamaan positiivisuutta ja tuhoamaan negatiivisuuden. (SK 2/2016)

korottaa (< *korkea*, < *koro|ta* ja < *korko*) (NES; SSA). NES toteaa, että *korottaa*-verbi ja *korkea*-adjektiivi on muodostettu samasta vartalosta. Adjektiivi *korkea* on selvästi johdos, ja sillä on useita vastineita itämerensuomalaisissa kielissä, mutta sen vartalolle ei löydy vastineita etäsukukielistä ristiriitaisten äänne- ja merkitysseikkojen vuoksi. Sanavartalon epävarmuuksista huolimatta sitä pidetään vanhana ja omaperäisenä sanana. (NES.) SSA puolestaan ehdottaa, että *korottaa*-verbi voi olla mahdollinen johdin verbistä *korota*, joka on ”samaa pesyettä” kuin adjektiivi *korkea*. Kolmas vaihtoehto *korottaa*-verbin kantasanaksi on *korko*, jonka merkityksiä ovat ’jalkineen kanta, koroke, kohoama, korkeus’. Sekä NES että SSA ehdottavat, että jalkineen korkoa merkitsevä *korko*-sana olisi geminaatalliseen *korkko*-asuun vedoten alun perin ollut sana *korkki*, koska korkista on valmistettu jalkineita ja niiden osia, kuten pohjia tai kantapään alaisia. Sanan *korko* nykyiseen asuun on vaikuttanut adjektiivi *korkea*, joka myös merkityksensä kannalta sopisi yhdistettäväksi kengänkorkoon (NES).

Kantasanan epävarmuus ei muodostunut ongelmaksi 1900-luvun alun oikeinkirjoitusohjeissa. Verbin oikeinkirjoituksessa on suosittu *i*:töntä kirjoitusasua. Jännes (1890: 40) pitää verbin kantasanana mainitsematonta *o*-loppuista nominia,

todennäköisimmin sanaa *korko*, ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. Airila (1920: 9) suosii *i*:töntä muotoa vedoten kirjalliseen traditioon. Saarimaa (1931: 53) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä *o*-loppuisen kantasanan *korko* vuoksi mutta myös mainitsee verbin deskriptiivisten verbien yhteydessä. Kettunen (1949a: 80; 1949b: 52) pitää verbin *i*:ttömyyttä kiistattomana ja nimeää verbin kantasanaksi nominin *korko*. Ainoa *i*:llistä kirjoitusasua suosinut on Cannelin (1916: 43), joka tulkitsee verbin kantasanaksi nominin *korkea*. SKS:n kielivaliokunta asettui vuonna 1930 *i*:ttömän kirjoitusasun ja kantasanan *korko* kannalle (SKSKK 16.4.1930). Verbin oikeinkirjoitusasu nostettiin esille SKS:n kielivaliokunnan kokouksissa vuosina 1931 ja 1945, mutta aikaisempaa päätöstä ei muutettu. Suomen Akatemian kielilautakunta sisällytti *korottaa*-verbin vuonna 1953 laadittuun ohjeluetteloon, jossa verbi esiintyi *i*:ttömänä ja verbin kantasanaksi merkittiin *korko* (SAKK 27.4.1953). Vaikka verbi on kannaltaan epäselvä, sillä on kuitenkin toimivia kantasanavaihtoehtoja, minkä vuoksi en ole sijoittanut verbiä kannaltaan epäselvien verbien kantatyyppiryhmään.

Aineistossani *korottaa* esiintyy vain kaksi kertaa: kerran 1910-luvun aineistossa (esimerkki 63) ja toisen kerran 2010-luvun aineistossa (esimerkki 64). Verbi esiintyy ainoastaan *i*:ttömänä.

> (63) Mutta säälivätkö he itseään, laskivatko he ansioitaan ja *korottivatko* he omaa minäänsä jalustalle? (SK 1/1917)
> (64) Laista, asetuksista ja viranomaisten toimenpiteistä aiheutuvat kustannusten lisäykset *korottavat* hintoja vastaavasti määräysten voimaantulohetkestä lukien ja koskevat myös jo tehtyjä tilauksia ja ilmoitusvarauksia. (SK 1/2016)

pelottaa – peloittaa (< *pelätä* ja < *pelko*) (Maamies 2000; SSA). Sekä NES että SSA pitävät verbiä johdoksena *pelätä*-verbistä. NES tarkentaa, että itämerensuomalainen *pelkä*-vartalo on puolestaan johdos ikivanhasta **pele*-vartalosta, josta on myös johdettu *pelko*-nomini. Maamies (2000) toteaa etymologisista sanakirjoista poiketen, että verbillä on kaksi mahdollista kantaa: *pelätä*-verbi ja *pelko*-nomini. Kyseinen kahden kantasanavaihtoehdon ongelma on tehnyt verbin oikeinkirjoituksesta hankalan, mikä näkyy myös verbin kirjoitusasua koskevissa ohjeistuksissa. Cannelin (1916: 44) pitää verbin kantana *ä*-loppuista verbivartaloa *pelkää*- ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Saarimaa (1931: 52) toistaa Cannelinin ohjeistusta. Airila (1920: 11) suosii *i*:llistä kirjoitusasua mutta ei tarkemmin perustele kantaansa. Kettunen (1949a: 78; 1949b: 98)

toteaa, että verbi nojautuu verbiin *pelkä-* eikä myöhempään nominijohdokseen *pelko*, ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:llisenä. Kettunen (1949a: 79) myös perustelee verbin *i*:llisyyttä sillä, että verbin *peloittaa* rinnalla kielessä esiintyy muoto ”(olen) *peloissani*”. *i*:töntä muotoa ei siis suosittu 1900-luvun alun ja puolivälin kielioppaissa lainkaan.

Verbin oikeinkirjoitusta käsiteltiin Rapolan alustuksen pohjalta SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945. Tällöin Rapola totesi, että verbin johtaminen *pelkää*-vartalosta ja verbin *i*:llisyys ovat periaatteellisesti hyväksyttäviä eikä alustuksessaan tarkastele verbin oikeinkirjoitusta sen enempää. Rapola ilmeisemminkin piti verbin silloista oikeinkirjoitusta hyväksyttävänä ja sen sijaan tarkasteli kirjoitusasultaan horjuvampia verbejä, kuten verbejä *harjoittaa* ja *ilmoittaa*. Pääasiallisesti Rapolan alustus kuitenkin kannatti laajempaa *i*:ttömyyttä, ja esitän arvauksen, että alustusta seuranneessa keskustelussa verbin *i*:ttömyys nostettiin uudestaan esille. Kokouspöytäkirjassa nimittäin todetaan, että osa valiokunnan jäsenistä kannatti *i*:llisyyden säilyttämistä muun muassa *peloittaa*-verbin kohdalla, vaikka Rapola ei alustuksensa kirjallisessa versiossa verbin oikeinkirjoituksen muuttamista käsittelekään. *i*:llisyyden säilyttämistä perusteltiin sillä, että aikaisemmat kielioppaat olivat jo vaikuttaneet verbin *i*:llisyyden vakiintuneisuuteen. Jo vakiintuneen verbin oikeinkirjoituksen muuttamista ei kannatettu. (SKSKK 10.12.1945.) Tästä huolimatta Virittäjässä vuonna 1947 julkaistussa ohjelistassa, joka perustui kielilautakunnan vuoden 1945 kokoukseen, verbi ohjeistettiin kirjoittamaan yksinomaan *i*:ttömänä. Kantasanaa verbille ei tällöin annettu. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Suomen Akatemian kielilautakunta pysyi samalla kannalla ja vuonna 1953 julkaistussa ohjeluettelossa ohjasi kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. Verbin kantasanaksi oli nimetty nomini *pelko.* (SAKK 27.4.1953.) Verbi on vuoden 1953 jälkeen vakiintunut *i*:ttömään muotoon, ja ohjeistuksissa verbin kantasanana on pidetty nominia *pelko* (Ikola 1992: 367; Itkonen 2011: 289). Ainoastaan Maamies (2000) huomioi, että verbillä on kaksi mahdollista kantaa.

Verbin oikeinkirjoitus on siis mutkikas kantasanan epävarmuuden vuoksi. Tutkielmassani hyödyntämäni etymologiset sanakirjat ja 1900-luvun alun kielioppaat ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:llisenä, sillä ne tulkitsevat verbin *pelätä*-verbin johdokseksi. *i*:ttömyyttä sen sijaan suosivat kollektiiviset kielenhuoltoelimet, jotka pitävät verbin kantasanana nominia *pelko*. Koska molemmilla kantasanavaihtoehdoilla

on varteenotettavat perustelut, päädyin luokittelemaan *pelottaa*-verbin verbeihin, joilla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen kanta. Verbi on oikeinkirjoitukseltaan poikkeustapaus -*OittA*- ja -*OttA*-verbien joukossa: verbi nähtiin alun perin kannaltaan *ä*-loppuisena ja kirjoitusasultaan *i*:llisenä, mutta myöhempi normitus alkoi suosia uutta kantavaihtoehtoa ja kirjoitusasua. 1900-luvun alun kielioppaiden suosima *i*:llinen kirjoitusasu on vaikuttanut 1910-luvun aineistoon: *peloittaa* esiintyy vanhemmassa aineistossa kuusi kertaa ja *pelottaa* vain kerran, kuten esimerkeissä 65 ja 66. *i*:ttömyyttä suosinut normitusprosessi on kuitenkin vaikuttanut vahvasti verbin nykyiseen oikeinkirjoitukseen: 2010-luvun aineistossa verbi esiintyy kuusi kertaa ja ainoastaan *i*:ttömässä muodossa, kuten esimerkissä 67.

> (65) Minua *peloittaa* sellainen mystillinen voima, joka tuntuu minusta kauhealta, ilmenipä se missä muodossa tahansa. (SK 3/1917)
> (66) Minua vain *pelottaa* ja minusta tuntuu siltä, kuin sittenkin olisi parasta jäädä naimattomaksi -- kaikista muodeista huolimatta. (SK 3/1917)
> (67) Naisten seksuaalinen joukkoahdistelu *pelottaa* länsimaissa. (SK 2/2016)

piilottaa – ***piiloittaa*** (< *piilo* ja < *piillä*) (Maamies 2000; SSA). SSA nimeää nominin *piilo* ja verbin *piilottaa* johdoksiksi verbistä *piillä*. NES sen sijaan ei mainitse johdossuhdetta verbien välillä. Cannelin (1916: 45) pitää verbiä johdoksena *piilo*-nominista ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. Airilan (1920: 11) ohjeluettelossa verbi esiintyy *i*:ttömänä. *i*:ttömyyden kannalla pysyy myös Kettunen (1949a: 80), joka nimeää verbin kantasanaksi nominin *piilo*. Koska SKS:n kielivaliokunta ja Suomen Akatemian kielilautakunta eivät käsitelleet *piilottaa*-verbin oikeinkirjoitusta kertaakaan ja 1900-luvun alun ja puolivälin kieliopit ja kielioppaat suosivat *i*:töntä kirjoitusasua, voi päätellä, että verbi oli kirjoitusasultaan jo kohtalaisen vakiintunut. SSA siis nimeää *piilottaa*-verbin ja *piilo*-nominin johdoksiksi verbistä *piillä*, mutta muut hyödyntämäni lähteet tulkitsevat *piilottaa*-verbin *piilo*-nominin johdokseksi. Onko siis nomini *piilo* varhaisempi johdos kuin verbi *piilottaa*? Koska molemmat kantavaihtoehdot ovat mahdollisia, päätin sijoittaa niiden verbien joukkoon, joilla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen kanta.

Aineistostani verbin normittamista on vaikea seurata, sillä verbi esiintyy ainoastaan 1910-luvun aineistossa. Verbi esiintyy kerran kirjoitusasussa *piilottaa* (esimerkki 68) ja toisen kerran kirjoitusasussa *piiloittaa*, (esimerkki 69).

(68) Kaupan omistaja merkitsi määrät kirjaan, jonka hän *piiloitti* huoneen vasemmassa kulmauksessa olevaan salakaappiin. (SK 8/1917)
(69) – Edla, minne sinä *olet* kirjahyllyltäni *piilottanut* sen Deka... (SK 5/1917)

tiedottaa (< *tietää* ja < *tieto*) (SSA; Maamies 2000). SSA nimeää *tiedottaa*-verbin johdokseksi verbistä *tietää*. Verbille *tietää* löytyy vastineista useista lähisukukielistä ja kaikki lähisukukielten vastineet voi palauttaa yhteiseen kantamuotoon **tētä*-. Mahdollinen kantaverbi *tietää* on ilmeisemmin johdos nominista *tie* ja on alun perin merkinnyt tielle opastamista ja tien löytämistä (SSA). NES ehdottaa lisäksi, että verbi olisi laina germaanisesta juuresta **stē*-, johon pohjautuu myös *sietää*-verbi. Oikeinkirjoitusohjeistuksissa on suositeltu kumpaakin kirjoitusasua. Airila (1920: 12) ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä mutta ei perustele kantaansa. Saarimaa (1931: 159) pitää verbin kumpaakin kirjoitusasua mahdollisina. Kettusen mukaan verbi on johdettu *tietä*-vartalosta, ja hän suosii verbin *i*:llistä muotoa. *i*:llisyyttä tukee Kettusen mukaan myös kielessä esiintyvä *tiedoita*-verbi, jonka merkityksiä ovat ’havaita, aistia, palauttaa tietoonsa’. (Kettunen 1949a: 78; 1949b: 137; NS.)

Koska verbin oikeinkirjoituksesta oli annettu ristiriitaisia ohjeista, Rapola nosti verbin oikeinkirjoitusongelman esille alustuksessaan SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945. Rapolan mukaan verbit, joissa voidaan puoltaa perustellusti sekä *i*:llistä että *i*:töntä kirjoitusasua, tulisi oikeinkirjoituksen vakiinnuttamisen vuoksi vastedes kirjoittaa *i*:ttöminä. Käsittelemistäni kielioppaista Airilan ja Saarimaan teokset hyväksyvät verbin *i*:ttömän kirjoitusasun, mutta kummassakaan tätä ratkaisua ei perustella. Verbin *i*:töntä kirjoitusasua on siis näiden teoksien pohjalta vaikea pitää perusteltuna. Verbin *i*:llisyydellä on sen sijaan varteenotettavammat perustelut. Rapola ei tarkemmin esittele omaa kantaansa verbin *i*:ttömyydelle. Alustusta seuranneessa keskustelussa osa kielivaliokunnan jäsenistä oli haluttomia muuttamaan verbin kirjoitusasua, sillä se koettiin jo osittain vakiintuneeksi, ja esitettiin, että verbi voisi säilyä *i*:llisenä. Kielivaliokunta ei päätynyt ratkaisuun, ja keskustelu katsottiin evästykseksi työjaostolle, joka sai tehtäväkseen tarkistaa kiistana olleen verbin oikeinkirjoituksen. (SKSKK 10.12.1945.) Työjaosto julkaisi ohjeluettelon kokouksessa käsitellyistä verbeistä Virittäjässä vuonna 1947. Luettelossa verbi oli *i*:tön ja kantasanaton. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Verbi mainittiin viimeisen kerran Suomen Akatemian kielilautakunnan lopullisessa ohjeluettelossa vuonna 1953. Verbin *i*:tön kirjoitusasu oli

säilytetty, mutta sille oli lisätty kantasanaksi nomini *tieto*. (SAKK 27.4.1953.) Huomioisin lopuksi, että NES ja SSA tarkentavat nominin *tieto* olevan johdos *tietää*-verbistä. Verbi esiintyy vain 2010-luvun aineistossa ja siinä neljä kertaa. Verbi esiintyy ainoastaan *i*:ttömässä kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 70.

> (70) Miksi Helsingin poliisi *on tiedottanut* asiasta, jos tiedottaminen kuuluu tutkinnanjohtajalle, joka tutkii epäiltyä rikosta? (SK 2/2016)

varoittaa (< *varoa* ja < *vara*) (Maamies 2000; SSA). SSA nimeää verbin johdokseksi verbistä *varoa*, jonka alkuperästä on kaksi perusteltua teoriaa. Kantaverbi on joko laina germaanisesta sanasta **warōn*, kantagermaanin sanasta **warōjan*- tai johdos germaanisperäisestä *vara*-substantiivista. (NES; SSA.) Kielioppaissa verbin kannaksi on *varoa*-verbin sijaan nimetty *vara*-substantiivi. Cannelin (1916: 44) suosii *i*:llistä kirjoitusasua mutta huomioi, että verbille löytyy varteenotettava *varo*-vartalo, jonka perusteella verbin voisi kirjoittaa myös *i*:ttömänä. Airila (1920: 12) mainitsee ohjeluettelossaan vain *i*:llisen kirjoitusasun eikä perustele kantaansa tarkemmin. Kettunen (1949a: 78; 1949b: 156) toteaa, että *varoittaa*-verbi pohjautuu sanaan *vara* ja pitää *i*:llistä muotoa parempana mutta huomioi, että kielessä esiintyy myös *varoa*-verbi, joka on mahdollinen kantavaihtoehto.

Verbin oikeinkirjoitusta käsiteltiin ensimmäisen kerran Rapolan alustuksessa, jota käsiteltiin SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945. Rapolan alustuksen pääasiallinen tarkoitus oli muuttaa kirjoitusasultaan *i*:ttömiksi ne verbit, joiden oikeinkirjoituksesta oli aikaisemmissa kieliopeissa ja -oppaissa annettu ristiriitaisia ohjeita ja joiden kohdalla johto-opillisin perustein voi hyvin perustella sekä *i*:töntä että *i*:llistä muotoa. Aikaisemmin esittelemissäni *varoittaa*-verbin oikeinkirjoitusohjeistuksissa on enimmäkseen suosittu *i*:llisyyttä, mutta niissä on myös huomioitu verbin kantasanan epävarmuus. Alustuksessaan Rapola perusteleekin, että verbi *varoittaa* tulisi kirjoittaa *i*:ttömänä, sillä verbi johdettavissa sanasta *varoa*. Ehdotusta ei kuitenkaan täysin kannatettu, sillä verbin nähtiin jo osittain vakiintuneen *i*:lliseen kirjoitusasuun.

Koska kielivaliokunta ei päässyt asiasta yksimielisyyteen, verbin oikeinkirjoituksen ja kantasanan tarkistaminen jäi valiokunnan työjaostolle (SKSKK 10.12.1945). Työjaosto loppujen lopuksi päätyi *i*:ttömän kirjoitusasun kannalle: Virittäjässä julkaistussa

ohjeluettelossa ei kuitenkaan esitetty verbille kantasanaa tai kantasanoja (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224). Tämä suositus kuitenkin sai valituksia, joita käsiteltiin Suomen Akatemian kielilautakunnan kokouksessa vuonna 1953. Koska *-OittA-* ja *-OttA*-verbien johdokset noudattavat verbejä koskevia oikeinkirjoitusohjeita, huomattiin, että johdos *varottava* sai *i*:ttömänä kaksi merkitystä: jos joku on varottava, tuleeko häntä varoa vai varottaako hän muita jostain. (SAKK 30.3.1953.) Kokouksessa toivottiin, että kielilautakunta palaisi *i*:llisen kirjoitusasun kannalle. Kommentit monimerkityksellisyydestä otettiin huomioon ja seuraavassa kokouksessa päätettiinkin, että verbin kohdalla otettaisiin jälleen käyttöön *i*:llinen kirjoitusasu. Verbin kantasanaksi nimettiin *vara*-substantiivi. (SAKK 27.4.1953.) Myöhemmissä ohjeistuksissa tätä päätöstä ei ole pyritty muuttamaan (Ikola 1992: 389; Maamies 2000; Itkonen 2011: 424). Kerratessaan kielilautakunnan ohjeistusta Kielikellossa vuonna 1974 Sadeniemi kommentoi lyhyesti *varoittaa*-verbin kohdalla tehtyä poikkeustilannetta, sillä nykysäännöstön mukaan verbit, joilla on sekä *a-*/*ä-* että *o-*/*ö*-loppuinen kanta tulisi kirjoittaa *i*:ttöminä. Hän toteaa, että vaikka *varoittaa*-verbiä voi verrata sekä *a*-loppuiseen *vara*-kantaan että *o*-loppuiseen *varo*|*a*-kantaan, täytyy *varoittaa*-verbi kirjoitta *i*:llisenä, jotta muodot *varoittava* ja *varottava* erottuvat toisistaan. Tästä huolimatta Sadeniemi ei ole tehnyt muutoksia ohjeluetteloon, jossa verbille *varoittaa* esitetään vain *vara*-kantasana. (Sadeniemi 1974: 8.) Verbi esiintyy vain 2010-luvun aineistossa ja siinä kaksi kertaa. Verbi on ainoastaan *i*:llisessä kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 71.

> (71) Crosby *varoitti* jäämästä optimismin ja pessimismin välille. (SK 2/2016)

Verbit, joiden kantasanaksi sopii sekä *a-*/*ä-* että *o-*/*ö*-loppuinen nomini ja/tai verbi, ovat aineistossani kohtalaisen yleisiä. Nykyisen säännöstön mukaan kyseisten verbien oikeinkirjoituksessa tulee käyttää *i*:töntä kirjoitusasua, ja alla olevasta taulukosta 4 näkyy, että lähes kaikkien verbien oikeinkirjoituksessa kyseistä ohjeistoa on noudatettu vuodesta 1953 alkaen. Tämä on koskenut myös niitä verbejä, joiden oikeinkirjoituksessa on ennen 1950-lukua yksinomaan suosittu *i*:llistä kirjoitusasua, kuten *irrottaa* ja *pelottaa*. Ainoa tätä ohjeistusta rikkova verbi on *varoittaa*-verbi, joka tulee ohjeistuksesta huolimatta kirjoittaa *i*:llisenä, sillä *i*:ttömänä verbin taivutusmuodot muuttuisivat monimerkityksisiksi.

Verbien kirjoitusohjeet ennen 1950-luvun *i*:ttömyyttä suosivaa ohjeistusta sen sijaan olivat moninaiset. Yksinomainen *i*:llisyys oli yleisintä verbien oikeinkirjoituksen

historiassa: *i*:llisinä ohjattiin kirjoittamaan verbit *irrottaa*, *kehottaa*, *pelottaa* ja *varoittaa*. *i*:ttömyyttä suosittiin vain verbien *korottaa* ja *piilottaa* kohdalla. Kantasanan vaihtoehtoisuus on sen sijaan vaikuttanut verbien *hajottaa* ja *tiedottaa* oikeinkirjoituksessa. Kummastakin verbistä on annettu ristiriitaisia ohjeita, jotka ovat perustuneet eri kantasanaan. Lopuksi on mahdollista tarkastella normitusprosessia kahden verbin kohdalla, jotka ovat esiintyneet sekä 1910-luvun että 2010-luvun aineistoissa. Kuten liitteestä 3 käy ilmi, verbit *kehottaa*, *korottaa* ja *pelottaa* esiintyvät molemmissa aineistoissa, mutta normitusprosessin tarkastelu on mielekästä vain *kehottaa* ja *pelottaa*-verbien kohdalla, sillä *korottaa*-verbi esiintyy vain kerran kummassakin aineistossa. Liitteestä 3 näkyy, että *kehottaa*- ja *pelottaa*-verbien oikeinkirjoitusohjeissa suosittiin yksinomaan *i*:llisyyttä ennen 1950-lukua, mikä heijastuu myös verbien kirjoitusasuihin vanhemmassa aineistossa. 1910-luvun aineistossa *kehottaa*-verbi esiintyy *i*:llisenä kahdeksan kertaa ja vain kerran *i*:ttömänä ja *pelottaa*-verbi esiintyy *i*:llisenä kuusi kertaa ja vain kerran *i*:ttömänä. *i*:ttömyyttä suosinut normitusprosessi on vaikuttanut kummankin verbin oikeinkirjoitusasuun 2010-luvun aineistossa, jossa *pelottaa*-verbi esiintyy ainoastaan *i*:ttömänä ja *kehottaa*-verbi *i*:ttömänä neljä kertaa ja *i*:llisenä vain kerran. Alla olevassa taulukossa 4 tiivistetään kantatyyppiryhmän verbien kirjoitusasut kummassakin aineistossa. Lihavoitu kirjoitusasu ilmaisee ajanjaksolla norminmukaisena pidettyä muotoa. Mikäli norminmukaista kirjoitusasua ei ole esiintynyt aineistoissa, se on lisätty vertailun vuoksi sulkeisiin. Ainoa poikkeus on *tiedottaa*-verbi, josta ei ollut minkäänlaisia oikeinkirjoitusohjeita 1910-luvulla.

TAULUKKO 4. *-OittA-* ja *-OttA*-verbit, joilla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen kanta, ja niiden kirjoitusasut 1910- ja 2010-luvun aineistoissa.

Verbi	Kirjoitusasut 1910-luvun aineistossa	Kirjoitusasut 2010-luvun aineistossa
hajottaa	– (***i*:llinen**)	***i*:tön**
irrottaa	– (***i*:llinen**)	***i*:tön**
kehottaa	***i*:llinen** ja *i*:tön	*i*:llinen ja ***i*:tön**
korottaa	*i*:tön (***i*:llinen**)	***i*:tön**
pelottaa	***i*:llinen** ja *i*:tön	***i*:tön**
piilottaa	*i*:llinen ja ***i*:tön**	– (***i*:tön**)
tiedottaa	–	***i*:tön**
varoittaa	– (***i*:llinen**)	***i*:tön**

4.5 Verbit, joiden kanta on epäselvä

harjoittaa (< ?). Verbi *harjoittaa* on johdos samasta kannasta kuin esimerkiksi *harjaantua* ja *harjoitella* (NES). Verbin kantavartalo on **harja*-, mutta vartalon suhde sanaan *harja*, jonka merkityksiä ovat muun muassa ’hevosen, kalan, kukon, katon ym. harja; vaate-, pääharja; suka’, on epäselvä (SSA). Jännes (1890: 40) ohjaa kieliopissaan kirjoittamaan verbin *i*:llisenä, koska tulkitsee verbin johdokseksi *a*-päätteisestä nominista, mutta ei täsmennä, mitä nominia tarkoittaa. Oletan, että Jännes tarkoittaa nominia *harja*. Cannelin (1916: 44) sen sijaan toteaa *harjoittaa*-verbin kannan epäselväksi, mutta huomauttaa, että verbi esiintyy yleisemmin *i*:llisenä ja tuskin koskaan *i*:ttömänä. Myös Airila (1920: 9) suosii *i*:llistä kirjoitusasua mutta vetoaa jälleen tradition auktoriteettiin. Saarimaan (1931: 144) sanahakemistossa verbi on *i*:llisessä muodossa. *i*:llisen kirjoitusasun kannalla on myös Kettunen (1949a: 78; 1949b: 21).

Rapola kommentoi verbin kirjoitusasua SKS:n kielivaliokunnan kokouksessa vuonna 1945 ja toteaa, että koska *harjoittaa*-verbin *i*:llisyys halutaan säilyttää, sen voisi ”tekemättä väkivaltaa enempää etymologiselle vaistollemme kuin kielihistorialliselle totuudellekaan” luokitella johdokseksi *harjata*-sanasta ja sen vartalosta *harjaa*, joka on verrattavissa viron murteiseen verbiin *harjama* ’harjoittaa, totuttaa, tottua’. (SKSKK 10.12.1045.) Kokouksen keskustelun pohjalta kielivaliokunnan työjaosto julkaisi ohjeluettelon, jossa verbi oli muodossa *harjoittaa*. Kantasanaa verbille ei tällöin annettu. (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224.) Suomen Akatemian kielilautakunta käsitteli verbin oikeinkirjoitusasua ja kantasanaa vuonna 1953. Tällöin kielilautakunta suositteli *i*:llistä kirjoitusasua, sillä verbin kannaksi tulkittiin *a*-loppuinen *harja*-vartalo, joka esiintyy esimerkiksi verbissä *harjaantua*. (SAKK 27.4.1953.)

Verbi *harjoittaa* esiintyy kummassakin aineistossa ainoastaan *i*:llisenä. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy kuusi kertaa, kuten esimerkissä 72, ja 2010-luvun aineistossa vain kerran (esimerkki 73). Nykyisen -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusohjeistuksen mukaan verbit, joiden kanta on tuntematon, tulee kirjoittaa *i*:ttöminä, mutta verbi *harjoittaa* on yksi poikkeuksista. Verbi on niin vakiintunut jo vanhassa kirjakielessä käytettyyn *i*:lliseen kirjoitusasuun, että sen muuttaminen säännöstöä vastaavaksi ei olisi kielenkäytön kannalta mielekästä.

(72) Ei ollut pahuutta, jota *en olisi harjoittanut*, ei julmuutta, jolla en sieluani tahrannut. (SK 6/1917)
(73) Suomessa pitkään eläneet sunnit ja siiat ovat eläneet rauhallisesti rinnakkain, mutta sunnalaisuuteen kuuluvaa tukinnanvapautta *harjoitetaan* myös täällä. (SK 3/2016)

kurkottaa (< ?). Verbi *kurkottaa* ja sen rinnalla kielessä esiintyvä *kurottaa*-verbi ovat alkuperältään epäselviä. Niille ei löydy vastineita sukukielistä, ja ne voivat mahdollisesti olla johdoksia samasta vartalosta, josta verbi *kurkistaa* on muodostettu. (NES; SSA.) NES ehdottaa, että verbi voisi olla johdos kaulaa merkitsevästä *kurkku*-sanasta, erityisesti, jos *kurkottaa* on alun perin merkinnyt kaulan ojentamista. SSA ei mainitse tätä kantasanavaihtoehtoa. Kantasanan epäselvyys on voinut vaikuttaa siihen, että osa 1900-luvun alun kielioppaista on luokitellut verbin deskriptiiviseksi (Cannelin 1916: 45; Saarimaa 1931: 53). Airilan (1920:11 ohjeluettelossa verbi on *i*:tön. Kettunen vaikuttaa luettelevan verbin myös deskriptiiviverbien joukkoon: kielioppaan liitteeksi laaditussa ohjesanastossa Kettunen viittaa kielioppaansa pykälään, jossa hän käsittelee deskriptiivisten *-OttA*-verbien oikeinkirjoitusta. Kettunen myös ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. (Kettunen 1949a: 77; 1949b: 56.)

Nykyään verbiä ei luonnehdita deskriptiiviverbiksi, mutta deskriptiiviverbille tyypillistä kirjoitusasua ei ole muutettu. Suomen Akatemian vuoden 1953 ohjeluettelossa verbi oli kantasanaton, ja se suositeltiin kirjoittamaan *i*:ttömänä (SAKK 27.4.1953). Verbi esiintyy kerran 1910-luvun aineistossa. Esimerkissä 74 verbi on *i*:tön. Vähäisen esiintyvyyden vuoksi verbin normittamisesta on vaikea tehdä päätelmiä aineiston pohjalta.

(74) Silloin tuntuu, kuin *kurkottaisi* jokin minussa korkeutta kohti tähtiä tavoitellen. (SK 1/1917)

odottaa (< **ocá*? < **voča*-?) (NES; SSA). Verbillä ei ole yhtä selkeää kantaa, ja SSA ja NES tarjoavat verbin alkuperäksi kahta eri vartaloa. NES toteaa, että verbillä tai sen vartalolla on etymologisia vastineita kaikissa lähisukukielissä, kuten karjalan *vuottoa*, jonka merkityksiä ovat ’odottaa; toivoa’ (SSA), ja rekonstruoi verbivartalon alkuperäiseksi asuksi vartalon **oća-* (NES). SSA sen sijaan ehdottaa, että verbin alkuperänä on uralilainen nominiverbivartalo **voča-*, josta on muodostettu myös sanat *ota* ’piikki, (terä)ase’ ja *otava* ’Ison Karhun tähtikuvio; lohiverkko; kärrynpyörä, jonka puolat ovat ulospäin kaltevat’. Verbin varhaisin merkitys tällöin olisi ollut ’puolustaa, vartioida’. Oikeinkirjoitukseltaan verbi on ollut yllättävän muuttumaton: verbi on

ilmeisesti aina kirjoitettu *i*:ttömänä. Poikkeavaa myös on se, että verbin oikeinkirjoituksesta ei ole nähtävästi missään vaiheessa keskusteltu tai väitelty. Hyödyntämistäni kieliopeista ja kielioppaissa verbi mainitaan ainoastaan Airilan (1929: 11) kielioppaan kolmannessa painoksessa, jossa Airila yksinkertaisesti vain toteaa, että *odottaa* kirjoitetaan poikkeuksettomasti *i*:ttömänä. Verbiä ei ole kertaakaan käsitelty virallisissa kielenhuoltoelimissä. Tämänlainen selkeys ei-deskriptiivisen -*OittA*- tai -*OttA*-verbin oikeinkirjoituksesta on tutkimukseni katteessa ainutlaatuista ja heijastuu aineistooni. Verbi esiintyy aineistossani ainoastaan *i*:ttömässä muodossa: 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy 20 kertaa ja 2010-luvun aineistossa 24 kertaa, kuten esimerkeissä 75 ja 76.

> (75) Henkeään pidätellen *odotti* setä, mitä veljenpoika virkkaisi. (SK 1/1916)
> (76) Tuotekehittely sen sijaan on vaikeasti hyväksyttävä kulu, sillä hyötyjä pitää *odottaa*. (SK 3/2016)

Aineistoni 50 -*OittA*- ja -*OttA*-verbistä vain kolme on kannaltaan hämäräperäisiä, ja kyseisten verbien oikeinkirjoitusasu ja normitushistoria ovat toisistaan hyvin poikkeavia. Kannaltaan hämäräperäisistä verbeistä *odottaa* on vakiintunut varhain *i*:ttömään kirjoitusasuunsa. Kuten liitteestä 4 näkyy, verbistä ei ole annettu oikeinkirjoitusohjeita lähes lainkaan 1900–1950-luvulla, jolloin keskustelu -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasusta oli vilkkaimmillaan. Sen sijaan verbien *harjoittaa* ja *kurkottaa* kirjoitusasuista on keskusteltu tiuhemmin. Vaikka *harjoittaa*-verbin kantasana on ollut epäselvä 1950-luvulle saakka, verbin oikeinkirjoituksessa on suosittu yksinomaan *i*:llisyyttä. Lisäksi verbin oikeinkirjoitus poikkeaa annetusta ohjeistuksesta: kannaltaan hämäräperäiset verbit tulisi yhdenmukaisuuden vuoksi kirjoittaa *i*:ttöminä mutta *harjoittaa*-verbin normitettu kirjoitusasu on poikkeuksellisesti *i*:llinen. Tähän on voinut vaikuttaa verbin kohdalla pitkä *i*:llisen kirjoitusasun traditio tai se, että verbin kantasanan on luultu olevan jokin *a*-loppuinen sana. Kannaltaan epäselvä *kurkottaa*-verbikin on pysynyt kirjoitusasultaan muuttumattomana läpi 1900-luvun. Kyseinen verbi on koettu tyyliltään deskriptiiviseksi, mikä on mahdollisesti vaikuttanut sen *i*:ttömään kirjoitusasuun. Kuten alla olevasta taulukosta viisi näkyy, verbit ovat esiintyneet aineistossa lähes poikkeuksetta norminmukaisissa kirjoitusasuissa. Norminmukaisuuden väitettä ei voi yhtä vahvasti perustella 1910-luvun aineistossa *odottaa*-verbin kohdalla, sillä verbistä ei ole annettu lainkaan kirjoitusohjeita kyseisellä ajanjaksolla. Huomioida

voi myös, että kantasanattomuudesta huolimatta verbien kirjoitusasut ovat pysyneet muuttumattomina 1910-luvulta 2010-luvulle.

TAULUKKO 5. Kannaltaan epäselvien -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasut aineistossa.

Verbi	Kirjoitusasut 1910-luvun aineistoissa	Kirjoitusasut 2010-luvun aineistossa
harjoittaa	***i*:llinen**	***i*:llinen**
kurkottaa	***i*:tön**	– (***i*:tön**)
odottaa	*i*:tön	***i*:tön**

4.6 Deskriptiiviverbit

ellottaa ’inhottaa, oksettaa’. Verbi *ellottaa* esiintyy laajasti murteissa. Olen laskenut verbin *ellottaa* deskriptiiviverbiksi, sillä se on rinnastettavissa toiseen samamerkityksiseen deskriptiiviverbiin *ällöttää*. (SSA.) Verbi on läheinen etupäässä itämurteissa esiintyvän *etoa*-verbin kanssa, jonka merkityksiä ovat ’ylenannattaa, tehdä pahaa, ällöttää’. Kielioppaissa verbi mainitaan Airilan (1920: 10), Saarimaan (1930: 143) ja Kettusen (1949b: 16) teosten sanahakemistoissa. Verbi suositellaan kaikissa kirjoittamaan *i*:ttömänä, mutta vain Kettunen luonnehtii verbin deskriptiiviseksi. Verbiä ei ole käsitelty kertaakaan virallisissa kielenhuoltoelimissä. 2000-luvun ohjeistuksista verbi mainitaan ainoastaan Itkosen (2011: 128) hakemistossa, jossa verbi on *i*:ttömässä kirjoitusasussa. Itkonen ei kuitenkaan ole merkinnyt verbiä deskriptiiviseksi. Verbi *ellottaa* esiintyy ainoastaan 1910-luvun aineistossa ja siinä vain kerran (esimerkki 77). Verbi esiintyy nykyisen säännöstön mukaisesti *i*:ttömänä, mutta normituksesta on vaikea tehdä päätelmiä verbin pienen esiintymämäärän vuoksi.

> (77) Luonnollisena seurauksena tästä oli, että kirjat häntä lopulta *ellottivat*. (SK 1/1917)

hohottaa. Verbi on onomatopoeettinen ja muistuttaa merkitykseltään länsimurteissa esiintyvää deskriptiiviverbiä *hekottaa* ’nauraa äänekkäästi’. (SSA.) Verbi mainitaan Cannelin (1916: 45), Airilan (1920: 10), Saarimaan (1931: 53) ja Kettusen (194a9: 77) kielioppaissa *i*:ttömänä. Cannelin, Saarimaa ja Kettunen nimeävät verbin deskriptiiviseksi. Verbin oikeinkirjoitusta ei ole käsitelty lainkaan virallisissa

kielenhuoltoelimissä. 2000-luvun ohjeistuksissa verbi mainitaan ainoastaan Maamiehen (2000) ohjeluettelossa, jossa verbi on *i*:ttömässä kirjoitusasussa ja se on merkitty tyyliltään kuvailevaksi. Aineistossani verbi esiintyy kerran 1910-luvun aineistossa. Verbi esiintyy ohjeistuksen mukaisesti *i*:ttömänä (esimerkki 78).

(78) Silloin hän nauraa *hohottaa* täydestä sydämestään. (SK 1/1917)

kotkottaa. Verbi on onomatopoeettinen sana ja deskriptiiviverbien tapaan kirjoitetaan *i*:ttömänä. (SSA.) Cannelinin (1916: 45), Airilan (1920: 11) ja Kettusen ohjeistuksissa verbi on *i*:ttömänä, mutta vain Cannelin ja Kettunen nimeävät verbin deskriptiiviseksi. Verbi esiintyy vain 1910-luvun aineistossa ja siinä vain kerran. Esimerkissä 79 verbi on norminmukaisesti *i*:ttömässä kirjoitusasussa.

(79) Jos järvet suojalla jäätyä vois/ pyry=ilmalla ukkonen löis, salamois/ kukot haukkuisi, koirat *kotkottaisi*/ isännän kutut laitumelle saisi, sinun villasi silkiksi silloin muuttuis. (SK 1/1917)

kuumottaa ’kajastaa, kuultaa, häämöttää’. Verbin rinnalla kielessä esiintyy melkein samamerkityksinen verbi *kumottaa*, joka merkitsee erityisesti kuun kajastusta. *i*:llisenä verbi saisi toisen merkityksen: *kuumoittaa*-verbi merkitsee kuumuuden hehkumista ja lämmittämistä. (KS.) Verbi *kuumottaa* on 1900-luvun kieliopeissa tunnistettu deskriptiiviseksi, ja se on ohjattu kirjoittamaan *i*:tömänä. Cannelin (1916: 45) luettelee verbin deskriptiivisten verbien joukkoon ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. Airilan (1920: 11) ohjeluettelossa verbi on muodossa *kuumottaa*. Saarimaa (1931: 53) ei mainitse verbiä kielioppaassaan, mutta mainitsee sanahakemistossaan *i*:ttömänä rinnakkaisverbin *kumottaa*. Kettunen (1949a: 77; 1949b: 57) luokittelee verbin deskriptiiviseksi ja ohjaa kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. SKS:n kielivaliokunnan työjaoston vuoden 1947 ohjeluettelossa eriteltiin verbejä *kuumottaa* ja *kuumoittaa* seuraavasti: *i*:tön verbi merkitsi hohtamista ja häämöttämistä ja *i*:llinen puolestaan kuumuuden huokumista (Rapola – SKS:n kielivaliokunta 1947: 224). Molemmat verbit sisällytettiin kirjoitusasuiltaan ja merkityksiltään muuttumattomina Suomen Akatemian kielilautakunnan vuoden 1953 ohjeluetteloon (SAKK 27.4.1953). Ikolan (1992: 353) ja Maamiehen (2000) ohjeluetteloissa verbi nimetään deskriptiiviseksi ja ohjataan kirjoittamaan ilman *i*:tä. Myös Itkonen (2011) ohjaa *i*:ttömyyteen mutta ei nimeä verbiä deskriptiiviseksi. Aineistossani *kuumottaa* esiintyy kerran 1910-luvun aineistossa (esimerkki 80).

(80) Kun siinä heilimöi ensimmäinen ruis, oli vaarin silmän päällä jo ikuinen jää, niin paksu, *ettei* kirkkainkaan paiste enää *kuumottanut* sen pimeyteen. (SK 1/1916)

toitottaa. Verbi on onomatopoeettinen sana. (NES; SSA.) Cannelin (1916: 45), Airila (1920: 9) ja Kettunen (1949b: 139) luettelevat verbin deskriptiiviverbien joukkoon ja ohjaavat kirjoittamaan verbin *i*:ttömänä. Verbi esiintyy ainoastaan 1910-luvun aineistossa. Esiintymiä on kaksi, ja verbi on kummassakin *i*:ttömässä muodossa, kuten esimerkissä 81.

(81) Hän – – antaa päivällistä ja aamiaista juhlittuna Mrs. Harrisonina, jonka toimista sanomalehdet alati *toitottavat*, sillä välin kuin Mr. Harrison puhvelinnahkaisessa klubituolissaan etsii hetken lepoa. (SK 2/1917)

tuijottaa ’katsoa katsettaan siirtämättä, töllöttää’ (SSA). Verbi on deskriptiivisana, jonka alkuperästä NES ja SSA antavat erilaisia ehdotuksia. NES nimeää verbille vastineita lähisukukielistä, kuten karjalan *tuijottoa* ’möllöttää, toljottaa, töllöttää’ (SSA), mutta toteaa verbin alkuperältään selittämättömäksi. SSA mainitsee, että murteissa verbillä on myös merkitys ’palaa kituliaasti tai pienellä tulella’, jonka voi todennäköisesti rinnastaa *tuiju*-nominiin, joka merkitsee ’pientä avoliekillä palavaa lasitonta öljylamppua. Kielioppaissa verbi on tunnistettu deskriptiiviverbiksi, ja sen oikeinkirjoituksessa suosittu *i*:ttömyyttä (Cannelin 1916: 45; Airila 1920: 12; Kettunen 1949a: 77). Verbin oikeinkirjoitusasua ei ole missään vaiheessa käsitelty virallisissa kielenhuoltoelimissä. Muutoksia verbin *i*:ttömään oikeinkirjoitusasuun ei ole myöskään tehty (Ikola 1992: 384; Maamies 2000; Itkonen 2011: 390). Aineistoni deskriptiiviverbeistä *tuijottaa* on ainoa, joka esiintyy sekä 1910-luvun että 2010-luvun aineistossa. 1910-luvun aineistossa verbi esiintyy viisi kertaa ja ainoastaan *i*:ttömässä kirjoitusasussa, kuten esimerkissä 82. 2010-luvun aineistossa esiintymiä on myös viisi, ja verbi esiintyy ainoastaan on *i*:ttömänä, kuten esimerkissä 83. Verbin oikeinkirjoitusasun vakiintuneisuus todennäköisimmin kuitenkin johtuu kaikille deskriptiiviverbeille ominaisesta yksinomaisesta *i*:ttömyydestä.

(82) Mr. Bateson *tuijotti* avuttomana tirehtööriä, joka tarkasteli setelejä. (SK 5/1917)
(83) Kun oikein tarkasti *tuijottaa*, suosion salaisuus on itsestään selvä. (SK 1/2016)

Deskriptiivisten -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksessa ja ohjeistuksessa ei ole tapahtunut lainkaan muutoksia tarkasteluaikana (ks. liite 5). Kuten alla olevasta taulukosta 6 näkyy, ainoa verbi, joka esiintyy sekä 1910- että 2010-luvun aineistoissa, on *tuijottaa*-verbi. Normitusprosessin tarkastelu on siis mahdollista vain kyseisen verbin kohdalla, mutta kuten aikaisemmin totesin, verbin normittamisen tarkastelu ei ole mielekästä, sillä deskriptiivisten -*OttA*-verbien *i*:ttömyys koettiin jo 1900-luvun alussa vakiintuneeksi. Deskriptiivisten verbien normitusprosessia voi tarkastella paremmin kielioppien ja kielioppaiden oikeinkirjoitusohjeiden avulla. Kuten liitteestä 5 näkyy, Jänneksen (1890) ja Setälän (1898) kieliopeissa ei ole lainkaan mainintaa deskriptiivisten -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksesta. Cannelin (1916: 45) sen sijaan jo luettelee deskriptiiviverbit osaksi johdostyyppiä ja esittelee verbien kohdalla noudatettavan oikeinkirjoitussäännön. Cannelinin esimerkin jälkeen deskriptiivisten -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusohje on mainittu kaikissa myöhemmissä ohjeistuksissa muiden -*OittA*- ja -*OttA*-verbien ohjeiden yhteydessä. Toisaalta verbien oikeinkirjoituksen käsittely ei ole ollut kovinkaan tarkkaa: hyödyntämissäni kielioppaissa usein vain luetellaan joukko deskriptiivisiä -*OttA*-verbejä ja todetaan, että verbit tulee kirjoittaa *i*:ttöminä. SKS:n kielivaliokunnan ja Suomen Akatemian kielilautakunnan kokouksissa on käsitelty ainoastaan yhden deskriptiivisen -*OttA*-verbin, *kuumottaa*-verbin, oikeinkirjoitusasua.

TAULUKKO 6. Deskriptiivisten -*OttA*-verbien kirjoitusasut aineistossa.

Verbi	Kirjoitusasut 1910-luvun aineistossa	Kirjoitusasut 2010-luvun aineistossa
ellottaa	***i*:tön**	– (***i*:tön**)
hohottaa	***i*:tön**	– (***i*:tön**)
kotkottaa	***i*:tön**	– (***i*:tön**)
kuumottaa	***i*:tön**	– (***i*:tön**)
toitottaa	***i*:tön**	– (***i*:tön**)
tuijottaa	***i*:tön**	***i*:tön**

5 LOPUKSI

Tämän tutkielman lähtökohtana oli selvittää, miten kielenhuollon näkökulmasta epäonnistuneeksi koettu -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormi on toteutunut kielenkäytössä. Pyrin toteuttamaan tämän tarkastelemalla -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normitusprosessia 1910- ja 2010-luvuilta kerättyjen aineistojen avulla ja samalla tutkimalla verbeistä annettuja oikeinkirjoitussuosituksia. Normitusprosessin selvittämiseksi tarpeellista oli -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitushistorian läpikohtainen tarkastelu. Kehityksen tarkastelussa pääpainopiste oli 1900-luvun alussa, jolloin verbien 1800-luvun lopulla laadittu oikeinkirjoitussäännöstö huomattiin puutteelliseksi ja ongelmalliseksi, ja oikeinkirjoitusnormista pyrittiin luomaan toimivampi. -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormin kehittymisen kannalta vaikuttavimmat vaiheet olivat Kanniston johdolla käyty väittely Virittäjässä, 1900-luvun alun kielioppaiden oikeinkirjoituskokeilut ja virallisten kielenhuoltoelimien lopulliset päätökset normin muodosta. Verbien oikeinkirjoituksesta väitteleminen vähitellen loppui 1950-luvun jälkeen, minkä vuoksi jälkiselvittelyssä voi Suomen Akatemian kielilautakunnan ohjeistuksen vuodelta 1953 nimetä lopulliseksi normiin vaikuttaneeksi päätökseksi. -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusnormin alkuvaiheet ovat ongelmalliset ja moninaiset, ja vaikka sama normi ei ole 2000-luvulla yksinkertaisempi – pikemminkin monimutkaisempi – se on tutkielmani aineiston mukaan vakiintunut kieleen onnistuneesti.

Vertailen seuraavaksi viiden kantatyyppiryhmän normitusprosesseja keskenään ja esitän huomioita -*OittA*- ja -*OttA*-verbien vakiintumisesta aineistoni perusteella. Lopuksi tutkin tutkimushypoteesieni osuvuutta ja pohdin, onnistuinko kattavasti vastaamaan tutkimuskysymykseeni hyödyntämälläni aineistolla.

Tutkitut kantatyyppiryhmät voi jakaa kahtia oikeinkirjoitukseltaan vakiintuneempiin ja enemmän muutoksia kokeneisiin kantatyyppiryhmiin. Huomattavasti vakiintuneempia ovat kantatyyppiryhmät 1, 4 ja 5 eli -*OittA*-verbit, joiden kanta on kaksitavuinen ja *a*-/*ä*-loppuinen, kannaltaan epäselvät -*OittA*- ja -*OttA*-verbit sekä deskriptiiviset -*OttA*-verbit. Kantatyyppiryhmät 2 ja 3 eli kannaltaan kaksitavuiset, *o*-/*ö*-loppuiset -*OttA*-verbit ja -*OttA*-verbit, joilla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen kanta, ovat sen sijaan olleet useammin oikeinkirjoitusongelmien kohteina. Kun viittaan kirjoitusasujen kirjavuuteen aineistossa, tarkoitan 1910-luvun aineistoa, sillä 2010-luvun

aineistossa kaikki verbit yhtä *kehoittaa*-verbiä lukuun ottamatta esiintyivät norminmukaisissa kirjoitusasuissaan.

Kantatyyppiryhmistä vakiintunein on deskriptiivisten -*OttA*-verbien kantatyyppiryhmä. Deskriptiivisten -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksessa tai niiden ohjeistuksissa ei ole tapahtunut lainkaan muutoksia tarkasteluajankohdan aikana. Oikeinkirjoitukseltaan vakiintuneita ovat myös kannaltaan epäselvät -*OittA*- ja -*OttA*-verbit. Toisaalta kyseinen kantatyyppiryhmä on aineiston pienin – kannaltaan epäselviä verbejä on aineistossa vain kolme. Ottaen huomioon, että -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitusasu määräytyy kantasanan perusteella, on mielenkiintoista, että kyseisen kantatyyppiryhmän verbien kirjoitusasut ja niistä annetut ohjeet ovat yhdenmukaisia. Verbien vakiintuneisuus on erityisen erikoista, kun sitä vertaa kantatyyppiryhmien 2 ja 3 verbeihin, joissa oikeinkirjoitusasun vaihtelu nimenomaan johtuu kantasanan vaihtelusta. Mutta koska kannaltaan epäselvien verbien esiintymämäärä aineistossani on pieni, kattavia päätelmiä niiden normituksesta ei voi tehdä. Kantatyyppiryhmän 1 -*OittA*-verbien oikeinkirjoitusohjeistuksissa ja aineiston verbien muodoissa on hieman vaihtelua, mutta ei läheskään yhtä paljon kuin kantatyyppiryhmien 2 ja 3 verbeissä. Aineistossa vain yksi kantatyyppiryhmän verbi esiintyy myös *i*:ttömänä, ja kantatyyppiryhmän verbeistä vain kolmelle on annettu myös *i*:ttömyyttä suosivia ohjeistuksia. Verbien *i*:llisyyden vakiintuneisuudesta huolimatta kantatyyppiryhmän verbejä on kuitenkin käsitelty virallisissa kielenhuollonelimissä, mikä voi kieliä jonkin asteisesta epävarmuudesta verbien oikeinkirjoituksessa. Tyypillisesti verbit, joita ei ole käsitelty SKS:n kielivaliolautakunnassa tai Suomen Akatemian kielilautakunnassa, ovat olleet jo vakiintuneita, kuten *kirjoittaa*, tai esiintymiltään harvinaisia, kuten *kaavoittaa* ja *sijoittaa*. Tämä on tavallista aineistoni verbien kohdalla.

Verrattuna vakiintuneempiin kantatyyppiryhmiin verbit kantatyyppiryhmissä 2 ja 3 ovat olleet oikeinkirjoitusongelmien kohteena useammin. Kantatyyppiryhmän 2 -*OttA*-verbeistä neljälle on suositeltu myös *i*:llistä kirjoitusasua. Verbien kirjoitusasut ovat moninaiset myös aineistossa: viisi -*OttA*-verbiä esiintyy myös *i*:llisinä. Oikeinkirjoitusasun ongelma on vahvimmillaan kantatyyppiryhmän 3 verbeissä eli niissä verbeissä, joilla on sekä *a*-/*ä*- että *o*-/*ö*-loppuinen kanta. Kantatyyppiryhmän kahdeksasta verbistä vain yhdestä on annettu yhdenmukaisia ohjeistuksia tarkasteluajankohtana. Muiden verbien kohdalla kirjoitusasuista on annettu ristiriitaisia ohjeita, mutta

tyypillisimmin ohjeet ovat pyrkineet muuttamaan verbien kirjoitusasun *i*:llisestä *i*:ttömään. Suuri osa kyseisistä -*OittA*- ja -*OttA*-verbeistä sai uuden kirjoitusasun 1940-luvun lopulla. Verbit, jotka oli aikaisemmin ohjattu kirjoittamaan *i*:llisinä ja joilla oli looginen *a*-/*ä*-loppuinen kanta, kuten *irroittaa* (> *irta*-) ja *peloittaa* (> *pelkä*-) saivat uuden, *i*:ttömän kirjoitusasun. Verbeille *irrottaa* ja *pelottaa* annettiin myöhemmin *i*:ttömyyttä tukevat kantasanat *irro|ta* ja *pelko*. Uudet *o*-/*ö*-loppuiset kantasanat ovat erityisen poikkeuksellisia, kun huomioi, että molemmat tutkimuksessa hyödyntämäni etymologiset sanakirjat tukevat verbien *a*-/*ä*-loppuisia kantasanoja. Kyseisten kirjoitusasujen muutosten taustalla oli Rapolan alustus, joka käsiteltiin SKS:n kielivaliokunnassa vuonna 1945. Kuten luvussa 4.4 todettiin, osa kirjoitusasujen muutoksista oli jopa epäloogisia. Rapolan alustus ei ollut kuitenkaan kaikkien kantatyyppiryhmän oikeinkirjoitusongelmien taustalla, sillä esimerkiksi verbeistä *hajottaa* ja *korottaa* annettiin ristiriitaisia oikeinkirjoitussuosituksia jo 1900-luvun alkupuolella. Kantatyyppiryhmän 3 verbeistä puolet esiintyy 1910-luvun aineistossa yhtäaikaisesti kummassakin kirjoitusasussa. Oikeinkirjoitusongelmista huolimatta kantatyyppiryhmien 2 ja 3 verbit esiintyvät 2010-luvun aineistossa norminmukaisissa kirjoitusasuissaan.

Ensimmäinen hypoteesini käsitteli kirjoitusasujen moninaisuutta 1910-luvun aineistossa. Olettamukseni oli, että 1910-luvun aineistossa kirjoitusasut olisivat olleet vaihtelevammat kuin 2010-luvun aineiston. Tämä hypoteesi toteutui. 1910-luvun aineiston 38 verbistä seitsemällä oli vaihtoehtoinen kirjoitusasu. 2010-luvun aineistossa vain yksi verbi esiintyi kahdessa kirjoitusasussa. Toinen hypoteesini käsitteli oikeinkirjoitussäännöstön noudattamista 2010-luvun aineistossa. -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasujen myöhäisen vakiintumisen vuoksi arvelin, että normatiivisesta säännöstöstä huolimatta osa verbeistä edelleen kirjoitettaisiin vanhan, ohjeistuksia edeltäneen kirjoitustavan mukaan. Tämä hypoteesi ei toteutunut: 2010-luvun aineiston verbeistä vain yksi poikkesi norminmukaisesta kirjoitusasusta. Normista poikkeavan *kehoittaa*-verbin kohdalla kyseessä voi olla pohtimani hypoteesinen vanhan kirjallisen tradition vaikutus, sillä verbistä on annettu sekä *i*:llisyyteen että *i*:ttömyyteen ohjaavia kirjoitusasuja, tai kyseessä voi olla yksinkertainen lyöntivirhe. Huomioisin lopuksi, että koska verbit on kerätty lehtiteksteistä, jotka todennäköisimmin on tarkistettu jonkinlaisella oikolukuohjelmalla, on mahdollista, että -*OittA*- ja -*OttA*-verbien

kirjoitusasut ovat tästä syystä yhdenmukaisia 2010-luvun aineistossa. En ole tarkastellut tätä väitettä tarkemmin, joten edellä mainittu huomio on esitetty vain pohdinnaksi.

1910-luvun aineiston verbien oikeinkirjoitusasujen ongelmista huolimatta kaikki -*OittA*- ja -*OttA*-verbit aikaisemmin käsiteltyä *kehoittaa*-verbiä lukuun ottamatta esiintyvät 2010-luvun aineistossa norminmukaisina. Aineistoni -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normitusprosessi on ongelmallisesta lähtökohdasta huolimatta johtanut hyvin vakiintuneeseen kirjoitusasuun. Jälkikäteinen tarkastelu kuitenkin paljastaa, että tutkimukseni aineisto, joka kerättiin tarkasteluajan ääripäistä, ei kuvaa -*OittA*- ja -*OttA*-verbien normitusprosessia riittävän tarkasti. 1910-luvun aineisto ja sen kirjoitusasujen moninaisuus kuvastavat hyvin ongelmaa, jonka normitusprosessi pyrki selvittämään, ja vastakohtaisesti 2010-luvun aineiston verbien norminmukaisuus kertoo loppujen lopuksi onnistuneesta vakiinnuttamistyöstä. Tutkimukseni aineisto ei kuitenkaan anna kuvaa ajalta, jolloin normitustyö oli jo jatkunut jonkin aikaa ja verbien kirjoitusasut olivat vähitellen vakiintumassa. -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoituksen kannalta 1950-luvulta kerätty aineisto olisi avannut normitusprosessia paremmin. Tällöin aineiston taustalla olisi jo muutamia vuosikymmeniä kestänyt kielioppien ja -oppaiden johtama vakiinnuttamistyö sekä nuoremman mutta virallisen kielenhuollon vaikutus. Lisäksi 1950-luku oli -*OittA*- ja -*OttA*-verbien oikeinkirjoitukselle käännekohta, jonka jälkeen keskustelu verbien kirjoitusasusta hiipui ja ohjeistukset yhtenäistyivät. Koska aineisto ei paljasta mitään verbien normituksesta 1950-luvulla, verbien rinnalla on tarkasteltu myös niistä annettuja ohjeistuksia, jotka toivottavasti avaavat kirjoitusasujen vakiinnuttamisen kulkua paremmin.

LÄHTEET

Aineslähde

SK = Suomen Kuvalehti. [Digitaalinen arkisto. Viitattu 19.9.2016.] Saatavissa: https://suomenkuvalehti.fi/arkisto/

Tutkimuskirjallisuus

Adamsson, Marketta 1977: *Eräiden verbijohdosten muodosta, merkityksestä ja käytöstä 1800-luvulta nykyaikaan*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus. Turun yliopisto, Turku.

Airila, Martti 1920: *Suomenkielen oikeinkirjoitusoppi*. *Oppikoulujen ja seminaarien tarpeeksi*. Gummerus, Jyväskylä.

——————— 1929: *Suomenkielen oikeinkirjoitusoppi*. *Oppikoulujen ja seminaarien tarpeeksi*. Kolmas painos. WSOY, Porvoo.

Arvot ja ympäristövastuu. Otava-konsernin arvot. [Verkkosivu. Viitattu 7.11.2016.] Saatavissa: http://otavamedia.fi/tietoa-meista/arvot-ja-ymparistovastuu/

Cannelin, Knut 1916: *Kieliopas*. *Ohjeita suomenkielen käyttäjille*. I. Äänne- ja sanaoppi. WSOY, Porvoo.

Grotenfelt, Kustavi 1901: Virittäjän Toimitukselle. *Vir.* 5, s. 110–111.

Häkkinen, Kaisa 1994: *Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia*. WSOY, Helsinki.

——————————— 2002: *Suomen kielen historia: 2, Suomen kielen tutkimuksen historia*. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 78. Turun yliopisto, Turku.

Ikola, Osmo 1951: *Kielenohjailu ja kieliyhteisö*. *Vir.* 65, s. 284–293.

——————— 1992*: Nykysuomen käsikirja*. Kolmas uudistettu painos. Weilin+Göös, Jyväskylä.

Ingman, Santeri 1901: Virittäjän toimitukselle. *Vir.* 5, s. 95–96.

Itkonen, Terho – Maamies, Sari 2011: *Uusi kieliopas*. Neljäs tarkistettu painos. Tammi, Helsinki.

Jaakkola, K. 1901: [Otsikoimaton lausunto]. *Vir.* 5, s. 111–112.

J.W.J. 1901: Virittäjän toimitukselle. *Vir.* 5, s. 96.

Jännes, Arvi 1887: *Muistutuksia uuden Raamatunsuomennoksen kielestä*. Hämeen Sanomain osake-yhtiö, Hämeenlinna.

——————— 1890: *Suomen kielioppi. Alkeis-, muoto- ja runo-oppi. Oppikouluja varten*. Kolmas painos. Weilin+Göös, Helsinki.

Kalliokoski, Eija 2004: Kielikello kielenhuollon jatkajana. *Puristien suomesta moniarvoiseen kieleen: oikeakielisyyden, kielenohjailun ja -huollon periaatteita ja käytäntöä nykysuomen alusta kolmannelle vuosituhannelle.* S. 131–218. Toim. Antero Niemikorpi. Vaasan yliopiston julkaisuja 110. Vaasan yliopisto, Vaasa.

Kannisto, Artturi 1901: Eräs oikeinkirjoituskysymys. *Vir.* 5, s. 70–77.

————————— 1907: Pari oikeinkirjoituskysymystä. *Vir.* 6, s.89–101.

Kekäläinen, Marja 1980a: Kielellisen normituksen periaatteista. *Näkökulmia äidinkielenopetukseen ja kielenhuoltoon.* S. 16–24. Toim. Heikki Paunonen ja Riitta Koivumäki. Tampereen yliopiston Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 2. Tampereen yliopisto, Tampere.

———————————— 1980b: Kielellisen normin käsitteestä ja kielenhuollon periaatteista. *Näkökulmia äidinkielenopetukseen ja kielenhuoltoon.* S. 103–166. Toim. Heikki Paunonen ja Riitta Koivumäki. Tampereen yliopiston Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 2. Tampereen yliopisto, Tampere.

Killinen, Kust. 1901: Virittäjän arv. Toimitukselle. *Vir.* 5, s. 108–109.

KKTK = Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

KKTKJ = Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja.

Koivisto, Vesa 2013: *Suomen sanojen rakenne*. Suomi 202. SKS, Helsinki.

Kolehmainen, Taru 2008: Kehottaa vai kehoittaa – vuosisatainen pulma. *Kielikello* 1/2008. [Verkkolehti. Viitattu 6.10.2016.] Saatavissa: http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1894

Kolehmainen, Taru 2014: *Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa. Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 174. SKS, Helsinki.

KS = Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki 2017. [Online. Viitattu 30.1.2017] Saatavissa: http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/

Laitinen, Lea 2004: Kieltosana ja kieletär. Yhden kielikiistan kulku ja ideologiat. *Yhteistä kieltä tekemässä: näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla*. S. 177–222. Toim. Katja Huumo, Lea Laitinen ja Outi Paloposki. SKST 979. SKS, Helsinki.

Latvala, Salu 1901: [Otsikoimaton lausunto]. *Vir.* 5, s. 96.

Lauerma, Petri 2004: Aluemurre vai murteiden yhdistelmä – keskustelu kirjakielen perustasta 1800-luvun alkupuolella. *Yhteistä kieltä tekemässä: näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla*. Toim. Katja Huumo, Lea Laitinen ja Outi Paloposki. S. 136–176. SKST 979. SKS, Helsinki.

Leino, Pentti 1989: Kirjakieli: puutarha vai kansallispuisto? *Vir.* 93, s. 554–571.

—————— 2002: *Mittoja, muotoja, merkityksiä*. Toim. Liisa Tainio, Aki Ontermaa, Tapani Kelomäki ja Minna Jaakkola. SKST 868. SKS, Helsinki.

Leino, Pirkko 2001: *Hyvää suomea*. Kolmas, uudistettu painos. Otava, Helsinki.

Luoma, Samppa 1901: Virittäjän arv. Toimitukselle. *Vir.* 5, s. 127–128.

Maamies, Sari 2000: Tiedotuksia ja ilmoituksia – eräs oikeinkirjoituksen ikuisuuskysymys. *Kielikello* 1/2000. [Verkkolehti. Viitattu 8.11.2016.] Saatavissa: http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1158

Malin, V. 1901: Virittäjän toimitukselle. *Vir.* 5, s. 94–95.

Mantila, Harri – Pääkkönen, Mantti 2010: *Oulun seudun murteiden vokaalisto. Historia, muutos ja variaatio*. Suomi 198. SKS, Helsinki.

Mielikäinen, Aila 2000: Miten kieli hengellistyy. *Pipliakielestä kirjakieleksi*. S. 237–253. Toim. Matti Punttila, Raimo Jussila ja Helena Suni. KKTKJ 105. KKTK, Helsinki.

Mäkelä, A.B. 1901: Virittäjän toimitukselle. *Vir.* 5, s. 109.

NES = Häkkinen Kaisa 2013: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Kuudes painos. Sanoma Pro, Helsinki.

NS = *Nykysuomen sanakirja: Viides osa, S-Tr*. 15. painos. WSOY, Porvoo–Helsinki 2002 [1951–1961].

Pokela, Kristiina 2004: Virittäjä kielenohjailun suunnannäyttäjänä. *Puristien suomesta moniarvoiseen kieleen: oikeakielisyyden, kielenohjailun ja -huollon periaatteita ja käytäntöä nykysuomen alusta kolmannelle vuosituhannelle.* S. 13–130. Toim. Antero Niemikorpi. Vaasan yliopiston julkaisuja 110. Vaasan yliopisto, Vaasa.

Pulkkinen, Paavo 1972: *Nykysuomen kehitys: katsaus 1800- ja 1900-luvun kirjakieleen sekä tekstinäytteitä*. Tietolipas 72. SKS, Helsinki.

Pääkkönen, Irmeli 2000: Suomen kielen oppimateriaali 1800-luvun alussa. *Pipliakielestä kirjakieleksi*. S. 215–235. Toim. Matti Punttila, Raimo Jussila ja Helena Suni. KKTKJ 105. KKTK, Helsinki.

Rapola, Martti – SKS:n kielivaliokunta 1947: *Hajottaa* vai *hajoittaa*, *karkottaa* vai *karkoittaa*? *Vir.* 61, s. 220–224.

—rima— 1901: [Otsikoimaton lausunto]. *Vir.* 8, s. 130.

Rintala, Päivi 1992: *Suomen kirjakielen normeista*. SYKLI 63. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.

——————— 2000: Oikeakielisyydestä kielenhuoltoon. *Kielikello* 1/2000. [Verkkolehti. Viitattu 28.11.2016.] Saatavissa: http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1169

Saarimaa, E. A.: 1931: *Huonoa ja hyvää suomea. Oikeakielisyysohjeista*. Toinen painos. WSOY, Porvoo.

Sadeniemi, Matti 1974: Kielilautakunnan suosituksia. *Kehottaa – kehoittaa*? *Kielikello* 7/1974, s. 6–8. SKS, Helsinki.

Setälä, E. N. 1898: *Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi. Oppikoulua ja omin päin opiskelua varten*. Otava, Helsinki.

Setälä, E. N. – Sadeniemi, Matti 1966: *Suomen kielioppi: Äänne- ja sanaoppi oppikoulua ja omin päin opiskelua varten*. 17. uudistettu painos. Otava, Helsinki.

Siltala, Sakari – Vares Vesa 2016: *Sanan ja kuvan vuosisata*. Otava, Helsinki.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.

SMS = *Suomen murteiden sanakirja 1, 4, 6, 7*. KKTKJ 36. KKTK – Valtion painatuskeskus/Edita – SKS, Helsinki 1989, 1994, 1999, 2003.

SSA = *Suomen sanojen alkuperä: Etymologinen sanakirja. 1*–3. SKST 556 – KKTJ 62. KKTK–SKS, Helsinki 1992–2000.

Suomen Akatemian kielilautakunta 1954: *Hajottaa* vai *hajoittaa*. *Vir*. 67, s. 333–335.

T. 1915: Vielä *i*:n sortamisesta. *Vir*. 19, s. 125–126.

V.A. 1901: [Otsikoimaton lausunto]. *Vir*. 5, s. 128–130.

Vasenius, Johan 1931: Suomen kielen normalisoiminen. *Vir*. 54, s. 498–502.

Vihonen, Sakari 1978: *Suomen kielen oppikirja 1600-luvulla: kieliopillinen ajattelu 1600-luvun suomen kielen oppikirjoissa*. Studia Philologica Jyväskyläensia 11. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Vir. = Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Kotikielen Seura, Helsinki.

Virittäjän toimitus 1901: Kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjotus? *Vir*. 5, s. 93–94.

——————— 1902: Kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjotus? Toimituksen loppulausunto. *Vir*. 6, s. 11–12.

VISK = *Iso suomen kielioppi*. Toim. Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho. SKS, Helsinki 2004. [Verkkoversio. Viitattu 3.2.2017.] Saatavissa: http://scripta.kotus.fi/visk

W.P. 1901: [Otsikoimaton lausunto]. *Vir.* 5, s. 109–110.

Yli-Vakkuri, Valma 1980: Kielenoppaiden roolista. *Näkökulmia äidinkielenopetukseen ja kielenhuoltoon.* S. 93–100. Toim. Heikki Paunonen ja Riitta Koivumäki. Tampereen yliopiston Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 2. Tampereen yliopisto, Tampere.

Painamattomat lähteet

SAKK = Suomen Akatemian kielivaliolautakunnan kokouspöytäkirja.

SKSKK = SKS:n kielivaliokunnan kokouspöytäkirja.

SKS:n kielivaliokunnan kokouspöytäkirja 19.3.1930.

SKS:n kielivaliokunnan kokouspäiväkirja 16.4.1930.

SKS:n kielivaliokunnan kokouspäiväkirja 21.5.1930.

SKS:n kielivaliokunnan kokouspäiväkirja 29.5.1931.

SKS:n kielivaliokunnan kokouspäiväkirja 10.12.1945.

Suomen Akatemian kielivaliolautakunnan kokouspöytäkirja 30.3.1953.

Suomen Akatemian kielivaliolautakunnan kokouspöytäkirja 27.4.1953.

LIITTEET

LIITE 1. *-OittA*-verbit, joilla on kaksitavuinen *a*-/*ä*-loppuinen nomini- tai verbikanta, ja niiden kirjoitusasujen suositukset, ohjeiden antajat ja vuosi, jolloin ohjeet on annettu.

Vuosi	**Ohjeenantaja**	**Suositeltu oikeinkirjoitusasu**				
1890	Jännes	*i*:tön	-	-	-	*i*:llinen
1898	Setälä	-	-	-	-	*i*:llinen
1916	Cannelin	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:llinen	-	*i*:llinen
1920	Airila	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	-	*i*:llinen
1931	Saarimaa	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	-	*i*:llinen
1949	Kettunen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1931	SKS	*i*:llinen	-	-	-	-
1947		-	-	*i*:llinen	-	-
1953	Suomen Akatemia	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	-	-
1992	Ikola	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	-	*i*:llinen
2000	Maamies	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	-	*i*:llinen
2011	Itkonen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	-	*i*:llinen
Verbi		*aloittaa*	*haavoittaa*	*ilmoittaa*	*kaavoittaa*	*kirjoittaa*

Vuosi	**Ohjeenantaja**	**Suositeltu oikeinkirjoitusasu**				
1890	Jännes	-	-	*i*:tön	-	-
1898	Setälä	-	-	-	-	-
1916	Cannelin	*i*:llinen	-	*i*:llinen	-	*i*:llinen
1920	Airila	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1931	Saarimaa	-	-	-	*i*:llinen	*i*:llinen
1949	Kettunen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:llinen
1931	SKS	-	-	-	-	-
1947		-	-	*i*:llinen	-	-
1953	Suomen Akatemia	*i*:llinen	-	*i*:llinen	*i*:llinen	-
1992	Ikola	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
2000	Maamies	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
2011	Itkonen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
Verbi		*lahjoittaa*	*nauhoittaa*	*osoittaa*	*rahoittaa*	*rajoittaa*

Vuosi	**Ohjeenantaja**	**Suositeltu oikeinkirjoitusasu**				
1890	Jännes	-	-	-	-	*i*:tön
1898	Setälä	-	-	-	-	-
1916	Cannelin	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1920	Airila	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1931	Saarimaa	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1949	Kettunen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1931	SKS	-	-	-	-	-
1947		*i*:llinen	-	*i*:llinen	-	*i*:llinen
1953	Suomen Akatemia	*i*:llinen	-	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1992	Ikola	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
2000	Maamies	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
2011	Itkonen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
Verbi		*sekoittaa*	*sijoittaa*	*tarkoittaa*	*tasoittaa*	*tavoittaa*

Vuosi	Ohjeenantaja	Suositeltu oikeinkirjoitusasu			
1890	Jännes	-	-	-	-
1898	Setälä	-	-	-	-
1916	Cannelin	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1920	Airila	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1931	Saarimaa	*i*:llinen	-	*i*:llinen	-
1949	Kettunen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1931	SKS	-	-	-	-
1947		*i*:llinen	-	-	-
1953	Suomen Akatemia	*i*:llinen	-	*i*:llinen	*i*:llinen
1992	Ikola	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
2000	Maamies	*i*:llinen	-	*i*:llinen	*i*:llinen
2011	Itkonen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
Verbi		*teloittaa*	*valloittaa*	*veloittaa*	*velvoittaa*

LIITE 2. -*OttA*-verbit, joilla on kaksitavuinen *o*-/*ö*-loppuinen nomini- tai verbikanta, ja niiden kirjoitusasujen suositukset, ohjeiden antajat ja vuosi, jolloin ohjeet on annettu.

Vuosi	Ohjeenantaja	Suositeltu oikeinkirjoitusasu				
1890	Jännes	-	-	-	*i*:tön	*i*:tön
1898	Setälä	-	-	-	-	-
1916	Cannelin	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:llinen	Molemmat
1920	Airila	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1931	Saarimaa	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:tön
1949	Kettunen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:llinen
1930	SKS	-	-	-	*i*:tön	-
1931		-	*i*:tön	-	-	*i*:tön
1947		*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1953	Suomen Akatemia	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1992	Ikola	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
2000	Maamies	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
2011	Itkonen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
Verbi		*ehdottaa*	*erottaa*	*helpottaa*	*karkottaa*	*kiihottaa*

Vuosi	Ohjeenantaja	Suositeltu oikeinkirjoitusasu				
1890	Jännes	-	*i*:tön	-	-	-
1898	Setälä	-	*i*:tön	-	-	-
1916	Cannelin	*i*:tön	*i*:tön	-	*i*:tön	*i*:tön
1920	Airila	*i*:tön	*i*:tön	-	*i*:tön	*i*:tön
1931	Saarimaa	*i*:tön	*i*:tön	-	*i*:tön	*i*:tön
1949	Kettunen	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1930	SKS	-	-	-	-	-
1931		-	-	-	-	-
1947		-	*i*:tön	-	-	-
1953	Suomen Akatemia	-	*i*:tön	-	-	-
1992	Ikola	-	*i*:tön	*i*:tön	-	*i*:tön
2000	Maamies	-	*i*:tön	*i*:tön	-	-
2011	Itkonen	-	*i*:tön	*i*:tön	-	-
Verbi		*kohottaa*	*pakottaa*	*painottaa*	*pudottaa*	*rokottaa*

Vuosi	Ohjeenantaja	Suositeltu oikeinkirjoitusasu			
1890	Jännes	-	-	-	-
1898	Setälä	-	-	-	-
1916	Cannelin	-	-	*i*:tön	*i*:tön
1920	Airila	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1931	Saarimaa	*i*:tön	*i*:tön	-	-
1949	Kettunen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	-
1930	SKS	-	-	-	-
1931		-	*i*:tön	-	-
1947		-	*i*:tön	-	-
1953	Suomen Akatemia	-	*i*:tön	-	-
1992	Ikola	-	*i*:tön	*i*:tön	-
2000	Maamies	*i*:tön	*i*:tön	-	*i*:tön
2011	Itkonen	-	*i*:tön	*i*:tön	-
Verbi		*sidottaa*	*sirottaa*	*toivottaa*	*upottaa*

LIITE 3. *-OittA-* ja *-OttA*-verbit, joiden kannaksi käy sekä *a-*/*ä-* että *o-*/*ö*-loppuinen kantasana, ja niiden kirjoitusasujen suositukset, ohjeiden antajat ja vuosi, jolloin ohjeet on annettu.

Vuosi	Ohjeenantaja	Suositeltu oikeinkirjoitusasu			
1890	Jännes	-	-	-	*i*:tön
1898	Setälä	-	-	-	-
1916	Cannelin	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen
1920	Airila	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:tön
1931	Saarimaa	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:tön
1949	Kettunen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:llinen	*i*:tön
1930	SKS	*i*:tön	-	-	*i*:tön
1931		*i*:tön	-	*i*:llinen	*i*:tön
1947		*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1953	Suomen Akatemia	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1992	Ikola	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
2000	Maamies	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
2011	Itkonen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
Verbi		*hajottaa*	*irrottaa*	*kehottaa*	*korottaa*

Vuosi	Ohjeenantaja	Suositeltu oikeinkirjoitusasu			
1890	Jännes	-	-	-	-
1898	Setälä	-	-	-	-
1916	Cannelin	*i*:llinen	*i*:tön	-	*i*:llinen
1920	Airila	*i*:llinen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:llinen
1931	Saarimaa	*i*:llinen	-	Molemmat	-
1949	Kettunen	*i*:llinen	*i*:tön	*i*:llinen	*i*:llinen
1930	SKS	-	-	-	-
1931		-	-	-	-
1947		*i*:tön	-	*i*:tön	*i*:tön
1953	Suomen Akatemia	*i*:tön	-	*i*:tön	*i*:llinen
1992	Ikola	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:llinen
2000	Maamies	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:llinen
2011	Itkonen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:llinen
Verbi		*pelottaa*	*piilottaa*	*tiedottaa*	*varoittaa*

LIITE 4. Kannaltaan epäselvien -*OittA*- ja -*OttA*-verbien kirjoitusasujen suositukset, niiden antajat ja vuosi, jolloin ohjeet on annettu.

Vuosi	**Ohjeenantaja**	**Suositeltu oikeinkirjoitusasu**		
1890	Jännes	*i*:llinen	-	-
1898	Setälä	-	-	-
1916	Cannelin	*i*:llinen	*i*:tön	-
1920	Airila	*i*:llinen	*i*:tön	-
1929		*i*:llinen	*i*:tön	*i*:tön
1931	Saarimaa	*i*:llinen	*i*:tön	-
1949	Kettunen	*i*:llinen	*i*:tön	-
1947	SKS	*i*:llinen	-	-
1953	Suomen Akatemia	*i*:llinen	*i*:tön	-
1992	Ikola	*i*:llinen	*i*:tön	-
2000	Maamies	*i*:llinen	*i*:tön	-
2011	Itkonen	*i*:llinen	*i*:tön	*i*:tön
Verbi		*harjoittaa*	*kurkottaa*	*odottaa*

LIITE 5. Deskriptiivisten -*OttA*-verbien kirjoitusasujen suositukset, niiden antajat ja vuosi, jolloin ohjeet on annettu.

Vuosi	**Ohjeen-antaja**	**Suositeltu oikeinkirjoitusasu**					
1890	Jännes	-	-	-	-	-	-
1898	Setälä	-	-	-	-	-	-
1916	Cannelin	-	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1920	Airila	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1931	Saarimaa	*i*:tön	*i*:tön	-	-	-	
1949	Kettunen	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön	*i*:tön
1947	SKS	-	-	-	*i*:tön	-	-
1953	Suomen Akatemia	-	-	-	*i*:tön	-	-
1992	Ikola	-	-	-	*i*:tön	-	*i*:tön
2000	Maamies	-	*i*:tön	-	*i*:tön	-	*i*:tön
2011	Itkonen	*i*:tön	-	-	*i*:tön	-	*i*:tön
Verbi		*ellottaa*	*hohottaa*	*kotkottaa*	*kuumottaa*	*toitottaa*	*tuijottaa*